

Risale-i Nur Külliyyatından

**Miraç
ve
Şakı-ı Kamer
Risaleleri**

*Emelâsıman
Kutubânî*

Miraç
ve
Sakk-ı Kamer
Risaleleri

Bediüzzaman Said Nursî

Risale-i Nur Külliyyatı'ndan

Mirac
ve
Sakk-ı Kamer
Risaleleri

Bediüzzaman

Said Nursî

İstanbul - 2008

MİRAC VE ŞAKK-I KAMER RİSALELERİ

Copyright © Şahdamar Yayınları, 2008

Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Ticaret A.Ş.'ye aittir.

Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Yayıncılık Ticaret A.Ş.'nin önceden yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

ISBN

978-605-4038-04-6

Yayın Numarası

103

Basım Yeri ve Yılı

Çağlayan Matbaası

Sarıncı Yolu Üzeri Nu: 7 Gaziemir / İZMİR

Tel: (0232) 252 20 96

Ağustos 2008

Genel Dağıtım

Gökkuşluğu Pazarlama ve Dağıtım

Merkez Mah. Soğuksu Cad. Nu: 31 Tek-Er İş Merkezi

Mahmutbey/İSTANBUL

Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Şahdamar Yayınları

Emniyet Mahallesi Huzur Sokak Nu: 5

34676 Üsküdar/İSTANBUL

Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20

www.sahdamaryayinlari.com

İçindekiler

Onuz Birinci Söz.....	1
<i>Birinci Esas</i>	7
Mirac'ın sırr-ı lüzumu.....	7
Birinci Temsil.....	8
İkinci Temsil.....	10
<i>İkinci Esas</i>	15
Hakikat-i Miraç nedir?.....	15
Birincisi.....	17
İkinci Temsil.....	22
<i>Üçüncü Esas</i>	46
Hikmet-i Miraç nedir?.....	46
Birinci Temsil.....	49
İkinci Temsil.....	54
<i>Dördüncü Esas</i>	75
Mirac'ın semerâtı ve faydası nedir?.....	75

f _____ **Miraç ve Şakk-ı Kamer Risaleleri**

Birinci Meyve.....	76
İkinci Meyve.....	77
Üçüncü Meyve.....	80
Dördüncü Meyve.....	81
Beşinci Meyve.....	82
<i>Yirmi Dördüncü Mektub'un İkinci Zeyli</i>	89
Birinci Nükte.....	90
İkinci Nükte.....	92
Üçüncü Nükte.....	96
Dördüncü Nükte.....	98
Beşinci Nükte.....	101
Hâtime.....	101
<i>On Dokuzuncu ve Otuz Birinci Sözler'in Zeyli</i>	106
Birinci Nokta.....	107
İkinci Nokta.....	109
Üçüncü Nokta.....	110
Dördüncü Nokta.....	111
Beşinci Nokta.....	112
<i>Otuz Birinci Pencere [Otuz Üçüncü Söz'den]</i>	118

İçindekiler	g
Birinci Nokta.....	118
İkinci Nokta.....	121
Üçüncü Nokta.....	123
[Lemeât'tan].....	124
Kaynakların Tesbitinde Faydalanılan Eserler.....	131
İndeksler.....	141
a. Âyet İndeksi.....	141
b. Karma İndeks.....	145

Onuz Birinci Söz

Mirac-ı Nebeviyyeye Dairdir (*aleyhissalâtü vesselâm*).

İHTAR: Miraç meselesi, erkân-ı imaniyenin usûlünden sonra terettüp eden bir neticedir. Ve erkân-ı imaniyenin nurlarından medet alan bir nurdur. Erkân-ı imaniyeyi kabul etmeyen dinsiz mülhidlere karşı elbette bizzât isbat edilmez. Çünkü, Allah'ı bilmeyen, Peygamber'i tanımayan ve melâikeyi kabul etmeyen veya semâvâtın vücûdunu inkâr eden adamlara Miraç'tan bahsedilmez. Evvelâ o erkânı isbat etmek lâzım geliyor. Öyle ise biz, Miraç'ta istib'ad ile vesveseye düşen bir mümini muhatap ittihaz ederek, ona karşı serd-i kelâm edip ara sıra makam-ı istimâda

Erkân-ı imaniye: İmanın rükünleri, iman esasları

İnkâr etmek: Reddetme, tanıma-
ma, kabul etmeme.

İstib'ad etmek: İhtimal vermemek,
akla uzak görmek.

Makam-ı istimâ: Dinleme konu-
mu, yeri. Asıl muhatap olmaksızın
dinleyici konumunda olmak.

Medet alan: Yardım alan, destek
alan.

Miraç: Peygamber Efendimiz'in Re-
cep ayınının 27. gecesinde Cenâb-ı
Hakk'ın huzuruna ruhen, cismen

çıkması mucizesi ki bir anda mey-
dana gelmiştir.

Muhatap ittihaz etmek: Muhatap
saymak.

Mülhidler: Allah'ı (c.c.) inkâr
edenler, dinsizler.

Semâvât: Gökler, yedi kat gök.

Terettüp etmek: Bina edilmek,
sonuç olarak bir şeyin peşinden
gelmek.

Usûl: Asıllar, esaslar.

Vesvese: Şüpheler, vehim, kuruntu.

olan mülhidi nazara alıp serd-i kelâm edeceğiz. Bazı sözlerde hakikat-i Mirac'ın bir kısım lem'aları zikretilmişti. İhvanlarımın ısrarı ile ayrı ayrı o lem'aları hakikatin aslıyla birleştirmek ve kemâlât-ı Ahmediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) cemâline birden bir ayna yapmak için, inâyeti Allah'tan istedik.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ¹

إِنَّ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى ۖ عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى ۖ ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَى ۖ وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَى ۖ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى ۖ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ ۖ أَوْ أَدْنَى ۖ فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى ۖ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى ۖ

¹ “Bir gece, kendisine bazı delillerimizi gösterelim diye kulu Muhammed'i, Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren O Zât'ın şânı yücedir, bütün eksikliklerden uzaktır. Gerçekten, her şeyi işiten, her şeyi gören O'dur.” (İsrâ sûresi, 17/1)

Cemâl: Güzellik.

Hakikat-i Miraç: Mirac'ın gerçek mahiyeti.

İhvan: Kardeşler, sadık arkadaşlar.

İnâyet: Yardım, lütuf.

Kemâlât-ı Ahmediye (a.s.m.):

Peygamber Efendimiz'e (a.s.m.) ait faziletler.

Lem'alar: Parlıtlar.

Nazara almak: Dikkate almak, göz önünde bulundurmaktır.

Serd-i kelâm: Güzel bir şekilde ifade etmek, söz söylemek.

أَفْتَمَارُونَهُ عَلَى مَا يَرَى ۖ وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى ۖ عِنْدَ سِدْرَةِ
الْمُنْتَهَى ۖ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَى ۖ إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى ۖ مَا
زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى ۖ لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى¹

Evvvelki âyet-i azîmenin azîm hazinesinden yalnız ²إِنَّهُ zamirinde bir düstûr-u belâgata istinad eden iki remzin

¹ “O, kendisine vahyedilen bir vahiyden başka bir şey değildir. (O, zamirinden maksat, birçok müfessire göre Kur’ân’dır. Hazreti Peygamber’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) İslâm tebliği, Kur’ân’ı açıklama niteliği taşıyan sözlerinin hepsi vahiy kaynaklıdır.) Onu kendisine pek güçlü ve kuvvetli, o üstün akıl ve kemâl sahibi Melek, Cebrail öğretti. Melek, kendi aslî sûretine girip doğruldu. İşte o zaman kendisi en yüce ufukta idi. Sonra o yaklaştı ve iyice sarktı. Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı. O da kuluna vahyetmek istediği her şeyi vahyetti. Gözlerinin gördüğünü kalbi yalan saymadı. Şimdi siz kalkmış da onun gördükleri hakkında şüphe edip kendisiyle münakaşa mı ediyorsunuz? Onun bir başka inişini Sidretü’l-müntehâ’nın yanında görmüştü. (Hazreti Peygamber’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Cibril’i ikinci defa görmesine işaret. Bu seferinde onu aslî sûretindeki azametiyle görmüştü. Sidretü’l-müntehâ, Hazreti Peygamber’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) miraç gecesinde gösterilen, hilkatın aldığı son şekli gösteren, emir âleminin sonundaki “şeceretu’l-kevn” yani yaratılış, kâinat ağacıdır. Başka izahlar arasında, en kuvvetlisi bu görünüyor.) Me’vâ cennet’i de onun yanındadır. O dem ki Sidre’yi bir feyiz sarıyor, sarıdıkça sarıyordu... Peygamber’in gözü kaymadı, şaşmadı, aşmadı da. (Hazreti Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Rabbine o kadar yönelmişti ki gök melekûtunda temaşa ettiği sayısız güzellikler onu meşgul etmedi.) Vallahi gördü, hem de Rabbinin âyetlerinden en büyüğünü gördü.” (Necm sûresi, 53/4-18)

² “Gerçekten O..” (İsrâ sûresi, 17/1)

Âyet-i azîme: Mühim, büyük âyet. **İstinad eden:** Dayanan.

Azîm: Büyük.

Remz: İşaret.

Düstûr-u belâgat: Belâgat kaidesi.

meselemize münasebeti olduğu için, i'câz bahsinde beyan edildiği üzere yazacağız.

İşte Kur'ân-ı Hakîm, Habîb-i Ekrem'in (*aleyhi efdalüs-salâti ve ekmelüsselâm*) Mirac'ının mebdei olan, Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya olan seyrânını zikrettikten sonra إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ¹ der. Ve şu kelâm ile Sûre-i HÂKİMİN² da işaret olunan müntehâ-yı Mirac'a remzeden إِنَّهُ³ 'deki zamir, ya Cenâb-ı Hakk'a râcidir ve-yahut Peygamber'edir (*aleyhissalâtü vesselâm*).

Peygamber'e göre olsa, kanun-u belâgat ve münasebet-i siyâk-ı kelâm şöyle ifade ediyor ki: Bu seyahat-i cüz'iyede

¹ "...Gerçekten, her şeyi işiten, her şeyi gören O'dur." (İsrâ sûresi, 17/1)

² "Kayan yıldıza yemin olsun ki!" (Necm sûresi, 53/1)

³ "Gerçekten O.." (İsrâ sûresi, 17/1)

Bahs: Konu. Bir mevzu hakkında tafsilât, açıklama.

Beyan: Açıklama, ifade.

Habîb-i Ekrem (a.s.m.): Allah'ın sevgili kulu olan Peygamber Efendimiz (a.s.m.).

i'câz: İnsanları âciz bırakma, hayrete düşürme, mucize gösterme.

Kanun-u belâgat: Belâgat kaidesi.

Kelâm: Cenâb-ı Hakk'ın sözü.

Kur'ân-ı Hakîm: Tamamı hikmetlerle dolu Kur'ân.

Mebde: Başlangıç.

Mescid-i Aksâ: Kudüs'te bulunan

ve Müslümanların ilk kiblegâhı olan mescid.

Mescid-i Haram: Mekke-i Mükerrreme'de bulunan ve içinde Kâbe'nin bulunduğu mukaddes mescid.

Münasebet-i siyâk-ı kelâm: Söz gelişindeki uyum.

Müntehâ-yı Miraç: Mirac'ın son noktası, sınırı.

Râci: Ait.

Remzeden: İşaret eden.

Seyahat-i cüz'iyeye: Küçük yolculuk.

Seyrân: Gezme, gezinme.

Zikretmek: Anmak, hatırlamak.

bir seyr-i umumî ve bir urûc-u küllî var ki; tâ Sidretü'l-müntehâ'ya, tâ Kâb-ı kavseyn'e kadar merâtib-i külliye-i esmâiyede gözüne, kulağına tesadüf eden âyât-ı rabbâniyeyi ve acâib-i sanat-ı ilâhiyeyi işitmiş, görmüştür, der. O küçük cüz'î seyahati hem küllî, hem mahşer-i acâip bir seyahatin anahtarı hükmünde gösteriyor.

Eğer zamir, Cenâb-ı Hakk'a râci olsa, şöyle oluyor ki: Bir abdini bir seyahatte huzuruna davet edip, bir vazife ile tanzif etmek için, Mescid-i Haram'dan mecma-ı enbiyâ olan Mescid-i Aksâ'ya gönderip,¹ enbiyâlarla görüştürüp,

¹ el-Bezzâr, *el-Müsne'd* 5/15; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 10/69; ⇨

Abd: Kul.

Acâib-i sanat-ı ilâhiye: Allah'ın (c.c.) insanlarda hayranlık uyandıran sanatları.

Âyât-ı rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'a ait âyetler, mucizeler.

Cüz'î: Bütüne ait küçük parça.

Enbiyâ: Peygamberler (aleyhimüsselâm).

Kâb-ı kavseyn: Yayın iki ucu arasındaki mesafe.. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Miraç'ta Cenâb-ı Hakk'a yaklaştığı mahiyeti bizce meçhul makam. İmkân ve vücûb arası.

Küllî: Genel, bütün her şeyi içine alan.

Mahşer-i acâib: Herkesi hayrette bırakan şeylerin toplandıkları yer.

Mecma-ı enbiyâ: Peygamberlerin (aleyhimüsselâm) toplandığı mekân.

Merâtib-i külliye-i esmâiye:

Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin küllî mertebeleri.

Mescid-i Aksâ: Kudüs'te bulunan ve Müslümanların ilk kiblegâhi olan mescid.

Mescid-i Haram: Mekke-i Mükerrreme'de bulunan ve içinde Kâbe'nin yer aldığı. Mukaddes mescid.

Seyr-i umumî: Genel ve kapsamlı gezinti, yolculuk.

Sidretü'l-müntehâ: Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) Miraç Gecesinde gösterilen, hilkatın aldığı son şekli gösteren yaratılış ağacı, kâinat ağacı.

Tanzif etmek: Görevlendirmek.

Urûc-u küllî: Bütün semâları kapsayan yükseliş, çıkış.

bütün enbiyâların usûl-ü dinlerine vâris-i mutlak olduğunu gösterdikten sonra, tâ Sidretü'l-müntehâ'ya, tâ Kâb-ı kavseyn'e kadar mülk ve melekûtunda gezdirdi.¹

İşte çendan, o bir abddir ve o seyahat, bir mirac-ı cüz'îdir. Fakat, bu abdin, bütün kâinata taalluk eden bir emanet beraberindedir. Hem şu kâinatın rengini değiştirecek bir nur beraberdir. Hem saadet-i ebediyenin kapısını açacak bir anahtar beraber olduğu için, Cenâb-ı Hak kendini "Bütün eşyayı iştir ve görür."² sıfatıyla tavsif eder. Tâ o emanet, o nur, o anahtarın cihan-şümûl ve muhît ve umum kâinata âmm ve bütün mahlûkata şâmil hikmetlerini gösterebilir.³

Bu sırr-ı azîmin "Dört Esas"ı var.

Birincisi: Mirac'ın sırr-ı lüzumu nedir?

⇨ el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/648; et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 15/3; el-Makdisî, *Fedâilü Beyti'l-Makdis* s.58.

¹ Bkz.: İsrâ sûresi, 17/1; Necm sûresi, 53/4-18; İbn Kesîr, *el-Bidâye* 3/109-118; es-Süheylî, *er-Ravdu'l-ünf* 2/191-194.

² Bkz.: İsrâ sûresi, 17/1.

³ Bkz.: İsrâ sûresi, 17/1.

Âmm: Genel.

Cihan-şümûl: Evrensel.

Kâinat: Yaratılmışlar, varlıklar.

Mahlûkat: Yaratılmışlar.

Melekût: Allah'ın (c.c.) hâkimiyetinin en yüksek şekilde ortaya çıktığı kâinatın iç yüzü.

Mirac-ı cüz'î: Küçük miraç.

Muhît: Evreni içine alan.

Mülk: Allah'ın (c.c.) hâkimiyetinin

ortaya çıktığı kâinat.

Saadet-i ebediye: Ebedî mutluluk.

Sırr-ı azîm: Büyük sır.

Şâmil: Kaplayan, içine alan.

Taalluk eden: İlgisi olan. Ait olan.

Tavsif etmek: Vasıflandırmak, nitelendirmek.

Usûl-u dinleri: Dinlerinin esasları.

Vâris-i mutlak: Yegâne tek vâris.

İkincisi: Hakikat-i Miraç nedir?

Üçüncüsü: Hikmet-i Miraç nedir?

Dördüncüsü: Mirac'ın semerât ve faydası nedir?

Birinci Esas

Mirac'ın sırr-ı lüzumu

Meselâ, *deniliyor ki*: “Cenâb-ı Hak أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ¹ 'dir. Her şeye, her şeyden daha yakındır. Cisimden, mekândan münezzehtir.² Her veli, kalbi içinde onunla görüşebilir.³ Neden dolayı velâyet-i Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) Miraç gibi uzun bir seyahatin neticesinden sonra, her velinin kendi

¹ “İnsana şahdamarından daha yakın” (Kaf sûresi, 50/16)

² Bkz.: İsrâ sûresi, 17/43; Enbiyâ sûresi, 21/22.

³ Bkz.: el-Cürcânî, *et-Ta'rîfât* 1/76.

Hakikat-i Miraç: Mirac'ın gerçek mahiyeti.

Hikmet-i Miraç: Mirac'ın meydana geliş hikmeti.

Kalb: Şuur, idrak, ihtisas, akıl ve irade gücünün de merkezi de olan kalb, ruhanî bir latifedir. Ruh bu lâtifenin esası ve bâtını, biyolojik ruh da bineğidir.

Münezzeh: Kusur ve noksanlıktan uzak olan, kusursuz, mükemmel olan.

Semerât: Meyveler, neticeler.

Sırr-ı lüzumu: Lüzumunun sırrı, niçin lüzumlu olduğu.

Velâyet-i Ahmediye (a.s.m.):

Peygamber Efendimiz'in (a.s.m.) velâyeti, kulluğuyla ulaştığı yakınlık.

Veli: Hak dostu, hak eri; dostluk hisleriyle Allah'a yönelen ve O'nun tarafından dostluk muamelesi gören ermiş insan demektir.

kalbinde muvaffak olduğu münâcâta muvaffak oluyor?”

Elcevap: Şu sırr-ı gâmızı “iki temsîl” ile fehme takrib ediyoruz. On İkinci Söz’ün sırr-ı i’câz-ı Kur’ân ve sırr-ı Miraç hakkında olan şu iki temsîli dinle:

Birinci Temsîl

Bir sultanın iki çeşit mükâlemesi, sohbeti, görüşmesi vardır. İki tarzda hitâbı, iltifatı vardır. **Birisi:** Âmi bir raiyetle cüz’î bir iş için, hususi bir hâcete dair, has bir telefonla sohbet etmektir. **Diğeri:** Saltanat-ı uzmâ unvanı ile ve hilâfet-i kübrâ nâmıyla ve hâkimiyet-i âmme haysiyetiyle

Âmi: Halktan, sıradan herhangi biri.

Cüz’î: Küçük, mühim olmayan, pek az.

Fehm: Anlayış, kavrayış.

Hâcet: İhtiyaç.

Hâkimiyet-i âmme: Geneli kapsayan hükümlerlik, egemenlik.

Has: Özel.

Haysiyet: Şeref, itibar.

Hilâfet-i kübrâ: Yeryüzü halifeliği, yöneticiliği.

Hitâp: Bir şahsa veya topluluğa söz söyleme.

Hususi: Genel olmayan, özel.

İltifat: Değer vermek, gönül almak.

Muvaffak olmak: Ulaşmak,

başarmak.

Mükâleme: Karşılıklı konuşma.

Münâcât: Yakarış, sessizce, içten içe dua etme.

Nâm: İsim, ün, şan.

Raiyet: Halk, yönetilenler.

Saltanat-ı uzmâ: Her şeyi kapsayan hâkimiyet ve kudret.

Sırr-ı gâmız: Kapalı, çözülmesi çetin sır.

Sırr-ı i’câz-ı Kur’ân: Kur’ân’ın mucizeliğinin sırrı.

Sırr-ı Miraç: Mirac’ın sırrı.

Sultan: Hâkimiyet sahibi padişah.

Takrib etmek: Yaklaştırmak.

Temsîl: Benzetme, örnek.

Unvan: San, makam.

ve evâmirini etrafa neşir ve teşhir maksadıyla, o işlerle alâkadar bir elçisiyle veya o evâmir ile münasebettar büyük bir memuru ile konuşmaktır, sohbet etmektir. Ve haşmetini izhar eden ulvî bir fermanla bir mükâlemedir.

İşte **– وَ اللَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى¹ –** şu temsîl gibi: Şu kâinat Hâlıkı'nın ve Mâlikü'l-mülk ve'l-melekût'un ve Hâkim-i Ezel ve Ebed'in iki tarzda mükâlemesi, sohbeti, iltifatı vardır. Birisi cüz'î ve has, diğeri küllî ve âmm... İşte Miraç, velâyet-i Ahmediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) bütün velâyâtın fevkinde bir külliyyet, bir ulviyyet sûretinde bir tezahürdür

¹ “En yüce sıfatlar Allah'ındır.” (Nahl sûresi, 16/60)

Alâkadar: İlgili, ilişkili.

Âmm: Bütünü kaplayan.

Cüz'î: Küçük, mühim olmayan, pek az.

Evâmir: Emirler.

Ferman: Buyruk.

Fevkinde: Üstünde, üst derecesinde.

Hâkim-i Ezel ve Ebed: Ezel ve ebedden beri hükümran olan Allah (c.c.).

Has: Ait, mahsus, özel.

Haşmet: Büyüklük ve heybet.

İltifat: Değer vermek, gönül almak.

İzhar etmek: Ortaya koymak, göstermek.

Kâinat Hâlıkı: Kâinatın yaratıcısı Allah (c.c.).

Küllî: Genel, bütün her şeyi içine alan.

Küllîyyet: Küllîlik, genel ve kapsamlı olma.

Mâlikü'l-mülk ve'l-melekût: Görünen ve görünmeyen âlemlerin yegâne sahibi Allah (c.c.).

Münasebettar: Alâkalı.

Neşir: Yayma.

Sûret: Şekil, tarz, görünüş.

Teşhir: Sergileme, gösterme, dururma.

Tezahür: Ortaya çıkmak, görünmek.

Ulvî: Yüce.

Ulviyyet: Yücelik, yükseklik.

Velâyât: Çeşitli velîlik makamları.

Velâyet-i Ahmediye (a.s.m.):

Peygamber Efendimiz'in (a.s.m.) velâyeti, kulluğuyla ulaştığı yakınlık.

ki; bütün kâinatın Rabbi ismiyle, bütün mevcudatın Hâlikı unvanıyla Cenâb-ı Hakk'ın sohbetine ve münâcâtına müşerrefiyettir.

İkinci Temsîl

Bir adam elindeki bir aynayı Güneş'e karşı tutar. O ayna kendi miktarınca bir ışık ve yedi rengi hâvi bir ziyâyı, bir aksi, Şems'ten alır. Onun nisbetinde Güneş'le münasebettar olur, sohbet eder. Ve o ışıklı aynayı karanlıklı hânesine veya dam altındaki küçük, hususî bağına tevcih etse; Güneş'in kıymeti nisbetinde değil, belki o aynanın kabiliyeti miktarınca istifade edebilir. Diğeri ise aynayı bırakır, doğrudan doğruya Güneş'e karşı çıkar, haşmetini görür, azametini anlar. Sonra pek yüksek bir dağa çıkar, Güneş'in pek geniş şâşaa-yı saltanatını görür ve bizzât perdesiz onunla görüşür. Sonra döner, hânesinden veya bağının damından geniş pencereler açar, gökteki Güneş'e karşı yollar yapar, hakikî Güneş'in daimî ziyâsı ile sohbet

Azamet: Büyüklük, ululuk, yücelik.

Bizzât: Şahsen, kendi, kendisi.

Daimî: Sürekli, devamlı, devam ede gelen.

Dam: Küçük ev.

Haşmet: Büyüklük, ihtişam.

Hâvi: İhtiva eden, içine alan, kapsayan.

Kâinatın Rabbi: Varlıkların Rabbi.

Mevcudat: Varlıklar, yaratılmışlar.

Minnedarâne: İyiliğe karşı kendi-

sini borçlu ve mahcup sayma.

Münâcât: Yakarış, sessizce, içten içe duâ etme.

Münasebettar: Alâkalı, ilgili.

Müşerrefiyet: Şereflenme hâli.

Şâşaa-yı saltanat: Her şeyi kapsayan hâkimiyet ve kudretin parıltısı.

Şems: Güneş.

Tevcih etmek: Yöneltmek.

Unvan: San, makam.

Ziyâ: Işık.

eder, konuşur. Ve böylece minnettarâne bir sohbet edebilir ve diyebilir: “Ey yeryüzünü ışığıyla yaldızlayan ve zeminin vechini ve bütün çiçeklerin yüzlerini güldüren dünya güzeli, gök nazdârı olan nâzenin Güneş!. Onlar gibi benim hâneciğimi, bahçeciğimi ısındırdın ve ışıklandırdın, bütün Dünya’yı ışıklandırdığın ve yeryüzünü ısındırdığın gibi.” Hâlbuki, evvelki ayna sahibi böyle diyemez. O ayna kaydı altında Güneş’in aksi ise, âsârı mahduttur, o kayda göredir.

İşte Şems-i Ezel ve Ebed Sultanı olan Zât-ı Ehad ve Samed’in tecellisi, mahiyet-i insaniyeye hadsiz merâtibi tazammun eden iki sûretle tezahür eder:

Birincisi: Âyine-i kalbe uzanan bir nisbet-i rabbâniye ile bir tezahürdür ki; herkes istidadına ve tayy-ı merâtipte

Âsâr: Eserler, izler, alâmetler.

Âyine-i kalb: Kalb aynası.

Ebed Sultanı: Ezelin hâkimiyetini elinde bulunduran Allah (c.c.).

Hadsiz: Sınırsız.

İstidat: Kabiliyet, kapasite.

Mahdut: Sınırlı.

Mahiyet-i insaniye: İnsanın mahiyeti, asıl kimliği.

Merâtib: Mertebeler, dereceler, seviyeler.

Nazdâr: Nazlı.

Nâzenin: Narin, nazik.

Nisbet-i rabbâniye: İlâhî bağ.

Sûret: Şekil.

Şems-i Ezel: Ezelî Güneş Allah (c.c.).

Tayy-ı merâtip: Mertebeleri bir anda aşmak, atlamak

Tazammun etmek: İçermek, içine almak.

Tecelli: Cenâb-ı Hakk’ın isimlerinin varlıklarda ortaya çıkması.

Tezahür etmek: Ortaya çıkmak, görünmek.

Zât-ı Ehad ve Samed: Tek olan ve her şey kendisine muhtaç bulunduğu hâlde kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah (c.c.).

Zeminin vechi: Yeryüzü.

seyr u sülûküne, esmâ ve sıfâtın tecelliyâtına nisbeten cüz'î ve küllî o Şems-i Ezelî'nin nuruna ve sohbetine ve münâcâtına mazhariyeti var. Galib-i esmâ ve sıfâtın zılâlinde giden velâyetlerin derecâtı bu kısımdan ileri gelir.

İkincisi: İnsanın câmiyeti ve şecere-i kâinatın en münevver meyvesi olduğundan, bütün kâinata cilveleri tezahür eden esmâ-yı hüsnâyı, birden âyine-i ruhunda gösterebilmesi cihetiyle Cenâb-ı Hak, tecelli-i Zât'ıyla ve esmâ-yı hüsnânın âzamî mertebede, nev-i insanın mânen en âzam bir ferdine, tecelli-i âzam tezahür eder ki; bu tezahür

Âyine-i ruh: Ruh aynası.

Âzam: En büyük.

Âzamî: En büyük.

Câmiyeti: İstidatlarının kapsamlı olması, çok şeylerle ilgili olması.

Cilveler: Tecelliler, yansımalar, görünmeler.

Cüz'î: Bütüne ait küçük parça.

Derecât: Dereceler, makamlar.

Esmâ: Cenâb-ı Hakk'ın isimleri.

Esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.

Ferd: Bir tek.

Galib-i esmâ ve sıfât: İsim ve sıfatların öne çıkması.

Kâinat: Yaratılmışlar, varlıklar.

Küllî: Genel, kapsamlı.

Mânen: Mânevî bakımdan.

Mazhariyet: Nail olma, elde etme.

Münâcât: Yakarış, sessizce, içten içe dua etme.

Münevver: Nurlanmış.

Nev-i insan: İnsanlık, insan türü, insan cinsi.

Seyr u sülûk: Cenâb-ı Hakk'a ermek için bir rehberin öncülüğünde ve denetiminde çıkılan mânevî ve ruhî yolculuk.

Sıfât: Cenâb-ı Hakk'ın sıfatları.

Şecere-i kâinat: Ağacın gelişmesi tarzında bir süreç izleyen kâinat ağacı.

Şems-i Ezelî: Ezelî Güneş Allah (c.c.).

Tecelli-i âzam: Cenâb-ı Hakk'ın farklı isim ve sıfatlarının eşyada görünmesi ve icraatı.

Tecelli-i Zât: Hiçbir sıfata bürünmeden doğrudan doğruya Allah'tan (c.c.) gelen tecelli.

Tecelliyât: Cenâb-ı Hakk'ın farklı isim ve sıfatlarının kâinattaki icraatları, eserleri.

Velâyet: Velilik, Allah dostluğu.

Zılâl: Gölgeler.

ve tecelli, Mirac-ı Ahmedî (*aleyhissalâtü vesselâm*) sırrıdır ki; O'nun velâyeti, risâletine mebde olur. Velâyet ki; zılden geçer, ikinci temsîlin birinci adamına benzer. Risâlette zill yoktur, doğrudan doğruya Zât-ı Zülcelâl'in ehadiyetine bakar, ikinci temsîlin ikinci adamına benzer. Miraç ise, velâyet-i Ahmediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) kerâmet-i kübrâsı, hem mertebe-i ulyâsı olduğundan, risâlet mertebesine inkılâb etmiş. Mirac'ın bânını velâyettir, halktan Hakk'a gitmiş. Zâhir-i Miraç risâlettir, Hak'tan halka geliyor. Velâyet, kurbiyet merâtibinde sülûktür. Çok merâtibin tayyına ve bir derece zamana muhtaçtır. Nur-u âzam

Bâtın: Açık olmayan, iç, dâhil, görünmeyen.

Ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın birer birer her bir şeyde tecelli eden, görünen birliği.

İnkılâb etmek: Değişme, bir hâlden başka bir hâle dönme.

Kerâmet: Allah dostlarının ihtiyaçları anında Cenâb-ı Hakk'ın lütfuyla gösterdikleri harikulâde hâl.

Kerâmet-i kübrâ: Büyük kerâmet.

Kurbiyet: Allah'a (c.c.) yakınlık.

Mebde: Başlangıç yeri, başlangıç noktası.

Merâtîp: Mertebeler, dereceler, seviyeler.

Mertebe-i ulyâ: Yüksek derece.

Mirac-ı Ahmedî (a.s.m.): Peygamber Efendimiz'in (a.s.m.) Recep ayının 27. gecesinde Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna ruhen, cismen

(velâyetiyle) çıkması mucizesi ki bir anda meydana gelmiştir.

Nur-u âzam: En büyük nur.

Risâlet: Peygamberlik, elçilik.

Sülûk: Yola girme, yol tutma, terakki etme.

Tayyetmek: Mesafeyi kısaltma, aşma.

Temsîl: Benzetme, örnek.

Velâyet: Velilik, Allah (c.c.) ile kul arasındaki karşılıklı sevgi ve dostluk.

Velâyet-i Ahmediye (a.s.m.): Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) velâyeti.

Zâhir-i Miraç: Mirac'ın görünen yüzü, dışı.

Zât-ı Zülcelâl: Cenâb-ı Hakk'ın Kendisi.

Zill: Gölge.

olan risâlet ise, akrebiyet-i ilâhiyenin inkişafı sırrına bakar ki, bir ân-ı seyyâle kâfidir. Onun için hadîste denilmiş: “Bir anda dönmüş gelmiş.”¹

Şimdi makam-ı istimâda bulunan mülhîde deriz ki: Madem bu kâinat, gayet muntazam bir memleket, gayet muhteşem bir şehir, gayet müzeyyen bir saray hükümdüredir; elbette onun bir Hâkim’i, bir Mâlik’i, bir ustası vardır. Madem böyle haşmetli bir Mâlik-i Zülcelâl, bir Hâkim-i Zülkemâl, bir Sâni-i Zülcemâl vardır. Hem madem umum o âleme, o memlekete, o şehre, o saraya alâ-kadarlık gösteren ve havâs ve duygularıyla umumuna münasebettar ve nazarı küllî olan bir insan vardır; elbette o Sâni-i Muhteşem, o küllî nazarlı ve umumî şuûrlu olan

¹ Peygamber Efendimiz’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) bir anda Miraç’tan döndüğüne dair bkz.: es-Suyûtî, *el-Hasâisu’l-kübrâ* 1/272; Kâdî İyâz, *eş-Şifâ* s.166; Aliyyülkârî, *Şerhu’s-Şifâ* 1/409.

Akrebiyet-i ilâhiye: Cenâb-ı Allah’ın kuluna şahdamarından bile daha yakın olması, yakınlığının ileri derecesi.
Ân-ı seyyâle: Gelip geçici pek az bir zaman.
Hadîs: Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) söylediklerini veya yaptığı davranışlarını ifade eden kutlu sözler.
Hâkim-i Zülkemâl: Bütün mükemmelliklere sahip olan Yüce Allah (c.c.).
Havâs: Hasseler, duygular.
İnkişaf: Açılma, meydana çıkma,

görünme.
Kâfi: Yeterli.
Makam-ı istimâ: Dinleme konumu, yeri. Asıl muhatap olmaksızın dinleyici konumunda olmak.
Mâlik: Sahip.
Mâlik-i Zülcelâl: Büyüklük sahibi Allah (c.c.).
Mülhid: Allah’ı (c.c.) inkâr eden, dinsiz.
Müzeyyen: Süslü.
Nazar: Bakma, bakış.
Sâni-i Muhteşem: İhtişam sahibi Yaradan Allah (c.c.).
Umumî: Genel.

insan ile ulvî, âzamî bir münasebeti bulunacaktır ve ona kudsî bir hitâbı ve âlî bir teveccühü olacaktır.

Hem madem Âdem (*aleyhisselâm*) dan şimdiye kadar şu münasebete mazhar olanların içinde âsârının şehâdetiyle, yani küre-i arzın nisfini ve nev-i beşerin humsunu daire-i tasarrufuna aldığı ve kâinatın şekl-i mânevîsini değiştirdiği, ışıklandırdığı gibi, en âzamî bir mertebede o münasebeti Muhammed-i Arabî (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) göstermiştir. Öyle ise; o münasebetin en âzamî bir mertebesinden ibaret olan Miraç, O'na elyak ve O'na evfaktır.

İkinci Esas

Hakikat-i Miraç nedir?

Elcevap: Zât-ı Ahmediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) merâtib-i kemâlâtta seyr u sülûkünden ibarettir. Yani,

Âlî: Yüce, yüksek.

Âsâr: Eserler, izler, alâmetler.

Daire-i tasarruf: Etki alanı, idare etme sahası, kullanma sahası.

Elyak: En lâyıık.

Evfak: En uygun.

Hitâb: Bir şahsa veya topluğa söz söyleme.

Hums: Beşte bir.

Kudsî: Mukaddes.

Küre-i arz: Yerküre.

Mazhar olmak: Nail olmak, kavuşmak, şereflenmek.

Merâtib-i kemâlât: Fazilet

mertebeleri.

Nev-i beşer: İnsanlık, insan türü.

Nısf: Yarım.

Seyr u sülûk: Cenâb-ı Hakk'a ermek için çıkılan mânevî ve rûhî yolculuk.

Şehâdet: Şahidlik, tanıklık.

Şekl-i mânevî: Mânevî biçim, mânevî durum.

Teveccüh: Yönelme, sevgi, yakınlık.

Ülvî: Yüce.

Zât-ı Ahmediye (a.s.m.): Peygamberimiz'in (a.s.m.) kendisi.

Cenâb-ı Hakk'ın tertib-i mahlûkatta tecelli ettirdiği ayrı ayrı isim ve unvanlarla ve saltanat-ı rubûbiyetinde teşkil ettiği devâir-i tedbir ve îcadda ve o dairelerde birer arş-ı rubûbiyet ve birer merkez-i tasarrufa medâr olan bir semâ tabakasında gösterdiği âsâr-ı rubûbiyeti, birer birer O abd-i mahsus göstermekle, O abdi, hem bütün kemâlât-ı insâniyeyi câmi, hem bütün tecelliyât-ı ilâhiyeye mazhar, hem bütün tabakat-ı kâinata nâzır ve saltanat-ı rubûbiyetin dellâlı ve marziyyât-ı ilâhiyenin mübelliği ve tılsım-ı kâinatın keşşâfı yapmak için, Burak'a bindirip, berk gibi

Abd-i mahsus: Seçilmiş, has kul.

Arş-ı rubûbiyet: Rubûbiyet makamı.

Âsâr-ı rubûbiyet: Rubûbiyet sıfatının eserleri.

Berk: Şimşek.

Burak: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Miraç'a çıkarken bindiği binek.

Câmi: Toplayan, kendinde bulunduran.

Dellâl: Bir şeyi ilân edip duyuran.

Devâir-i tedbir: Yönetim alanları.

İcad: Varetmek, yaratmak.

Kemâlât-ı insaniye: İnsânî erdemler.

Keşşâf: Keşfeden, ortaya çıkaran.

Marziyyât-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazandıran şeyler.

Mazhar: Nail olmak, erişmek, şereflemek.

Medâr olmak: Sebeb, vesile

olmak.

Merkez-i tasarruf: Yönetim merkezi.

Mübelliğ: Bildiren.

Rubûbiyet: Kâinatı yaratıp yönetme.

Saltanat-ı rubûbiyet: Rubûbiyetin hâkimiyeti.

Semâ tabakası: Yedi kat semâdan biri. Gökyüzü.

Tabakat-ı kâinat: Kâinatın değişik katları, bölümleri.

Tecelli ettirmek: Göstermek, aksettirmek.

Tecelliyat-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın farklı isim ve sıfatlarının varlıktaki icraatları, eserleri.

Tertib-i mahlûkat: Yaratılmışları tanzim etme, düzene koyma ve sıralama.

Teşkil etmek: Oluşturmak.

Tılsım-ı kâinat: Kâinatın sırrı.

semâvâtı seyrettirip, kat-ı merâtîp ettirerek, kamervâri menzilden menzile, daireden daireye rubûbiyet-i ilâhiye-yi temâşâ ettirip, o dairelerin semâvâtında makamları bulunan ve ihvanı olan enbiyâyı birer birer göstererek, tâ Kâb-ı kavseyn makamına çıkarmış, ehadiyet ile kelâmına ve ru'yetine mazhar kılmıştır.¹

Şu yüksek hakikate “iki temsîl” dürbünü ile bakılabilir.

Birincisi

Yirmi Dördüncü Söz'de izah edildiği gibi; nasıl ki bir padişahın kendi hükûmetinin dairelerinde ayrı ayrı unvanları ve raiyetinin tabakalarında başka başka nâm ve

¹ Bkz.: et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 15/6; el-Makdîsî, *el-Ehadîsü'l-muh-târa* 6/258-259; İbn Kesîr, *el-Bidâye* 3/109-118; es-Süheyli, *er-Rav-du'l-ünf* 2/191-194.

Ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın birer birer her bir şeyde tecelli eden, görünen birliği.

Enbiyâ: Peygamberler (aleyhi-müsselâm).

Hükûmet: Devlet, yönetim.

İhvan: Kardeşler, sadık arkadaşlar.

İzah etmek: Açıklamak.

Kâb-ı kavseyn: Yayın iki ucu arasındaki mesafe.. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Mîraç'ta Cenab-ı Hakk'a yaklaştığı mahiyeti bizce meçhul makam. İmkân ve vücub arası.

Kamervâri: Ay gibi.

Kat-ı merâtîp ettirmek: İlerletmek, yükseltmek.

Kelâm: Cenâb-ı Hakk'ın sözü.

Mazhar kılmak: Nâil etmek, şerefli kılmak.

Menzil: Durak, konak.

Raiyet: Halk, yönetilenler.

Ru'yet: Allah'ın (c.c.) cemâlini görme.

Rubûbiyet-i ilâhiye: Allah Teâlâ'nın kâinatı yaratıp yönetmesi.

Semâvât: Gökler, yedi kat gök.

Temâşâ ettirmek: Baktırmak, seyrettirmek.

Unvanlar: Sanlar, makamlar.

vasıfları ve saltanatının mertebelerinde çeşit çeşit isim ve alâmetleri vardır. Meselâ, adliye dairesinde hâkim-i âdil ve mülkiyede sultan ve askeriyede kumandan-ı âzam ve ilmiyede halife ve hâkezâ.. sâir isim ve unvanları bulunur. Her bir dairede birer mânevî tahtı hükmünde olan makam ve iskemlesi bulunur. O tek padişah, o saltanatın dairelerinde ve tabakat-ı hükûmetin mertebelerinde, bin isim ve unvana sahip olabilir. Birbiri içinde bin taht-ı saltanatı olabilir. Güya o hâkim, her bir dairede şahsiyet-i mâneviye haysiyetiyle ve telefonu ile mevcut ve hâzır bulunur, bilir. Ve her tabakada kanunuyla, nizamıyla, mümessiliyle görünür, görür. Ve her mertebede perde arkasında hükmüyle, ilmiyle, kuvvetiyle idare eder, bakar. Ve her bir dairenin başka bir merkezi, bir menzili vardır. Ahkâmları birbirinden ayırır, tabakatları birbirinden başkadır. İşte böyle bir sultan, istediği bir zâtı, bütün o dairelerinde gezdirip, her daireye mahsus saltanat-ı şâhânesini

Adliye: Adalet teşkilâtı.

Ahkâm: Hükümler.

Hâkezâ: Bunun gibi, yine böyle.

Hâkim-i âdil: Âdaletli hâkim.

Halife: İlmî otorite.

Haysiyetiyle: Cihetinden, bakımından.

İlmiye: Eğitim ve öğretim teşkilâtı, bakanlığı.

Kumandan-ı âzam: Başkomutan.

Mânevî: Ruhanî, mânâyaya ait olan, maddî olmayan.

Mülkiye: Sivil idare teşkilâtı.

Mümessil: Temsilci.

Sâir: Diğer, başka.

Saltanat: Hâkimiyet ve kudret.

Saltanat-ı şâhâne: Çok mükemmel hâkimiyet ve kudret.

Sultan: Hükümdar, iktidar sahibi.

Şahsiyet-i mâneviye: Hükmî şahsiyet.

Tabakat-ı hükûmet: Sivil idarenin muhtelif daireleri, bölümleri.

Taht-ı saltanat: Hâkimiyet makamı, yönetim merkezi.

ve evâmir-i hâkimanesini gösterip, daireden daireye, tabakadan tabakaya gezdirip, tâ huzuruna getirir. Sonra bütün o dairelere taalluk eden bazı evâmir-i umumiye-i külliye-yi ona tevdi eder, gönderir.

İşte bu misal gibi; Ezel ve Ebed Sultanı olan Rabbü'l-âlemîn için, rubûbiyetinin mertebelerinde ayrı ayrı fakat birbirine bakar şe'n ve nâmları vardır. Ve ulûhiyetinin dairelerinde başka başka fakat birbiri içinde görünür isim ve alâmetleri vardır. Ve haşmetli icraatında ayrı ayrı fakat birbirine benzer tecelli ve cilveleri vardır. Ve kudretinin tasarrufatında başka başka, fakat birbirini ihsas eder unvanları vardır. Ve sıfatlarının tecelliyâtında başka başka, fakat birbirini gösterir mukaddes zuhuratı vardır. Ve ef-âlinin cilvelerinde çeşit çeşit, fakat birbirini ikmal eder tasarrufatı vardır. Ve rengârenk sanatında ve masnûatında

Cilveler: Görünmeler, akisler, yansımalar. Allah'ın (c.c.) isimlerinin yansımaları.

Ef'âl: Fiiller, işler.

Evâmir-i hâkimane: Hükümdar emirleri.

Evâmir-i umumiye-i külliye: Cenâb-ı Hakk'ın her yere ve her şeye ait genel emirleri.

Ezel ve Ebed Sultanı: Ezel ve ebed hükümdarı Allah (c.c.).

Haşmetli: Büyük, heybetli.

İcraat: İşler, faaliyetler.

İhsas etmek: Hissettirme.

Masnûat: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar.. Allah'ın yarattığı her şey.

Nâm: İsim, ün, şan.

Rabbü'l-âlemîn: Âlemlerin Rabbi.

Rubûbiyet: Kâinatı yaratıp yönetme.

Şe'n: Durum, sıfat, işlev.

Tasarrufat: İşler, faaliyetler, bir şeyin sahibi olarak onu kullanma.

Tecelli: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin kâinattaki görünmesi.

Tecelliyât: Cenâb-ı Hakk'ın farklı isim ve sıfatlarının kâinattaki yansımaları, eserleri.

Tevdi etmek: Emanet etmek.

Ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın ibadet ve itaate lâıyk tek varlık olması.

Zuhurat: Devamlı yenilenen görüntüler.

çeşit çeşit, fakat birbirini temâşâ eder haşmetli rubûbiyeti vardır.

İşte şu sırr-ı azîme binaen kâinatı hayret-fezâ acîp bir tertip ile tanzim etmiş. En küçük tabakat-ı mahlûkattan olan zerrâtın tâ semâvâta ve semâvâtın birinci tabakasından tâ Arş-ı âzam'a kadar birbiri üstünde teşkilât var.

Her bir semâ, bir ayrı âlemin damı ve rubûbiyet için bir arş ve tasarrufat-ı ilâhiye için bir merkez hükmündedir. O dairelerde ve o tabakatta çendan ehadiyet itibarıyla bütün esmâ bulunabilir. Bütün unvanlarla tecelli eder. Fakat nasıl ki adliyyede hâkim-i âdil unvanı asıldır, hâkimdir. Sair unvanlar orada onun emrine bakar, ona tâbidir. Öyle de her bir tabakat-ı mahlûkatta, her bir semâda bir isim, bir unvan-ı ilâhî hâkimdir, sâir unvanlar da onun zımnındadır. Meselâ: İsm-i Kadîr'e mazhar Hazreti Îsâ (*aleyhisselâm*),

Acîp: Hayret veren, dikkat çeken.

Arş: Semâ, gökyüzü. Allah'ın yüce tahtı, Allah'ın yüce hâkimiyetinin ifadesi.

Arş-ı âzam: Allah'ın (c.c.) yüce tahtı, Allah'ın yüce hâkimiyetinin ifadesi.

Çendan: Gerçi.

Hayret-fezâ: Hayret veren, şaşır-tan.

İsm-i Kadîr: Kadîr ismi.

Mazhar: Görünme yeri, ayna.

Semâ: Gök.

Semâvât: Gökler, yedi kat gök.

Sırr-ı azîm: Büyük sır.

Tabakat-ı mahlûkat: Varlık sınıfları.

Tâbi: Uyan.

Tasarrufat-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın icraatı, işleri.

Tertip: Sıralama, düzen.

Teşkilât: Kuruluş, organizasyon.

Unvan-ı ilâhî: Cenâb-ı Hakk'a ait isim, san.

Zerrât: Zerreler, atomlar.

Zımnında: İçinde.

hangi semâda Peygamber (*aleyhissalâtü vesselâm*) ile görüştü ise; işte o semâ dairesinde Cenâb-ı Hak “Kadîr” unvanıyla bizzât orada mütecellidir. Meselâ: Hazreti Mûsâ’nın (*aleyhisselâm*) makamı olan semâ dairesinde en ziyade hükümfermâ, Hazreti Mûsâ’nın (*aleyhisselâm*) mazhar olduğu “Mütekellim” unvanıdır ve hâkezâ...

İşte Zât-ı Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*)—çünkü, ism-i âzam’a mazhardır¹ ve nübüvveti umumîdir² ve bütün esmâya mazhardır.³— elbette bütün devâir-i rubûbiyetle alâkardır. Elbette o dairelerde makam sahibi olan enbiyâlarla

¹ İsm-i âzam için bkz.: Ebû Dâvûd, *vitri* 8; Tirmizî, *deavât* 64; İbn Mâce, *duâ* 9; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 6/461; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 1/683-686, 4/352; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannaf* 6/47; el-Beyhakî, *Şuabü’l-îmân* 2/437.

² Peygamber Efendimiz’in (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) nübüvvetinin umumîliği hakkında bkz.: Enbiyâ sûresi, 21/107; Sebe’ sûresi, 34/27; Saf sûresi, 61/9; Buhârî, *teyemmüm* 1, *salat* 56; Müslim, *mesacid* 3; Nesâî, *gusül* 26; Dârimî, *salat* 111; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/412; İbn Hibbân, *es-Sahîh* 14/311; el-Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ* 9/5.

³ Nebiler Sultanı’nın (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) bütün esmâ-yı ilâhiyeye mazhar olduğuna dair bkz.: Kadı İyaz, *eş-Şifâ* 1/235-246.

Devâir-i rubûbiyet: Rubûbiyet sahaları, daireleri.

Esmâ: Cenâb-ı Hakk’ın isimleri.

Hükümfermâ: Hüküm süren.

İsm-i âzam: Hadislerde, zikredildiğinde duaların kabul olduğu bildirilen Cenâb-ı Hakk’ın en yüce ismi.

Mütecelli: Akseden, görünen.

Mütekellim: Kelâm-ı ezeliyle söz söyleyen Cenâb-ı Hak.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Umumî: Genel.

Zât-ı Ahmediye (a.s.m.): Resûlullah’ın (a.s.m.) kendisi.

görüşmek ve umum tabakattan geçmek; hakikat-i Mirac'ı iktiza ediyor.

İkinci Temsîl

Nasıl ki bir sultanın unvanlarından olan “Kumandan-ı âzam” unvanı, devâir-i askeriyenin serasker dairesi gibi küllî ve geniş daireden tut, tâ onbaşı dairesi gibi cüz'î ve hususî her bir dairede bir zuhuru, bir cilvesi vardır. Meselâ; bir nefer; o kumandanlık unvan-ı âzamının numûnesini onbaşı şahsında görür, ona bakar, ondan emir alır. O nefer onbaşı olduğunda; çavuş dairesindeki kumandanlık dairesi nazarına çarpar, ona bakar. Sonra çavuş olsa, o vakit kumandanlık nümûnesini ve cilvesini mülâzım dairesinde görür. O makamda ona mahsus bir iskemle bulunur. Ve hâkezâ... Yüzbaşı, binbaşı, ferîk, müşîr dairelerinden her birinde, dairelerin büyük ve küçüklüğü nisbetinde o kumandanlık unvanını görür.

Şimdi bir neferi o kumandan-ı âzam, bütün devâir-i askeriyeye taalluk edecek bir vazife ile tavnif etmek istese;

Cilve: Tecelli, görüntü, yansıma.

Devâir-i askeriyeye: Askerî daireler.

Ferîk: Korgeneral.

Kumandan-ı âzam: Başkomutan.

Küllî: Genel, kapsamlı.

Mülâzım: Teğmen.

Müşîr: Mareşal.

Nefer: Er.

Numûne: Misal, örnek.

Serasker: Genelkurmay başkanı.

Taalluk etmek: İlgili olmak.

Tabakat: Tabakalar, dereceler.

Tavnif etmek: Vazifelendirmek.

Unvan-ı âzam: En büyük san, makam.

bir müfettiş gibi her devâiri görüp ve görünecek bir makam vermek istese; elbette o kumandan-ı âzam o neferi, onbaşı dairesinden tut, tâ daire-i âzamına kadar birer birer gezdirecek; tâ görsün, görülsün. Sonra huzuruna kabul edip sohbetine müşerref ederek, nişan ve ferman verip taltif ederek, tâ geldiği yere kadar bir anda gönderir. Şu temsilde bir noktayı nazara almak lâzım ki: Padişah eğer âciz olmazsa –surî olduğu gibi, mânevî cihetinde de iktidarını olsa– o vakit ferîk, müşîr, mülâzım gibi eşhası tevkil etmez, bizzat her yerde bulunur. Yalnız bazı perdeler altında ve makam sahibi eşhasın arkasında, doğrudan doğruya emri o verir. Bazı veliyy-i kâmil olan padişahlar; çok dairelerde, bazı eşhas sûretinde icraatını yaptığı rivâyet edilir. Şu temsîl ile baktığımız hakikat ise; acz, onun içinde olmadığı için, doğrudan doğruya her bir dairede emir ve hüküm kumandan-ı âzamdandır geliyor. Onun emriyle, iradesiyle, kuvvetiyledir.

İşte şu temsîl gibi; Hâkim-i arz ve semâvât, emr-i kün

Daire-i âzam: En büyük daire.

Devâir: Daireler.

Eşhas: Şahıslar.

Hâkim-i arz: Yeryüzünün hâkimi.

İcraat: İşler, faaliyetler.

İrade: Dilemesi.

Mânevî: Ruhanî, mânâyâ ait olan, maddî olmayan.

Müşerref etmek: Şereflendirmek.

Nişan: Madalya.

Surî: Görünüş.

Taltif etmek: Lütuf ve ihsanda bulunma. Ödüllendirme.

Tevkil etmek: Vekil tayin etmek.

Veliyy-i kâmil: Bütün mânevî güzelliklerini mahiyetinde toplayabilmiş, kullukta zirveye ulaşmış; örnek, ideal rehber.

feyekûn'e¹ mâlik, Âmir-i Mutlak olan Sultan-ı Ezelî ve Ebedî, tabakat-ı mahlûkatında cereyan eden ve kemâl-i itâat ve intizam ile imtisâl olunan, evâmir ve kumandanlığının şuûnâtı ve zerrâttan seyyârata ve sinekten semâvâta kadar olan tabakat-ı mahlûkat ve tavâif-i mevcudatta küçük-büyük, cüz'î-küllî tabakatı ve tâifeleri ayrı ayrı, fakat birbirine bakar bir tarzda birer daire-i rubûbiyet, birer tabaka-yı hâkimiyet görünüyor. Şimdi, bütün kâinat-taki makâsıd-ı ulyâ ve netâic-i uzmâyı anlayacak ve bütün tabakatın ayrı ayrı vezâif-i ubûdiyetlerini görmekte, Zât-ı Kibriyâ'nın saltanat-ı rubûbiyetini, haşmet-i hâkimiyetini

¹ “(O, bir şeyi yaratmak isteyince sadece) ‘ol!’ der, o da oluverir.” (Bakara sûresi, 2/117; Âl-i İmran sûresi, 3/47, 59; En'âm sûresi, 6/73;...)

Âmir-i Mutlak: Mutlak emir sahib-i.

Cereyan eden: Ola gelen. Hareket eden.

Cüz'î: Bütüne ait küçük parça.

Daire-i rubûbiyet: Rubûbiyet dairesi.

Evâmir: Emirler.

Haşmet-i hâkimiyet: Heybetli ve büyük hâkimiyet.

İmtisâl: Emre uymak.

Kemâl-i itâat: Tam itaat.

Küllî: Genel, kapsamlı.

Makâsıd-ı ulyâ: Yüce maksatlar.

Netâic-i uzmâ: Büyük neticeler.

Saltanat-ı rubûbiyet: Rubûbiyetin her şeyi kapsayan hâkimiyeti.

Seyyârat: Gezegenler.

Sultan-ı Ezelî ve Ebedî: Kâinatın ezeli ve ebedî mutlak hükümdarı Allah (c.c.).

Şuûnât: İşler, icraatlar.

Tabakat-ı mahlûkat: Mahlûkat bölümleri.

Tabaka-yı hâkimiyet: Hâkimiyet tabakaları, derecesi ve mertebesi.

Tavâif-i mevcudat: Varlık grupları.

Vezaif-i ubûdiyet: Kulluk vazifeleri.

Zât-ı Kibriyâ: Azamet sahibi Cenâb-ı Hak.

Zerrât: Zerreler, atomlar.

müşâhede ederek, o Zât'ın marziyyâtı ne olduğunu anlamak ve O'nun saltanatına dellâl olmak için, alâküllihâl, o tabakat ve dairelere bir seyr u sülûk olacaktır. Tâ daire-i âzamiyesinin unvanı olan Arş-ı âzam'ına girecek, tâ Kâb-ı kavseyn'e –yani imkân ve vücub ortasında Kâb-ı kavseyn ile işaret olunan makama– girecek ve Zât-ı Celil-i Zülcemâl ile görüşecektir ki; şu seyr u sülûk ise, Mirac'ın hakikatidir. Her bir insan aklıyla hayal sür'atinde seyranı, her bir veli kalbiyle berk süratinde cevelânı ve cism-i nurânî olan her bir melek ruh süratinde Arş'tan Ferş'e, Ferş'ten Arş'a deveranı,¹ ehl-i cennetin insanları, Burak süratinde haşirden beş yüz sene fazla mesafeden cennete

¹ Bkz.: Meâric sûresi, 70/4.

Alâküllihâl: Her durumda.

Arş: Semâ, gökyüzü. Allah'ın yüce tahtı, Allah'ın yüce hâkimiyetinin ifadesi.

Arş-ı âzam: Allah'ın (c.c.) yüce tahtı. Allah'ın yüce hakimiyetinin ifadesi.

Berk: Şimşek.

Cevelân: Gezinti.

Cism-i nurânî: Nurlu cisim.

Daire-i âzamiye: Daire ve makamın en geniş ve büyük olanı.

Dellâl: Bir şeyi ilân edip duyuran.

Deveran: Dolaşım.

Ehl-i cennet: Cennetlikler.

Ferş: Yeryüzü.

İmkân: Varlığı mümkün olma.

Kâb-ı kavseyn: Yayın iki ucu arasındaki mesafe.. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Miraç'ta Cenâb-ı Hakk'a yaklaştığı mahiyeti bizce meçhul makam. İmkân ve vücub arası.

Marziyyât: Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazandıran şeyler.

Müşahede etmek: Görmek.

Seyeran: Dolaşma, seyahat.

Unvan: San, makam.

Veli: Allah dostu.

Vücub: Varlığı kendinden olma.

Zât-ı Celil-i Zülcemâl: Sonsuz güzellik sahibi ve sonsuz büyük olan Allah (c.c.).

çıkmaları olduğu gibi;¹ nur ve nur kabiliyetinde ve evliya kalblerinden daha latîf ve emvâtın ruhlarından ve melâ-ike cisimlerinden daha hafif ve cesed-i necmî ve beden-i misalîden daha zarif olan ruh-u Muhammedî'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) hadsiz vezâifine medâr ve cihâzâtının mahzeni olan cism-i Muhammedî (*aleyhissalâtü vesselâm*), elbette O'nun ruh-u âlîsiyle Arş'a kadar beraber gidecektir.

Şimdi makam-ı istimâda olan mülhîde bakıyoruz. Hatıra geliyor ki, *o mülhid kalbinden der*: “Ben Allah'ı tanımıyorum, Peygamber'i bilmiyorum, nasıl Mirac'a inanacağım?”

¹ Hadiste, Peygamber Efendimiz (*aleyhissalâtü vesselâm*) “Cehennem üzerine kurulan Sırat'tan amelîne göre kiminin şimşek (berk) süratinde, kiminin rüzgâr süratinde, kiminin kuş gibi hızlı, kiminin dolu-dizgin at süratinde, kiminin koşarak, kiminin de yürüyerek geçeceğini” buyurmuştur. (Tirmizî, *tefsîru'l-Kur'ân* 19; Dârimî, *rikak* 89; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/542; et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir* 9/356)

Beden-i misalî: Rûya âlemindeki bedenlere benzer beden, kişiyi andıran beden.

Cesed-i necmî: Parlayan bir yıldız gibi akıp giden beden.

Cihâzât: Donanımlar.

Cism-i Muhammedî (a.s.m.): Resûlullah Efendimiz'in (a.s.m.) mübarek bedeni.

Emvât: Ölümler.

Evliya: Allah dostları.

Latîf: Nurânî. Göze görünmeyen.

Mahzen: Hazine, depo.

Makam-ı istimâ: Dinleme konusu, yeri. Asil muhatap olmaksızın dinleyici konumunda olmak.

Medâr: Sebep, vesile.

Mülhid: Dinsiz, kâfir.

Ruh-u âlî: Yüce ruh.

Ruh-u Muhammedî (a.s.m.): Resûlullah Efendimiz'in (a.s.m.) yüce ruhu.

Biz de deriz ki: Madem şu kâinat ve mevcudat var ve içinde ef'âl ve îcad var. Hem madem muntazam bir fiil, fâilsiz olmaz. Mânidar bir kitap, kâtipsiz olmaz. Sanatlı bir nakış, nakkaşsız olmaz. Elbette şu kâinatı dolduran ef'âl-i hakîmânenin bir fâili ve yeryüzünün mevsim-bemevsim tazelenen hayret-fezâ nukuşlarının, mânidar mektubatının bir kâtibi, bir nakkaşı vardır. Hem madem bir işte iki hâkimin bulunması, o işin intizamını bozuyor. Hem madem sinek kanadından tâ semâvât kandiline kadar mükemmel bir intizam var. Öyle ise; o Hâkim birdir. –Bir olmazsa– Çünkü, her şeyde sanat ve hikmet o derece acîptir ki; o şeyin Sâni'i, her bir şeye muktedir olacak, her bir işi bilecek bir derecede Kadîr-i Mutlak olmak lâzım gelir. Öyle ise; bir olmazsa, mevcudat adedince ilâhların bulunması lâzım gelir. O ilâhlar hem birbirine zıd, hem birbirine misil olacaklar ve o hâlde şu acîp intizam bozulmamak, yüz bin defa muhaldir.

Acîp: Hayret veren, dikkat çeken.

Ef'âl: Fiiller.

Ef'âl-i hakîmâne: Gayeli, hikmetli fiiller.

Fâil: Yapan.

Hayret-fezâ: Hayret verici, şaşırtıcı.

Îcad: Varetmek, yaratmak.

Kadîr-i Mutlak: Her şeye gücü yeten Allah (c.c.).

Kâtip: Yazan, yazıcı.

Mânidar: Mânâli.

Mektubat: Mektuplar.

Mevcudat: Varlıklar, yaratılmışlar.

Mevsim-bemevsim: Mevsimden mevsime.

Misil: Benzer.

Muhal: İmkânsız.

Nakkaş: Nakış yapan, işleyen.

Nukuş: Nakışlar.

Sâni: Yaradan, sanat eseri olarak meydana getiren.

Hem madem, şu mevcudatın tabakatı, bir ordudan bin defa daha muntazam bir emir ile hareket ettiği bilbedâhe görünüyor. Yıldızların, Güneş ve Kamer'in muntazaman hareketlerinden tut, tâ badem çiçeklerine kadar her bir tâife o kadar muntazam, o kadar mükemmel bir sûrette Kadîr-i Ezeli'nin o tâifeye verdiği nişanları, formları, güzel libasları ve tayin ettiği harekâtı, bin defa ordudan daha muntazam bir tarzda izhar ediyor. Öyle ise; şu kâinatın –mevcudatı O'nun emrine bakar ve imtisâl eder– perde-i gayb arkasında bir Hâkim-i Mutlak'ı vardır. Hem madem o Hâkim, bütün yaptığı icraat-ı hakîmâne şehâdetiyle, hem gösterdiği âsâr-ı haşmetle bir Sultan-ı Zülcelâl'dir.

Hem gösterdiği ihsanat ile, gayet Rahîm bir Rab'dir. Hem izhar ettiği güzel sanatlarıyla, sanat-perver ve sanatını çok sever bir Sâni'dir.

Âsâr-ı haşmet: Büyüklük eserleri.

Bilbedâhe: Apaçık bir şekilde.

Hâkim-i Mutlak: Her şeye hükmeden Cenâb-ı Hak.

Harekât: Hareketler.

İhsanat: İyilikler, lütuflar.

İmtisâl etmek: Emre uymak.

İzhar etmek: Ortaya koymak, göstermek.

Kadîr-i Ezeli: Güç ve kuvvetinin başlangıcı ve sonu olmayan Allah (c.c.).

Libaslar: Elbiseler.

Muntazam: Düzenli.

Muntazaman: Düzenli olarak.

Nişanlar: Madalyalar.

Perde-i gayb: Gayb perdesi. Hislerle ve akılla bilinmeyen âlem ile insanlar arasındaki perde.

Rab: Doğrudan doğruya rubûbiyeti ile tâlim, terbiye ve idare eden Cenâb-ı Hak.

Sanat-perver: Sanatsever.

Sultan-ı Zülcelâl: Hâkimiyet sahibi Hz. Allah (c.c.).

Şehâdet: Şahidlik.

Tâife: Topluluk.

Tayin etmek: Yerini belli etmek.

Hem gösterdiği tezyinat ve merak-âver sanatlarıyla, zîşuurların nazar-ı istihsanını âsârına celbetmek isteyen bir Hâlık-ı Hakîm'dir.

Hem hilkat-i âlemde gösterdiği muhayyirü'l-ukûl tezyinatın ne demek olduğunu ve mahlûkat nereden gelip nereye gideceğini, rubûbiyetinin hikmetiyle zîşuura bildirmek istediği anlaşılıyor. Elbette bu Hâkim-i Hakîm ve Sâni-i Alîm, rubûbiyetini göstermek ister.

Hem madem bu kadar gösterdiği âsâr-ı lütuf ve merhamet ve garâib-i sanat ile zîşuura kendini tanıttırmak ve sevdirmek ister. Elbette zîşuurlardan arzularını ve onlardaki marziyyâtı ne olduğunu, bir mübelliğ vasıtasıyla bildirecektir.

Öyle ise; zîşuurlardan birisini tayin edip, onun ile o rubûbiyetini ilân edecektir. Ve sevdiği sanatlarını teşhir için,

Âsâr-ı lütuf: İyilik ve bağış eserleri.

Celbetmek: Çekmek.

Garâib-i sanat: Sanatın hayret veren incelikleri.

Hâkim-i Hakîm: Hikmetli Yönetici olan Cenâb-ı Hak.

Hâlık-ı Hakîm: Her şeyi hikmetlerle Yaradan.

Hikmet: Her şeyi yerli yerince yapma, gaye, maksat.

Hilkat-i âlem: Âlemin yaratılışı.

Mahlûkat: Yaratılmışlar.

Marziyyât: Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazandıran şeyler.

Merak-âver: Merak uyandıran,

dikkat çeken.

Muhayyirü'l-ukûl: Akılları hayrette bırakan.

Mübelliğ: Bildiren, peygamber.

Nazar-ı istihsan: Güzelliği kabul eden bakış, takdîr-kâr bakış.

Rubûbiyet: Kâinatı yaratıp yönetme.

Sâni-i Alîm: Her şeyi bilen Yaratıcı.

Teşhir: Sergileme, gösterme, duyurma.

Tezyinat: Süslemeler.

Tezyinat: Süsler, süslemeler.

Zîşuur: Akıl sahibi, şuurlu.

bir dellâlı kurb-u huzuruna müşerref edip, teşhire vasıta edecektir. Ve o ulvî makasidini sâir zîşuurlara bildirmekle kemâlâtını izhar etmek için, birisini muallim tayin edecektir. Ve şu kâinatta dercettiği tılsımı ve şu mevcudatta gizlediği muamma-yı rubûbiyeti mânâsız kalmamak için, her hâlde bir rehber tayin edecektir. Ve gösterdiği ve enzârın temâşâsına neşrettiği mehâsin-i sanat, faydasız ve abes kalmamak için; onlardaki makasidî ders verecek bir rehber tayin edecektir. Hem marziyyâtını zîşuurlara tebliğ etmek için, birisini bütün zîşuurların fevkinde bir makama çıkaracak ve marziyyâtını ona bildirecek, onlara gönderecektir.

Madem hakikat ve hikmet böyle iktiza ediyor ve şu vezâife en elyak Hazreti Muhammed'dir (*aleyhissalâtü vesse-lâm*). Çünkü, bilfiil en mükemmel bir sûrette o vazifeleri

Abes: Boş, saçma.

Bilfiil: Fiilen.

Dellâl: Bir şeyi ilân edip duyuran.

Dercetmek: İçine yerleştirmek.

Elyak: En lâyük.

Enzâr: Bakışlar.

Fevkinde: Üstünde.

İktiza etmek: Gerektirmek, icap ettirmek.

İzhar etmek: Ortaya koymak, göstermek.

Kemâlât: Mükemmellikler.

Kurb-u huzuruna: Kendi huzuruna,

yakınına.

Makasid: Maksudlar.

Mehâsin-i sanat: Güzel sanat eserleri.

Muallim: Öğretmen.

Muamma-yı rubûbiyet: Rubûbiyetin sırları.

Müşerref etmek: Şerefliendirmek.

Neşretmek: Yayımak, sunmak.

Sûrette: Şekilde.

Temâşâ: Seyretmek, izlemek.

Tılsım: Sır, bilmece.

Ulvî: Yüce.

yapmıştır. Teşkil ettiği Âlem-i İslâm ve gösterdiği nur-u İslâmiyet, bir şâhid-i âdil ve sâdıktır. Öyle ise o Zât, doğrudan doğruya bütün kâinatın fevkine çıkıp, bütün mevcudattan geçip, bir makama girmek lâzımdır ki; bütün mah-lûkâtın Hâlıkı ile umumî, ulvî, küllî bir sohbet etsin. İşte Miraç dahi, bu hakikati ifade ediyor.

Elhâsıl: Madem şu azîm kâinatı mezkûr maksadlar gibi çok azîm makasîd ve çok büyük gayeler için şu sûrette teşkil, tertip ve tezyin etmiştir. Hem madem şu mevcudat içinde, şu umumî rubûbiyeti, bütün dekâiki ile; şu azîm saltanat-ı ulûhiyeti, bütün hakâiki ile görecek insan nev'i vardır. Elbette o Hâkim-i Mutlak, o insan ile konuşacaktır, makâsîdini bildirecektir. Madem her insan cüz'iyetten ve süfliyetten tecerrüd edip, en yüksek bir makam-ı küllîye çıkamıyor. O Hâkim'in küllî hitâbına bizzât muhatap olamıyor. Elbette o insanlar içinde bazı efrâd-ı mahsusa,

Azîm: Büyük.

Bizzât: Şahsen, kendi, kendisi.

Cüz'iyet: Küçüklük.

Dekâik: İncelikler.

Efrâd-ı mahsus: Seçkin ferdler.
Peygamberler.

Elhâsıl: Netice olarak.

Hakâik: Hakikatler.

Hâkim-i Mutlak: Her şeye hükmeden Cenâb-ı Hak.

Hâlık: Yaratıcı, yaratıcı.

Küllî: Genel, kapsamlı.

Makam-ı küllî: Kapsamlı makam.

Makasîd: Maksadlar.

Mezkûr: Adı geçen, anılan.

Nur-u İslâmiyet: İslâm'ın nuru.

Saltanat-ı ulûhiyet: Allah'ın (c.c.) hâkimiyeti.

Süfliyet: Değersizlik, bayağılık.

Şâhid-i âdil ve sâdik: Güvenilir ve doğru sözlü şahid.

Tecerrüd etmek: Sıyrılmak, uzaklaşmak.

Teşkil etmek: Oluşturmak.

Ulvî: Yüce.

Umumî: Genel.

o vazife ile muvazzaf olacaklar; tâ iki cihetle münasebeti bulunsun: Hem insan olmalı, tâ insanlara muallim olsun; hem ruhen gayet ulvî olmalı ki, tâ doğrudan doğruya hitâba mazhar olsun.

Şimdi; madem şu insanlar içinde, şu kâinat Sâni'inin makasidini en mükemmel bir sûrette bildiren ve şu kâinat tılsımını keşfeden ve hilkatın muammasını açan ve rubûbiyetin mehâsin-i saltanatına en mükemmel tarzda delâllik eden Muhammed (*aleyhissalâtü vesselâm*)'dır. Elbette bütün efrâd-ı insâniye içinde öyle bir mânevî seyr u sülûkü olacaktır ki; cismânî âlemde seyr u seyahat sûretinde bir Miraç'ı olacaktır. "Yetmiş bin perde"¹ tabir olunan

¹ Cenâb-ı Hakk'ın yetmiş bin perde ardında olduğuna dair bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir* 6/148; Ebu's-Şeyh, *el-Azame* 2/671, 681; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* 1/90; er-Rûyânî, *el-Müsned* 2/212; ed-Deylemî, *el-Müsned* 2/221.

Cihet: Taraf.

Cismanî: Bedene ait.

Dellâl: Bir şeyi ilân edip duyuran.

Efrâd-ı insaniye: İnsan ferdleri, kişiler.

Hilkat: Yaratılış.

Hitâba mazhar olmak: Muhatap alınmak.

Kâinat: Varlıklar, evren.

Keşfetmek: Ortaya çıkarmak.

Mânevî: Ruhânî, mânâya ait olan, maddî olmayan.

Mehâsin-i saltanat: Saltanatın

güzellikleri.

Muamma: Bilmece, sır.

Muvazzaf olmak: Vazifelenendirilmek. Görevlendirilmek.

Rubûbiyet: Kâinatı yaratıp yönetme.

Sâni: Sanatlı Yaratıcı.

Seyr u seyahat: Gezi ve yolculuk.

Seyr u sülûk: Cenâb-ı Hakk'a ermek için bir rehberin öncülüğünde ve denetiminde çıkılan mânevî ve rûhî yolculuk.

Tılsım: Gizli sır.

berzah-ı esmâ ve tecelli-i sıfât ve ef'âl ve tabakat-ı mevcudatın arkasına kadar kat-ı merâtip edecektir. İşte Miraç budur.

Yine hatıra geliyor ki: Ey müstemi! Sen kalbinden diyorsun ki: “Nasıl inanayım, her şeyden daha yakın bir Rabb’e binler sene mesafeyi kat’edip, yetmiş bin perdeyi geçtikten sonra O’nunla görüşmek ne demektir?”

Biz de deriz ki: Cenâb-ı Hak her şeye, her şeyden daha yakındır.¹ Fakat her şey, ondan nihayetsiz uzaktır.² Nasıl ki Güneş’in şuûru ve konuşması olsa, senin elindeki ayna vasıtası ile seninle konuşabilir. İstediği gibi sende tasarruf eder. Belki âyine-misal senin göz bebeğinden sana daha yakın olduğu hâlde, sen dört bin sene kadar ondan uzaksın, hiçbir cihette ona yanaşamazsın. Eğer terakki etsen, kamer makamına gelip, doğrudan doğruya

¹ Bkz.: Kaf sûresi, 50/16; Vâkıa sûresi, 56/85.

² Bkz.: En’âm sûresi, 6/103.

Âyine-misal: Ayna gibi.

Berzah-ı esmâ: Cenâb-ı Hakk’ın sıfatlarının tecellisinden önce isimlerinin tecelli merhalesi.

Kamer: Ay.

Kat-ı merâtip: Mertebeleri aşıp geçmek.

Müstemi: Dinleyici.

Şuûr: Bir şeyi anlama, tanıma ve kavrama gücü. Bilinç.

Tabakat-ı mevcudat: Varlık mertebeleri.

Tasarruf etmek: Yönetme.

Tecelli-i sıfât ve ef’âl: Cenâb-ı Hakk’ın fiillerinin ve sıfatlarının tecelli etmesi, parıldaması, görünmesi.

Terakki etmek: Yükselme, ilerleme.

bir mukabele noktasına çıksan, ona yalnız bir nevi âyinedarlık edebilirsin. Öyle de Şems-i Ezel ve Ebed olan Zât-ı Zülcelâl her şeye her şeyden daha yakın olduğu hâlde; her şey ondan nihayetsiz uzaktır. Yalnız bütün mevcudatı kat'edip, cüz'iyetten çıkıp, külliyyetin merâtibinde gitgide binler hicâblardan geçip, tâ bütün mevcudata muhît bir ismine yanaşır, ondan daha ileride çok merâtibi kat'eder. Sonra bir nevi kurbiyete müşerref olur.

Hem meselâ; bir nefer, kumandan-ı âzamın şahs-ı mânevîsinden çok uzaktır. O nefer, kumandanını onbaşılıkta gördüğü küçük bir numûne ile gayet uzak bir mesafede, mânevî çok perdeler arkasında ona bakar. Hakikî onun şahs-ı mânevîsiyle kurbiyet ise; mülâzımlık, yüzbaşılık, binbaşılık gibi çok merâtib-i külliyyeden geçmek lâzım geliyor. Hâlbuki, kumandan-ı âzam; emriyle, kanunuyla, nazarıyla, hükmüyle, ilmiyle, –sûreten olduğu gibi mânen de

Âyinedarlık etmek: Ayna olma.

Cüz'iyet: Hususilik, kısmilik.

Hicâblar: Perdeler.

Kat'etmek: Geçmek, aşmak.

Kumandan-ı âzam: Başkomutan.

Kurbiyet: (Allah'a) yakınlık.

Külliyyet: Küllilik, kapsamlılık, genellik.

Merâtib: Mertebeler, kademeler.

Merâtib-i külliye: Kapsamlı mertebeler.

Mevcudat: Varlıklar.

Muhît: Kuşatan.

Mukabele noktası: Karşı karşıya olma noktası.

Mülâzım: Teğmen

Müşerref olmak: Şereflenmek.

Nazar: Bakış.

Nefer: Er, asker.

Numûne: Misal, örnek.

Şahs-ı mânevî: Hükâmî şahsiyet.

Şems-i Ezel ve Ebed: Ezelî ve ebedî Güneş, Allah (c.c.).

Zât-ı Zülcelâl: Sonsuz yücelik ve heybet sahibi Allah (c.c.).

kumandan ise– bizzât zâtıyla o neferin yanında bulunur, görür. Şu hakikat On Altıncı Söz’de gayet kat’î bir sûrette isbat edildiğinden, ona iktifâen burada kısa kesiyoruz.

Yine hatıra gelir ki: Sen kalbinden dersin: “Ben semâvâtı inkâr ediyorum, melâikelere inanmıyorum. Semâvâtta birinin gezmesine, melâikelerle görüşmesine nasıl inanayım?”

Evet, senin gibi akli gözüne inmiş ve gözüne perde çekilmiş adamlara söz anlatmak ve bir şey göstermek, elbette müşküldür. Fakat hak o kadar parlaktır ki, körler de görebildiği için *biz de deriz ki:* Fezâ-yı ulvî, bilittifak “esîr” ile doludur. Ziyâ, elektrik, hararet gibi sâir seyyâlât-ı latîfe, o fezâyı dolduran bir maddenin vücuduna delâlet eder. Meyveler ağacını, çiçekler çimenlerini, sümbüller tarlalarını, balıklar denizini bilbedâhe gösterdiği gibi; şu yıldızlar dahi bizzarûre menşelerini, tarlasını, denizini, çimengâhının

Bilbedâhe: Apaçık bir şekilde.

Bilittifak: Söz birliğiyle, oy birliğiyle.

Bizzarûre: İster istemez, zorunlu olarak.

Çimengâh: Çimen tarlası.

Delâlet etmek: İşaret etmek, delil olmak.

Esîr: Uzayda ısı ve ışığın yayılmasını sağladığı düşünülen; ince, hafif ve akışkan madde (eter).

Fezâ: Uzay.

Fezâ-yı ulvî: Geniş, uzay.

Hararet: Sıcaklık.

İktifâen: Yetinerek.

Menşeler: Esaslar, kökler.

Müşkül: Güç, zor.

Semâvât: Gökler, yedi kat gök.

Seyyâlât-ı latîfe: Hava, ışık, ısı, ve elektrik gibi akıp giden şeffaf varlıklar.

Vücut: Varlık

Ziyâ: Işık.

vücûdunu, aklın gözüne sokuyorlar. Madem âlem-i ulvî-de muhtelif teşkilât var, muhtelif vaziyetlerde muhtelif ahkâmlar görünüyor; öyle ise o ahkâmların menşeleri olan semâvât, muhtelifdir. İnsanda cisimden başka nasıl akıl, kalb, ruh, hayal, hâfıza gibi mânevî vücûdlar da var; elbette insan-ı ekber olan âlemde ve şu insan meyvesinin şeceresi olan kâinatta, âlem-i cismâniyetten başka âlemler var. Hem âlem-i arzdan, tâ cennet âlemine kadar her bir âlemin birer semâsı vardır.

Hem melâike için deriz ki: Seyyârat içinde mutavassıt ve yıldızlar içinde küçük ve kesîf olan küre-i arz; mevcudat içinde en kıymettar ve nurânî olan hayat ve şuûr, hesapsız bir sûrette onda bulunuyorlar. Elbette karanlıklı bir hâne hükmünde olan şu arza nisbeten müzeyyen kasırlar, mükemmel saraylar hükmünde olan yıldızlar ve yıldızların denizleri olan gökler; zîşuur ve zîhayat ve pek kesretli

Âlem-i arz: Dünya âlemi.

Âlem-i cismâniyet: Maddî âlem.

Âlem-i ulvî: Yüce âlem.

İnsan-ı ekber: Büyük insan.

Kâinat: Varlıklar, evren.

Kasırlar: Köşkler, saraylar..

Kesîf: Şeffaf olmayan, yoğun.

Kesretli: Çoklukla, sıklıkla.

Küre-i arz: Yerküre.

Mânevî vücûdlar: Mânevî varlıklar.

Muhtelif ahkâmlar: Çeşitli hükümler.

Muhtelif teşkilât: Çeşitli kuruluşlar.

Muhtelif vaziyetler: Çeşitli durumlar.

Muhtelif: Farklı, çeşitli.

Mutavassıt: Orta hâlli.

Müzeyyen: Süslü.

Nurânî: Nurlu, parlak.

Seyyârat: Gezegenler.

Şecere: Ağaç.

Şuûr: Bir şeyi anlama, tanıma ve kavrama gücü, bilinç.

Zîhayat: Canlı, hayat sahibi.

Zîşuur: Akıl sahibi, şuurlu.

ve muhtelifü'l-ecnas olan melâike ve ruhânîlerin meskenleridir. Pek kat'î bir sûrette İşârâtü'l-İ'câz nâmındaki tefsirimde

ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ¹

âyetinde, semâvâtın hem vücûdu, hem taaddüdü isbat edildiğinden ve melâike hakkında Yirmi Dokuzuncu Söz'de iki kerre iki dört eder kat'iyetinde, melâikelerin vücûdunu isbat ettiğimizden, onlara iktifâen burada kısa kesiyoruz.

Elhâsıl: Esîrden yapılmış; elektrik, ziyâ, hararet, câzibe gibi seyyâlât-ı latîfenin medârı olmuş ve hadîste السَّمَاءِ الْمَكْفُوفِ² işaretiyle, seyyârat ve nücûmun harekâtına

¹ “Sonra iradesi yukarıya yönelik orayı da yedi gök hâlinde sağlamca nizama koydu.” (Bakara sûresi, 2/29)

² Bkz.: Tirmizî, *tefsîru sûre* (57) 1; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/370; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 6/15; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 4/315.

Câzibe: Çekim kuvveti.

Esîr: Uzayda ısı ve ışığın yayılmasını sağladığı düşünülen; ince, hafif ve akışkan madde (eter).

Harekât: Hareketler.

İktifâen: Yetinerek.

İşârâtü'l-İ'câz: Bediüzzaman Hazretlerinin Kur'ân'ın mucize özelliklerini gösteren tefsiri.

Kat'iyet: Kesinlik.

Medâr olmak: Sebep, vesile ve yürünge olmak.

Melâike: Melekler.

Muhtelifü'l-ecnas: Farklı cinsler.

Nücûm: Yıldızlar.

Ruhaniler: Cisim olmayıp gözle görülmeyen cin ve melâike gibi mahlûklar.

Seyyâlât-ı latife: Hava, ışık, ısı, ve elektrik gibi akıp giden şeffaf varlıklar.

Seyyârat: Gezegenler.

Taaddüd: Çokluk.

müsait olmuş ve Samanyolu denilen “Mecerretü’s-se-mâ”dan tâ en yakın seyyareye kadar, muhtelif vaziyet ve teşekkülde yedi tabaka, her bir tabaka âlem-i arzdan, tâ âlem-i berzaha, âlem-i misale, tâ âlem-i âhirete kadar birer âlemin damı hükmünde birer semânın bulunması, hikmeten, aklen iktiza eder.

Hem hatıra gelir ki: Ey mülhid! Sen dersin: “Bin müşkülât ile tayyare vasıtasıyla ancak bir-iki kilometre yukarıya çıkılabilir. Nasıl, bir insan cismiyle binler sene mesafeyi birkaç dakika zarfında kat’eder; gider, gelir?”

Biz de deriz ki: Arz gibi ağır bir cisim, fenninizce hareket-i seneviyesiyle bir dakikada takriben yüz seksen sekiz saat mesafeyi keser. Takriben yirmi beş bin senelik mesafeyi, bir senede kat’ediyor. Acaba, şu muntazam hareketi ona yaptıran ve bir sapan taşı gibi döndüren bir

Âlem-i âhîret: Ölümünden sonraki âlem. Kıyametten sonra kurulacak âlem.

Âlem-i arz: Dünya âlemi.

Âlem-i berzah: Ruhların ölümünden sonra gittikleri âlem.

Âlem-i misal: Rüya âlemi. Maddî âlem ile gayb âlemi arasında yer alan ara kesit.

Hareket-i seneviye: Dünyanın bir senelik dönmesi.

İktiza eder: Gerekir.

Kat’eder: Geçer, aşar.

Muntazam hareket: Düzenli, intizamlı hareketler.

Mülhid: Dinsiz.

Müşkülât: Güçlükler, zorluklar.

Samanyolu: Güneş sistemini de ihtiva eden bulutsu yıldız kümesi, keheşan.

Seyyare: Gezegen.

Takriben: Yaklaşık olarak.

Tayyare: Uçak.

Teşekkül: Oluşum, şekillenme.

Kadîr-i Zülcelâl; bir insanı, Arş'a getiremez mi? Şems'in câzibesini denilen bir kanun-u rabbânî ile mevlevî gibi etrafında pek ağır olan cism-i arzı gezdiren bir hikmet, câzibe-i rahmet-i Rahmân ile ve incizâb-ı muhabbet-i Şems-i Ezel ile bir cism-i insanı berk gibi Arş-ı Rahmân'a çıkaramaz mı?

Yine hatıra gelir ki: Diyorsun: “Haydi çıkabilir, niçin çıkmış? Ne lüzumu var? Veliler gibi ruh ve kalbi ile gitse, yeter?”

Biz de deriz ki: Madem Sâni-i Zülcelâl, mülk ve melekûtundaki âyât-ı acîbesini göstermek ve şu âlemin tezgâh ve menbalarını temâşâ ettirmek ve a'mâl-i beşeriyenin netâic-i uhreviyesini irâe etmek istemiş. Elbette

A'mâl-i beşeriye: İnsanların amelleri.

Arş: Semâ, gökyüzü. Allah'ın yüce tahtı, Allah'ın yüce hâkimiyetinin ifadesi.

Arş-ı Rahmân: Allah'ın (c.c.) yüce tahtı, Allah'ın yüce hâkimiyetinin ifadesi.

Âyât-ı acîbe: Mucizeler.

Câzibe: Çekim.

Câzibe-i rahmet-i Rahmân: Rahmeti her şeyi kuşatan Cenâb-ı Hak'ın merhametinin çekmesi.

Cism-i arz: Dünyanın kütlesi.

Cism-i insan: İnsan bedeni.

İncizâb-ı muhabbet-i Şems-i Ezel: Ezeli Güneş Allah'ın (c.c.) sevgisinin çekiciliği.

İrâe etmek: Göstermek.

Kadîr-i Zülcelâl: Her şeye gücü yeten Allah (c.c.).

Kalb: İnsanın mânevî hayatının merkezi.

Kanun-u rabbânî: İlâhî kanun.

Menbalar: Kaynaklar.

Mevlevî: Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin tarikatından olan kimse.

Mülk ve melekût: Görünen ve görünmeyen âlem.

Netâic-i uhreviye: Âhirete ait neticeler, sonuçlar.

Sâni-i Zülcelâl: Azamet sahibi Yaradan.

Şems: Güneş.

Temâşâ ettirmek: Seyrettirmek.

Veliler: Hak dostları.

âlem-i mubsırâtın anahtarı hükmünde olan gözünü ve mesmuat âlemindeki âyâtı temâşâ eden kulağını, Arş'a kadar beraber alması lâzım geldiği gibi; ruhunun hadsiz vezâife medâr olan âlât ve cihâzâtının makinesi hükmünde olan cism-i mübarekini dahi, tâ Arş'a kadar beraber alması mukteza-yı akıl ve hikmettir. Nasıl ki, cennette, hikmet-i ilâhiye cismi ruha arkadaş ediyor. Çünkü, pek çok vezâif-i ubûdiyete ve hadsiz lezâiz ve âlâma medâr olan cesedir. Elbette o cesed-i mübarek, ruha arkadaş olacaktır. Madem cennete cisim, ruh ile beraber gider. Elbette Cennetü'l-Me'vâ gövdesi olan Sidretü'l-müntehâ'ya urûc eden¹ Zât-ı Ahmediye

¹ Bkz.: Necm sûresi, 53/14.

Âlât ve cihazat: Maddî mânevî âletler.

Âlem-i mubsırât: Görünenler, görünen âlem.

Arş: Semâ, gökyüzü. Allah'ın yüce tahtı, Allah'ın yüce hâkimiyetinin ifadesi.

Âyât: Deliller.

Cennetü'l-Me'vâ: Cennetin sekiz tabakasından biri.

Cesed-i mübarek: Mübarek beden.

Cism-i mübarek: Efendimiz'in (s.a.s.) mübarek bedeni.

Hikmet-i ilâhiye: İlâhî hikmet.

Lezâiz ve âlâm: Lezzetler ve elemeler.

Medâr olan: Sebep ve vesile olan.

Mesmuat âlemi: İşitilenler, duyanlar âlemi.

Mukteza-yı akıl ve hikmet: Aklın ve hikmetin gereği.

Sidretü'l-müntehâ: Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) Miraç Gecesinde gösterilen, hilkatın aldığı son şekli gösteren yaratılış ağacı, kâinat ağacı.

Temâşâ eden: Seyreyleyen, takib eden, dinleyen.

Urûc etmek: Yükselmek.

Vezâif: Vazifeler.

Vezâif-i ubûdiyet: Kulluğa ait vazifeler.

Zât-ı Ahmediye (a.s.m.): Peygamber Efendimiz'in (a.s.m.) Zât'ı, kendisi.

(*aleyhissalâti vesselâm*) ile cesed-i mübarekini refakat ettirmesi, ayn-ı hikmettir.

Yine hatıra gelir ki: Dersin: “Birkaç dakikada binler sene mesafeyi kat’ etmek, aklen muhaldir?”

Biz de deriz ki: Sâni-i Zülcelâl’in sanatında harekât, nihayet derecede muhtelifdir. Meselâ; savtın süratiyle; ziyâ, elektrik, ruh, hayal süratleri ne kadar mütefavit olduğu mâlûm... Seyyâratın dahi fennen harekâtı o kadar muhtelifdir ki, akıl hayrettedir. Acaba latîf cismi, urûcda süratli olan ulvî ruhuna tâbi olmuş; ruh süratinde hareketi nasıl akla muhalif görünür? Hem on dakika yatsan, bazı olur ki bir sene kadar hâlâta mâruz olursun. Hatta bir dakikada insan gördüğü rüyayı, onun içinde işittiği sözleri, söylediği kelimâtı toplansa, uyanık âleminde bir gün, belki daha fazla zaman lâzımdır. Demek oluyor ki; bir zaman-ı vâhid,

Ayn-ı hikmet: Hikmetin tâ kendisi.

Hâlât: Hâller, durumlar.

Harekât: Hareketler.

Kat’ etmek: Geçmek, aşmak, mesafe almak.

Kelimat: Kelimeler.

Mâlûm: Bilinen, belli.

Mâruz olmak: Bir hâle uğramak.

Muhal: İmkânsız.

Muhalif: Uymayan, aykırı.

Muhtelif: Farklı, çeşitli.

Mütefavit: Farklı, çeşitli.

Refakat ettirmesi: Yoldaş etmesi.

Sâni-i Zülcelâl: Azamet sahibi Yaradan.

Savt: Ses.

Seyyârat: Gezegenler.

Tâbi olmak: Uymak, itaat etmek.

Ulvî: Yüce.

Urûc: Yükselmek, çıkmak.

Zaman-ı vâhid: Aynı zaman dilimi.

Ziyâ: Işık.

iki şahsa nisbeten, birisine bir gün, birisine de bir sene hükmüne geçer.

Şu mânâyâ bir temsîl ile bak ki: İnsanın hareketinden, güllenin hareketinden, savttan, ziyâdan, elektrikten, ruhtan, hayalden tezahür eden sürat-i harekâtta bir mikyas olmak için şöyle bir saat farz ediyoruz ki: O saatta on iğne var. Birisi, saatleri gösterir. Biri de, ondan altmış defa daha geniş bir dairede dakikayı sayar. Birisi, altmış defa daha geniş bir daire içinde sâniyeleri; diğeri, yine altmış defa daha geniş bir dairede sâliseleri ve hâkezâ râbî-aları, hâmiseleri, sâdisе, sâbia, sâmine, tâsia, tâ âşireleri sayacak gayet muntazam azîm bir dairede birer ibre farz ediyoruz. Faraza saati sayan ibrenin dairesi, küçük saatimiz kadar olsa; her hâlde âşireleri sayan ibrenin dairesi, arzın medâr-ı senevîsi kadar, belki daha fazla olmak lâzım gelir.

Arz: Dünya.

Âşire: Bir saniyenin 167 trilyon 961 milyar 600 milyonda biri.

Azîm: Büyük.

Faraza: Öyle sayalım ki, farzedelim ki.

Farz etmek: Var saymak, kabul etmek.

Hâkezâ: Bunun gibi, yine böyle.

Hâmise: Râbianın altmışta biri.

Medâr-ı senevî: Yıllık yörünge.

Mikyas olmak: Ölçü olmak.

Muntazam: Düzenli.

Nisbeten: Nisbetle, kıyasla.

Râbia: Sâlisenin altmışta biri.

Sâbia: Sâdisenin altmışta biri.

Sâdisе: Hâmisenin altmışta biri.

Sâlise: Sâniyenin altmışta biri.

Sâmine: Sâbianın altmışta biri.

Sûrat-i harekât: Hareket hızı.

Tâsia: Sâminenin altmışta biri.

Tezahür etmek: Ortaya çıkmak belirlemek.

Şimdi iki şahıs farz ediyoruz: Biri, saati sayan ibreye binmiş gibi o ibrenin harekâtına göre temâşâ ediyor. Diğeri, âşireleri sayan ibreye binmiş. Bu iki şahsın bir zaman-ı vâhidde müşâhede ettikleri eşya; saatimizle arzın medâr-ı senevîsi nisbeti gibi, meşhudatça pek çok farkları vardır. İşte zaman, –çünkü– harekâtın bir rengi, bir levni yahut bir şeridi hükmünde olduğundan, harekâтта câri olan bir hüküm, zamanda dahi câridir. İşte bir saatte meşhudatımız, bir saatin saati sayan ibresine binen zîşuur şahsın meşhudatı kadar olduğu ve hakikat-i ömrü de o kadar olduğu hâlde; âşire ibresine binen şahıs gibi, aynı zamanda, o muayyen saatte Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâ-tü vesselâm*), Burak-ı tevfik-i ilâhîye biner; berk gibi bütün daire-i mümkinâtı kat'edip, acâib-i mülk ve melekûtu görüp, daire-i vücûb noktasına çıkıp, sohbeta müşerref olup,

Acâib-i mülk ve melekût: Görünen ve görünmeyen âlemlerin hayret uyandıran hârikaları.

Burak-ı tevfik-i ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın yardımıyla giden süratli binek. Allah'ın şimşek gibi hızlı olan yardımı.

Câri: Geçerli.

Daire-i mümkinat: Mâsiva.. varlıkları kendinden olmayan, bütün yaratılanları içine alan daire.

Daire-i vücûb: Varlığı kendinden, kesin olan Cenab-ı Hakk'ın zâtı, isim ve sıfatlarını ifade eden dâire.

Hakikat-i ömrü: Ömrünün gerçeği.

Harekât: Hareketler.

Kat'etmek: Geçmek, aşmak, mesafe almak.

Levn: Renk.

Meşhudatça: Gözlemlere göre.

Muayyen: Belirli.

Müşahede etmek: Görmek.

Müşerref olmak: Şereflenmek.

Nisbet: İrtibat, bağ.

Temâşâ etmek: Bakıp seyretme.

ru'yet-i cemâl-i ilâhîye mazhar olarak, fermanı alıp vazifesine dönebilir ve dönmüş ve öyledir.

Yine hatıra gelir ki: Dersiniz: “Evet olabilir, mümkündür. Fakat her mümkün vâki olmuyor. Bunun emsâli var mı ki kabul edilsin? Emsâli olmayan bir şeyin, yalnız imkânı ile vukuuna nasıl hükmedilebilir?”

Biz de deriz ki: Emsâli o kadar çoktur ki, hesaba gelmez. Meselâ; her zînazar, gözüyle, yerden tâ Neptün seyyaresine kadar bir saniyede çıkar. Her zîlim akıyla kozmoğrafya kanunlarına binip, yıldızların tâ arkasına bir dakikada gider. Her zîman, namazın ef'âl ve erkânına fikrini bindirip, bir nevi Miraç ile kâinatı arkasına atıp, huzura kadar gider. Her zîkalb ve kâmil veli, seyr u sülûk ile, Arş'tan ve daire-i esmâ ve sıfâttan kırk günde

Arş: Semâ, gökyüzü. Allah'ın yüce tahtı, Allah'ın yüce hâkimiyetinin ifadesi.

Daire-i esmâ ve sıfât: Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarının dairesi.

Ef'âl: Fiiller.

Emsâl: Örnekler.

Erkân: Rükünler, temel esaslar.

Ferman: Buyruk.

İmkân: Mümkün olma.

Kâmil veli: Her bakımdan mükemmel Allah (c.c.) dostu.

Kozmoğrafya: Astronomi, gök bilimi.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflenmek..

Ru'yet-i cemâl-i ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın cemâlinin görülmesi.

Seyr u sülûk: Cenâb-ı Hakk'a ermek için bir rehberin öncülüğünde ve denetiminde çıkılan mânevî ve rûhî yolculuk.

Seyyare: Gezegen.

Vâki olmak: Vuku bulmak, olmak.

Vukuu: Meydana gelmesi.

Ziilim: İlim sahibi.

Ziiman: İman sahibi, mümin.

Zikalb: Mânevî kalb sahibi.

Zinazar: Bakış sahibi.

geçebilir. Hatta Şeyh Geylânî, İmam Rabbânî gibi bâzı zâtların ihbarat-ı sâdikaları ile; bir dakikada arşa kadar urûc-u ruhânîleri oluyor. Hem ecsam-ı nurânî olan melâikelerin Arş'tan Ferş'e, Ferş'ten Arş'a kısa bir zamanda gitmeleri ve gelmeleri vardır.¹ Hem ehl-i cennet, mahşerden cennet bağlarına kısa bir zamanda urûc ediyorlar.² Elbette bu kadar numûneler gösteriyorlar ki: Bütün evliyaların sultanı, umum müminlerin imamı, umum ehl-i cennetin reisi ve umum melâikenin makbulü olan Zât-ı Ahmediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) seyr u sülûkuna medâr bir Mirac'ı bulunması ve O'nun makamına münasip

¹ “O vakit sen müminlere: “Rabbinizin, indirdiği üç bin melek ile size imdat göndermesi yetmez mi?” diyordun.” (Âl-i İmran sûresi, 3/124); “Biz o melekleri ancak hikmet gereğince göndeririz.” (Hicr sûresi, 15/8); “O gece Rab’lerinin izniyle Ruh ve melekler, her türlü iş için iner de iner...” (Kadir sûresi, 97/4)

² Bu mânâdaki bir hadiste İnsanlığın İftihar Tablosu (*aleyhissalâtü vesselâm*): “Cehennem üzerine kurulan Sırat'tan ameline göre kiminin şimşek (berk) süratinde, kiminin rüzgâr süratinde, kiminin kuş gibi hızlı, kiminin doludizgin at süratinde, kiminin koşarak, kiminin de yürüyerek geçeceğini” buyurmuştur. (Tirmizî, *tefsîru'l-Kur'ân* 19; Dârimî, *rikak* 89; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/542; et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir* 9/356)

Ecsam-ı nurânî: Nurânî cisimler.

Ehl-i cennet: Cennetlikler.

Ferş: Yeryüzü.

İhbarat-ı sâdikalar: Doğru haberler.

Mahşer: Her şeyin ve herkesin, Allah'a hesap vermek için

toplanacağı meydan.

Makbul: İtibar gören, beğenilen.

Medâr: Sebep, vesile.

Münasip: Uygun.

Numûne: Misal, örnek.

Urûc-u ruhânî: Ruhânî yükselme.

bir sûrette olması, ayn-ı hikmettir ve gayet mâkuldür ve şüphesiz vâkidir.

Üçüncü Esas

Hikmet-i Miraç nedir?

E/cevap: Mirac'ın hikmeti o kadar yüksektir ki, fikr-i beşer ulaşamıyor. O kadar derindir ki, ona yetişemiyor. O kadar incedir ve latiftir ki, akıl kendi başıyla göremiyor. Fakat bazı işaretlerle, hakikatleri bilinmezse de vücûdları bildirilebilir. Şöyle ki:

Şu kâinatın Hâlık'ı, şu kesret tabakatında nur-u vahdetini ve tecelli-i ehadiyetini göstermek için, kesret tabakasının müntehâsından tâ mebde-i vahdete bir hayt-ı ittisal sûretinde bir Miraç ile bir ferd-i mümtazı, bütün mahlûkat hesabına, kendine muhatap ittihaz ederek, bütün zîşuur

Ayn-ı hikmet: Hikmetin ta kendisi.

Ferd-i mümtaz: Bir tek üstün, seçilmiş, seçkin fert.

Fikr-i beşer: İnsan düşüncesi.

Hayt-ı ittisal: Birleştiren bağ.

Hikmet-i Miraç: Mirac'ın hikmeti.

Kâinatın Hâlıkı: Varlıkların, evrenin Yaradanı.

Kesret tabakatı: Maddî âlemdeki çok sayıda tabakalar.

Latîf: Nurânî. Göze görünmeyen.

Mahlûkat: Yaratılmışlar.

Mâkul: Akıllıca, akla uygun.

Mebde-i vahdet: Başlangıçtaki birlik.

Muhatap ittihaz etmek: Muhatap almak.

Müntehâ: Nihayet, sonuç.

Nur-u vahdet: Cenâb-ı Hakk'ın karanlıkları aydınlatan birliği.

Sûret: Şekil, biçim.

Tecelli-i ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliğinin, her bir şeyde farklı farklı görünmesi.

Vâki: Vuku bulan, olan.

Vücûd: Var olma, varlık.

Zîşuur: Akıl sahibi, şuurlu.

nâmına, makâsıd-ı ilâhiyesini O'na anlatmak ve O'nunla bildirmek ve O'nun nazarı ile, âyine-i mahlûkatında cemâl-i sanatını, kemâl-i rubûbiyetini müşâhede etmek ve ettirmektir. Hem Sâni-i âlem'in, âsârın şehâdetiyle nihayetsiz cemâl ve kemâli vardır. Cemâl hem kemâl, ikisi de mahbub-u lizâtihîdirler. Yani bizzât sevilirler. Öyle ise, o cemâl ve kemâl sahibinin cemâl ve kemâline nihayetsiz bir muhabbeti vardır. O nihayetsiz muhabbeti, masnûatında çok tarzlarda tezahür ediyor. Masnûatını sever, çünkü masnûatının içinde cemâlini, kemâlini görür. Masnûat içinde en sevimli ve en âlî, zîhayattır. Zîhayatlar içinde en sevimli ve âlî, zîşuurdur. Ve zîşuurun içinde câmiyet itibarıyla en sevimli, insanlar içinde bulunur. İnsanlar içinde istîdadı tamamıyla inkişâf eden, bütün masnûatta

Âlî: Yüksek, yüce.

Âsâr: Eserler, izler, alâmetler.

Âyine-i mahlûkat: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerine aynalık yapan yaratılmışlar.

Câmiyet: Kapsayıcılık.

Cemâl: Güzellik.

Cemâl-i sanat: Sanat güzelliği.

İnkişâf etmek: Ortaya çıkmak.

İstîdat: Kabiliyet, kapasite.

Kemâl: Mükemmellik.

Kemâl-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın mükemmel rubûbiyeti.

Mahbub-u lizâtihî: Kendi güzelliklerinden dolayı sevilen (sevilmemesinin sebebi kendisidir).

Makâsıd-ı ilâhiye: İlâhî maksadlar.

Masnûat: Sanat eseri olan varlıklar.

Muhabbet: Sevgi.

Müşâhede etmek: Görmek.

Nâmına: Adına.

Nazar: Bakış, göz.

Nihayetsiz: Sonsuz.

Sâni-i âlem: Her bir varlığı bir sanat eseri kıymetinde, güzelliğinde yaratan Hz. Allah.

Şehâdet: Şahidlik, tanıklık.

Tarzlar: Şekiller, biçimler.

Tezahür etmek: Ortaya çıkma, belirme, gözükme.

Zîhayat: Canlı.

Zîşuur: Akıl sahibi, şuurlu.

münteşir ve mütecelli kemâlâtın numûnelerini gösteren ferd, en sevimidir.

İşte Sâni-i mevcudat, bütün mevcudatta intişâr eden tecelli-i muhabbetin bütün envânını; bir noktada, bir ay-nada görmek ve bütün envâ-ı cemâlini, ehadiyet sırrıyla göstermek için şecere-i hilkatten bir meyve-i münevver derecesinde ve kalbi, o şecerenin hakâik-i esasiyesini istîab edecek bir çekirdek hükmünde olan bir Zât'ı, o mebde-i evvel olan çekirdekten, tâ muntehâ olan meyveye kadar bir hayt-ı ittisal hükmünde olan bir Miraç ile, o ferdin kâinat nâmına mahbubiyetini göstermek ve huzuruna celbetmek ve ru'yet-i cemâline müşerref etmek ve ondaki hâlet-i kudsiyeyi başkasına

Celbetmek: Çekmek.

Ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın birer birer her bir şeyde tecelli eden birliği.

Envâ-ı cemâl: Güzellik ve lûtfunun çeşitleri.

Envânı: Çeşitlerini.

Hakâik-i esasiye: Esas hakikatler.

Hâlet-i kudsiye: Yüce hâl ve durum.

Hayt-ı ittisal: Birleştiren bağ.

İntişâr etmek: Yayılmak.

İstîab etmek: İçine almak, kaplamak.

Kemâlât: Mükemmellikler.

Mahbubiyet: Sevilen olmak.

Mebde-i evvel: İlk başlangıç.

Meyve-i münevver: Nurlu meyve.

Muntehâ: Son nokta. Sonuç.

Munteşir: Yaygın, yayılmış.

Müşerref etmek: Şereflendirmek.

Mütecelli: Görünen.

Numûneler: Misaller, örnekler.

Ru'yet-i cemâl: Cenâb-ı Hakk'ın cemâlinin görülmesi.

Sâni-i mevcudat: Varlıkları sanatlı yaratan.

Şecere-i hilkat: Yaratılış ağacı.

Tecelli-i muhabbet: Muhabbetin görünmesi, yansması.

sirayet ettirmek için kelâmıyla taltif edip, fermanıyla tavzif etmektir.

Şimdi şu hikmet-i âliyyeye bakmak için “iki temsîl” dürbünü ile tarassud edeceğiz.

Birinci Temsîl

On Birinci Söz’ün hikâye-i temsîliyesinde tafsilen beyan edildiği gibi: Nasıl ki bir Sultan-ı Zîşân’ın, pek çok hazineleri ve o hazinelerde pek çok cevâhirlerin envâi bulunsa, hem sanayi-i garîbede çok mahareti olsa ve hesapsız fûnûn-u acîbeye mârifeti, ihatası bulunsa, nihayetsiz ulûm-u bedîaya ilim ve ittilâi olsa.. her cemâl ve kemâl sahibi, kendi cemâl ve kemâlini görüp ve göstermek istemesi sırrınca, elbette o Sultan-ı Zifûnûn dahi, bir meşher

Beyan edilmek: Açıklanmak, ifade edilmek.

Cevâhirler: Cevherler, kıymetli taşlar.

Envâr: Çeşitleri, türleri.

Ferman: Buyruk.

Fûnûn-u acîbe: Hayranlık uyandıracı ilimler, sanatlar.

Hikâye-i temsîliye: Sembolik hikâye.

Hikmet-i âliye: Yüce hikmet.

İhata: İçine alma, kapsama.

İlim ve ittilâi olmak: Bilmek ve haberdar olmak.

Kelâm: Söz.

Maharet: Ustalık, hünerlik, beceriklik.

Mârifet: Bilgi, ilim.

Meşher: Sergi yeri.

Sanayi-i garîbe: Hayret verici, benzersiz, orijinal sanatlar.

Sirayet ettirmek: Yaymak, intikal ettirmek.

Sultan-ı Zifûnûn: İlimler ve sanatlar sahibi Sultan Allah (c.c.).

Sultan-ı Zîşân: Şanlı Sultan.

Tafsilen: Detaylı olarak.

Taltif etmek: Lûtuf ve iyilikte bulunmak.

Tarassud etmek: Gözetlemek.

Tavzif etmek: Görevlendirmek.

Ulûm-u bedîa: Eşsiz ve mükemmel ilimler.

açmak ister ki; içinde sergiler dizensin, tâ nâsın enzârına saltanatının haşmetini, hem servetinin şâsaasını, hem kendi sanatının hârikalarını, hem kendi mârifetinin garîbelerini izhar edip göstereceğin; tâ cemâl ve kemâl-i mânevîsini, iki vecihle müşâhede etsin. Bir vecih, bizzât nazar-ı dekâik-âşinâsıyla görsün. Diğeri: Gayrın nazarıyla baksın. Ve şu hikmete binaen elbette cesîm, muhteşem, geniş bir saray yapmaya başlar. Şahâne bir sûrette dairelere, menzillere taksim eder. Hazinelerinin türlü türlü murassaatiyle süslendirir, kendi dest-i sanatının en güzel, en latîf sanatlarıyla zînetlendirir. Fünûn ve hikmetinin en incelikleriyle tanzim eder. Ve ulûmunun âsâr-ı mucizekârâneleriyle donatır, tekmiil eder. Sonra nimetlerinin çeşitleriyle, taamlarının

Âsâr-ı mucizekârâneler: Olağan-üstü eserler.

Cemâl ve kemâl-i mânevî: Mânevî güzellik ve yücelik.

Cesîm: Büyük, kocaman.

Dest-i sanat: Sanatkâr el.

Enzâr: Bakışlar.

Fünûn: İlimler.

Garîbe: Hayranlık uyandırıcı şey. Benzeri olmayan harika şey.

Gayrın: Başkasının.

Haşmet: Büyüklük ve heybet.

İzhar etmek: Açığa çıkarmak, ortaya koymak, gözler önüne sermek.

Latîf: İnce, hoş.

Menziller: Odalar.

Muhteşem: İhtişamlı, görkemli.

Murassaat: Değerli taşlarla süslenmiş şeyler.

Müşahede etmek: Görmek.

Nâs: İnsanlar.

Nazar-ı dekâik-âşinâ: İncelikleri bilen, tanıyan göz.

Saltanat: Hâkimiyet.

Şahâne: Çok mükemmel.

Şâsaa: Parlak, gösterişli.

Taamlar: Yiyecekler.

Taksim etmek: Bölmek, parçalara ayırmak.

Tanzim etmek: Düzenlemek.

Tekmiil etmek: Tamamlama, bitirme.

Ulûm: İlimler.

Vecih: Yön.

lezizleriyle, her tâifeye lâıyk sofraları serer. Bir ziyafet-i âmme ihzar eder. Sonra raiyetine kendi kemâlâtını göstermek için, onları seyre ve ziyafete dâvet eder. Sonra birisini Yaver-i Ekrem yapar, aşağıdaki tabakat ve menzillerden yukarıya dâvet eder; daireden daireye, üst üstteki tabakalarda gezdirir. O acıp sanatının makinelerini ve tezgâhlarını ve aşağıdan gelen mahsulâtın mahzenlerini göstererek göstere, tâ daire-i hususiyesine kadar getirir. Bütün o kemâlâtının madeni olan mübarek Zât'ını O'na göstermekle ve huzuruyla O'nu müşerref eder. Kasrın hakâikini ve kendi kemâlâtını ona bildirir. Seyircilere rehber tayin eder, gönderir. Tâ o sarayın Sâni'ini, o sarayın müştemilâtıyla, nukuşuyla, acâibiyle, ahaliye tarif etsin. Ve sarayın nakışlarındaki rumûzunu bildirip ve içindeki sanatlarının işaretlerini öğretip, (derunundaki manzum murassâlar

Acâib: Hayret uyandıran şeyler, harikulâde şeyler.

Acıp: Hayret veren, dikkat çeken.

Ahali: Halk.

Daire-i hususiye: Hususî daire. Özel saha.

Derun: İç, dahil.

Huzur: Hazır olmak, mevcut bulunmak.

İhzar etmek: Hazırlamak.

Kemâlât: Güzellikler, faziletler, mükemmellikler.

Maden: Kaynak.

Mahsulât: Ürünler.

Mahzenler: Hazine, depolar.

Manzum murassâlar: Sırmalı, kıymetli taşlarla bezenip sıralanmış.

Müştemilât: İçerdiği bölümler, eklentiler.

Nukuş: Nakışlar.

Raiyet: Halk, yönetilenler.

Rumûz: Remizler, işaretler

Tabakat: Tabakalar.

Tâife: Topluluk, grup.

Yâver-i Ekrem: Pek asil, pek yüce askerî yaver.. emir subayı.

Ziyafet-i âmme: Umumî, genel ziyafet.

ve mevzun nukuş nedir? Ve saray sahibinin kemâlâtını ve hünelerini nasıl gösterirler?) o saraya girenlere tarif etsin ve girmenin âdâbını ve seyrin merasimini bildirip ve görünmeyen Sultan-ı Zifünûn ve Zîşuûn'a karşı, marziyyâtı ve arzuları dairesinde teşrifat merasimini tarif etsin.

Aynen öyle de –¹ **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** – Ezel, Ebed Sultanı olan Sâni-i Zülcelâl, nihayetsiz kemâlâtını ve nihayetsiz cemâlini görmek ve göstermek istemiştir ki, şu âlem sarayını öyle bir tarzda yapmıştır ki; her bir mevcud, pek çok dillerle O'nun kemâlâtını zikreder. Pek çok işaretlerle cemâlini gösterir. Esmâ-yı hüsnâsının her bir isminde ne kadar gizli mânevî defineler ve her bir unvan-ı mukaddese-sinde ne kadar mahfî letâif bulunduğunu, şu kâinat bütün mevcudatıyla gösterir. Ve öyle bir tarzda gösterir ki:

¹ “En yüce sıfatlar Allah'ındır.” (Nahl sûresi, 16/60)

Âdâp: Davranış kaideleri, terbiye.

Arzular: İstekler.

Cemâl: Güzellik.

Esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.

Kâinat: Varlıklar, evren.

Mahfî letâif: Mâneviyatı hissetmeye yarayan gizli kalbî duyular.

Marziyyât: Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazandıran şeyler.

Mevcud: Varlık.

Mevcudat: Varlıklar.

Mevzun nukuş: Biçimli, ölçülü nakışlar.

Sâni-i Zülcelâl: Her şeyi sanatlı olarak yaradan Yüce Allah.

Sultan-ı Zifünûn ve Zîşuûn: Geniş ilim ve icraat sahibi olan Allah (c.c.).

Teşrifat: Resmî toplantılarda uygulanan kabul sırası, merasim, protokol.

Unvan-ı mukaddese: Mukaddes makam, unvan, san.

Bütün fûnûn, bütün desâtiriyle şu kitab-ı kâinatı, zaman-ı Âdem'den beri mütalâa ediyor. Hâlbuki, o kitap, esmâ ve kemâlât-ı ilâhiyeye dair ifade ettiği mânâların ve gösterdiği âyetlerin öşr-ü mi'şarını daha okuyamamış. İşte şöyle bir saray-ı âlemi, Kendi kemâlât ve cemâl-i mânevîsini görmek ve göstermek için bir meşher hükmünde açan Celil-i Zülcemâl, Cemil-i Zülcelâl, Sâni-i Zülkemâl'in hikmeti iktiza ediyor ki: Şu âlem-i arzdeki zîşuurlara nisbeten abes ve faydasız olmamak için, o sarayın âyetlerinin mânâsını birisine bildirsin. O saraydaki acâibin menbalarını ve netâicinin mahzenleri olan avâlim-i ulviyede birisini gezdirsin. Ve bütün onların fevkine çıkarsın ve

Abes: Boş, saçma.

Acâip: Hayret uyandıran şeyler, harikulâde şeyler.

Âlem-i arz: Yeryüzü âlemi.

Avâlim-i ulviye: Yüce âlemler.

Âyetler: İşaretler, alâmetler.

Celil-i Zülcemâl: Güzellik ve lütulla beraber yücelik sahibi Hz. Allah (c.c.).

Cemâl-i mânevî: Mânevî güzellik.

Cemil-i Zülcelâl: Yücelik ve heybeti ile beraber güzellik sahibi Hz. Allah (c.c.).

Desâtir: Kaideler, prensipler.

Esmâ ve kemâlât-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri ve O'na ait mükemmellikler.

Fevkine: Üstüne.

Fûnûn: İlimler.

Hikmet: Her şeyi yerli yerince yapma, gaye, maksat.

İktiza etmek: Gerektirmek.

Kitab-ı kâinat: Kâinat kitabı.

Mahzenler: Depolar.

Menbalar: Kaynaklar.

Meşher: Sergi yeri.

Mütalâa etmek: İncelemek, okumak.

Netâic: Neticeler.

Öşr-ü mi'şar: Yüzde bir.

Sâni-i Zülkemâl: Her şeyi mükemmel ve kusursuz olan Yüce Sabatkâr Hz. Allah (c.c.).

Saray-ı âlem: Dünya sarayı.

Zaman-ı Âdem: Hz. Âdem'in (a.s.) yaşadığı zaman.

Zîşuurlar: Akıl sahipleri, şuurlular.

kurb-u huzuruna müşerref etsin ve âhiret âlemlerinde gezdirsin, umum ibâdına bir muallim ve saltanat-ı rubûbiyetine bir dellâl ve marziyyât-ı ilâhiyesine bir mübelliğ ve saray-ı âlemindeki âyât-ı tekviniyesine bir müfessir gibi, çok vazifeler ile tanzif etsin. Mucizât nişanlarıyla imtiyazını gösterebilirsin. Kur'ân gibi bir ferman ile o Şahsı, Zât-ı Zülcelâl'in has ve sâdik bir tercümanı olduğunu bildirsin.

İşte Mirac'ın pek çok hikmetlerinden şu temsîl dürbünüyle bir-ikisini numûne olarak gösterdik. Sâirlerini kıyas edebilirsiniz...

İkinci Temsîl

Nasıl ki bir zât-ı zîfünûn, muciznümâ bir kitabı telif edip yazsa.. Öyle bir kitap ki, her sayfasında yüz kitap kadar

Âyât-ı tekviniye: Yaratılış mucizeleri, varlığa ait deliller.

Dellâl: Bir şeyi ilân edip duyuran.

Has: Özel, hususî.

İbâd: Kullar.

İmtiyaz: Ayrıcalık.

Kurb-u huzur: Kendi huzuruna, yakınına.

Marziyyât-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazandıran şeyler.

Muallim: Öğretmen.

Mucizât: Mucizeler.

Muciznümâ: Mucize gösteren.

Mübelliğ: Bildiren.

Müfessir: Açıklayan, izah eden.

Müşerref etmek: Şereflendirmek.

Nişanlar: Madalyalar.

Saltanat-ı rubûbiyet: Rubûbiyetin hâkimiyeti.

Tanzif etmek: Görevlendirmek.

Telif etmek: Eser yazmak, kitap yazmak.

Tercüman: Çeviren, ifade eden.

Zât-ı zîfünûn: Çok sayıda sanatları bilen Zât.

Zât-ı Zülcelâl: Sonsuz yücelik ve heybet sahibi Allah (c.c.).

hakâik, her satırında yüz sayfa kadar latîf mânâlar, her bir kelimesinde yüz satır kadar hakikatler, her harfinde yüz kelime kadar mânâlar bulunsa; bütün o kitabın meânî ve hakâikleri, o kâtib-i muciznümânın kemâlât-ı mâneviyesine baksa, işaret etse, elbette öyle bitmez bir hazineyi kapalı bırakıp abes etmez. Her hâlde o kitabı, bazılarına ders verecek. Tâ o kıymettar kitap, mânâsız kalıp, beyhude olmasın. Onun gizli kemâlâtı zâhir olup, kemâlîni bulsun ve cemâl-i mânevîsi görünsün. O da sevinsin ve sevdirsün. Hem o acîp kitabı bütün meânîsiyle, hakâikiyle ders verecek birisini, en birinci sayfadan, tâ nihayete kadar üstünde ders vere vere geçirecektir.

Aynen öyle de Nakkaş-ı Ezelî, şu kâinatı, kemâlâtını ve cemâlîni ve hakâik-i esmâsını göstermek için öyle bir tarzda yazmıştır ki; bütün mevcudat, hadsiz cihetlerle nihayetsiz kemâlâtını ve esmâ ve sîfâtını bildirir, ifade eder. Elbette bir kitabın mânâsı bilinmezse hiçe sukut

Beyhude: Boşuna, gereksiz.

Cihetler: Yönler.

Esmâ: İsimler.

Hakâik: Hakikatler.

Hakâik-i esmâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerinin hakikatleri.

Kâtib-i muciznümâ: Elinden harikalar çıkan yazar.

Kemâlât-ı mâneviye: Mânevî mükemmellikler.

Latîf: Hoş, güzel, ince.

Meânî: Mânâlar.

Mevcudat: Varlıklar.

Nakkaş-ı Ezelî: Ezelî sanatkâr.

Nihayet: Son, bitim.

Sîfât: Sıfatlar.

Sukut etmek: Düşmek, seviye kaybetmek.

Tarz: Şekil. Biçim.

eder. Bâhusus böyle her bir harfi, binler mânâyı tazammun eden bir kitap, sukut edemez ve ettirilmaz. Öyle ise; o kitabı yazan, elbette onu bildirecektir, her tâifenin istîdadına göre bir kısmını anlattıracaaktır. Hem umumunu, en âmm nazarlı, en küllî şuûrlu, en mümtaz istîdatlı bir ferde ders verecektir. Öyle bir kitabın umumunu ve küllî hakâikini ders vermek için, gayet yüksek bir seyr u sülûk ettirmek hikmeten lâzımdır. Yani, birinci sayfası olan tabakat-ı kesretin en nihayetinden tut, tâ müntehâ sayfası olan daire-i ehadiyete kadar bir seyeran ettirmek lâzım geliyor. İşte şu temsîl ile Mirac'ın ulvî hikmetlerine bir derece bakabilirsin.

Şimdi makam-ı istimâda olan mülhîde bakıp, kalbini dinleyeceğiz; ne hâle girdiğini göreceğiz. İşte, hatıra geliyor

Âmm nazarlı: Genel görüşlü.

Bâhusus: Özellikle, bilhassa.

Daire-i ehadiyet: Ehadiyet dairesi.

Hikmeten: Hikmet bakımından.

İstîdad: Kabiliyet, kapasite.

İstîdatlı: Kabiliyetli, kapasiteli.

Küllî: Genel, kapsamlı.

Makam-ı istimâ: Dinleme konusu, yeri. Asıl muhatap olmaksızın dinleyici konumunda olmak.

Mülhid: Allah'ı (c.c.) inkâr eden, dinsiz.

Mümtaz: Seçkin.

Müntehâ: Son nokta.

Nihayet: Son derece.

Seyeran: Dolaşma, seyahat.

Seyr u sülûk: Cenâb-ı Hakk'a ermek için bir rehberin öncülüğünde ve denetiminde çıkılan mânevî ve rûhî yolculuk.

Tabakat-ı kesret: Maddî dünyada çok sayıda tabakalar.

Tâife: Topluluk.

Tazammun etmek: İçermek, içine almak.

Temsîl: Benzetme, örnek verme.

Ulvî: Yüce.

ki: Onun kalbi diyor: “Ben inanmaya başladım. Fakat iyi anlayamıyorum. *Üç mühim müşkülüm daha var.*”

Birincisi: Şu Mirac-ı azîm, niçin Muhammed-i Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*)’a mahsustur?

İkincisi: O Zât, nasıl şu kâinatın çekirdeğidir? dersiniz: Kâinat, O’nun nurundan halkolunmuş. Hem kâinatın en âhir ve en münevver meyvesidir.¹ Bu ne demektir?

Üçüncüsü: Sâbık beyanatınızda diyorsunuz ki; âlem-i ulvîye çıkmak; şu âlem-i arziyedeki âsârların makinelerini, tezgâhlarını ve netâicinin mahzenlerini görmek için urûc etmiştir. Ne demektir?

Elcevap:

Birinci müşkülünüz: Otuz adet Sözlere’de tafsilen halledilmiştir. Yalnız şurada Zât-ı Ahmediye’nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) kemâlâtına ve delâil-i nübüvvetine ve

¹ Bkz.: ed-Deylemî, *el-Müsned* 1/171; el-Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ* 1/311.

Âhir: Son.

Âlem-i arziye: Yeryüzü.

Âlem-i ulvî: Yüce âlem.

Âsâr: Eserler.

Delâil-i nübüvvet: Peygamberlik delilleri.

Halkolunmuş: Yaratılmış.

Kemâlât: Mükemmellikler.

Mahsus: Ayrılmış, özel.

Mirac-ı azîm: Büyük Miraç.

Münevver: Nurlu.

Müşkül: Güçlük, zorluk, problem.

Müşkül: Zor, çetin, problem.

Netâic: Neticeler.

Sâbık beyânat: Önceki açıklamalar.

Tafsilen: Detaylı, ayrıntılı olarak.

Urûc: Yükselmek.

o Mirac-ı âzam'a en elyak O olduğuna icmâlî işaretler nev'inde, bir muhtasar fihriste gösteriyoruz, şöyle ki:

Evvelâ: Tevrat, İncil, Zebûr gibi Kütüb-ü Mukaddese; pek çok tahrifata mâruz oldukları hâlde, şu zamanda dahi, Hüseyin Cisrî gibi bir muhakkik, Nübüvvet-i Ahmediye'ye (*aleyhissalâtü vesselâm*) dair o kitaplardan yüz işârî beşaretleri çıkarıp "Risale-i Hamîdiye"de göstermiştir.¹

Sâniyen: Tarihçe müsbettir ki, Şıkk ve Satîh gibi meşhur iki kâhinin, Nübüvvet-i Ahmediye'den (*aleyhissalâtü vesselâm*) biraz evvel, nübüvvetine ve Âhırzaman Peygamberi olduğuna beyanatları gibi çok beşaretler, sahîh bir surette tarihen nakledilmiştir.²

¹ Hüseyin Cisrî, *Risâle-i Hamîdiye (Türkçe terceme)* s.52-94.

² İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 124-129; 158, 190-192; et-Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 1/431; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s.125-128; el-Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 1/126-130.

Âhırzaman Peygamberi: Son Peygamber (a.s.m.).

Beyânât: Açıklamalar.

Elyak: En lâyık.

Evvelâ: İlk olarak.

İcmâlî: Özet.

İşârî beşaretler: İşaretli müjdeler.

Kütüb-ü mukaddese: Kutsal kitaplar, semâvî kitaplar.

Mirac-ı âzam: En büyük Miraç.

Muhakkik: İnceden inceye araştıran, hakikatleri delilleriyle bilen

kimse.

Müsbet: İsbat edilmiş.

Muhtasar fihriste: Kısa, tafsilatsız indeks.

Nübüvvet-i Ahmediye (a.s.m.): Peygamber Efendimiz'in (a.s.m.) peygamberliği.

Sâniyen: İkinci olarak.

Sûret: Şekil.

Tahrifata mâruz: Değiştirmelere uğramış.

Sâlisen: Velâdet-i Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) gesinde Kâbe'deki sanemlerin sukutu ile,¹ Kisra-yı Fâris'in saray-ı meşhuresi olan Eyvân'ı inşikak etmesi² gibi, irhâsât denilen yüzer hârikalar, tarihçe meşhurdur.

Râbian: Bir orduya parmağından gelen suyu içirmesi.. ve câmide bir cemaat-i azîmenin huzurunda kuru direğin, minberin naklinden dolayı mufarakat-ı Ahmediye'den (*aleyhissalâtü vesselâm*) deve gibi enîn ederek ağlaması..³ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ³ nassı ile Şakk-ı Kamer gibi muhakkiklerin

¹ el-Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 1/19; es-Suyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ* 1/81; İbn Habîb, *el-Müktefâ min sîreti'l-Mustafâ* s.36; el-Halebî, *es-Sîratü'l-Halebiyye* 1/76.

² el-Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 1/19, 126, 127; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s.139; et-Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 1/459; İbn Asâkir, *Târihu Dimaşk* 37/361.

³ "... Ay bölündü." (Kamer sûresi, 54/1)

Cemaat-ı azîme: Büyük topluluk.

Enîn etmek: İnlemek.

İnşikak etmek: Yanılma, bölünme.

İrhâsât: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) gelişine hazırlık kabilinden meydana gelen harika hâller. Peygamber olmadan önceki harika hâller.

Kisra-yı Fâris: Eski İran hükümdarlarına verilen unvan.

Minber: Camilerde hatiplerin hutbe okudukları merdivenli kürsü.

Muhakkikler: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran kimseler.

Mufârat-ı Ahmediye (a.s.m.):

Peygamber Efendimiz'in (a.s.m.) ayrılması.

Nass: Kesin ve muhkem hüküm getiren âyet veya hadis.

Râbian: Dördüncü olarak.

Sâlisen: Üçüncü olarak.

Sanemler: Putlar.

Saray-ı meşhure: Meşhur saray.

Sukut: Düşme.

Şakk-ı Kamer: Ay'ın ikiye yanılması.

Velâdet-i Ahmediye (a.s.m.): Peygamber Efendimiz'in (a.s.m.) doğumu.

tahkikatiyla bine bâliğ olan mucizâtiyla¹ serfiraz olduğunu tarih ve siyer gösteriyor.

Hâmisen: Dost ve düşmanın ittifakıyla ahlâk-ı hasenenin şahsında en yüksek derecede.. ve bütün muame-lâtının şehâdetiyle secâyâ-yı sâmiye, vazifesinde ve teb-liğâtında en âlî bir derecede.. ve Din-i İslâm'daki mehâ-sin-i ahlâkın şehâdetiyle şeriatında en âlî hisâl-i hamîde, en mükemmel derecede bulunduğuna ehl-i insaf ve dik-kat tereddüt etmez.

Sâdisen: Onuncu Söz'ün İkinci İşaret'inde işaret edil-diği gibi:

¹ Bkz.: el-Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 1/10; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf* 1/382; en-Nevevî, *Şerhu Sahîh-i Müslim* 1/2; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* 6/582-583.

Ahlâk-ı hasene: Güzel ahlâk.

Bâliğ: Varan, ulaşan.

Din-i İslâm: İslâm Dini.

Ehl-i insaf ve dikkat: İnsaflı ve dikkatli kişiler.

En âlî: En yüksek.

Hâmisen: Beşinci olarak.

Hisal-ı hamîde: Övülmeye lâyık güzel hasletler, huylar.

Mehâsin-i ahlâk: Ahlâkî güzel-likler.

Muamelât: İnsanların birbirleriyle olan ilişkileri.

Mucizât: Mucizeler.

Sâdisen: Altıncı olarak.

Secâyâ-yı sâmiye: Yüksek ve kıymetli karakterler, huylar, seciyeler.

Serfiraz: Seçkin, mümtaz.

Siyer: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hayatını ve özelliklerini konu edinen ilim dalı.

Şehâdet: Şahitlik.

Şeriat: Dinî kural ve hükümler.

Tahkikat: Bir şeyin doğru olup olmadığını araştırmak, incelemek.

Tebliğât: Bildirilen şeyler.

Ulûhiyet, mukteza-yı hikmet olarak tezahür istemesine mukabil; en âzamî bir derecede Zât-ı Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm), dinindeki âzamî ubûdiyetiyle en parlak bir derecede göstermiştir.

Hem Hâlık-ı âlem'in nihayet kemâldeki cemâlini bir vâsita ile mukteza-yı hikmet ve hakikat olarak göstermek istemesine mukabil; en güzel bir surette gösterici ve tarif edici, bilbedâhe yine o Zât'tır.

Hem Sâni-i âlem'in nihayet cemâlde olan kemâl-i sanatı üzerine enzâr-ı dikkati celbetmek, teşhir etmek istemesine mukabil; en yüksek bir sadâ ile dellâllik eden, yine bilmüşâhede o Zât'tır.

Hem bütün âlemlerin Rabbi, kesret tabakatında vahdâniyetini ilân etmek istemesine mukabil, en âzamî bir

Âzamî: En çok, en fazla.

Bilbedâhe: Apaçık bir şekilde.

Bilmüşâhede: Görerek.

Celbetmek: Kendine çekmek.

Cemâl: Güzellik.

Dellâllik: Bir şeyi ilân edip duyurmak.

Enzâr-ı dikkat: Dikkatli bakışlar.

Hâlık-ı âlem: Âlemi Yaradan.

Kemâl: Mükemmellik.

Kemâl-i sanat: Sanat mükemmelliği.

Kesret tabakatı: Maddî âlemdeki çok sayıda tabakalar.

Mukabil: Karşılık.

Mukteza-yı hikmet: Hikmet gereği.

Sadâ: Ses.

Sâni-i âlem: Her bir varlığı bir sanat eseri kıymetinde, güzelliğinde yaratan Hz. Allah.

Sûret: Şekil, biçim.

Teşhir etmek: Sergilemek.

Tezahür: Görünmek.

Ubûdiyet: Kulluk.

Ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın ibadet ve itaate lâyık tek varlık olması.

Vahdâniyet: Birlik.

Zât-ı Ahmediye (a.s.m.): Peygamber Efendimiz'in (a.s.m.) kendisi.

derecede bütün merâtib-i tevhidi ilân eden, yine bizzarûre **o Zât**'tır.

*Hem Sahib-i âlem'in nihayet derecede âsârındaki cemâlin işaretiyle, nihayetsiz hüsn-ü zâtisini ve cemâlinin mehâsinini ve hüsnünün letâifini aynalarda mukteza-yı hakikat ve hikmet olarak görmek ve göstermek istemesine mukabil; en şâşaalı bir surette âyinedarlık eden ve gösteren ve sevip, başkasına sevdiren, yine bilbedâhe **o Zât**'tır.*

*Hem şu saray-ı âlemin Sâni'i, gayet hârika mucizeler ile ve gayet kıymettar cevherler ile dolu hazine-i gaybiyelerini izhar ve teşhir istemesi.. ve onlarla kemâlâtını tarif etmek ve bildirmek istemesine mukabil; en âzamî bir surette teşhir edici, tavsif edici ve tarif edici, yine bilbedâhe **o Zât**'tır.*

Âsâr: Eserler.

Âyinedarlık: Ayna tutan.

Âyineler: Aynalar.

Âzamî: En çok, en fazla.

Bilbedâhe: Apaçık bir şekilde.

Bizzarûre: İster istemez, zorunlu olarak.

Hazine-i gaybiye: Gaybî hazine.

Hüsn-ü zâtî: Zât'ından kaynaklanan güzellik.

Hüsnünün letâifi: Güzelliğinin incelikleri.

İzhar ve teşhir: Göstermek, sergilemek.

Kemâlât: Mükemmellikler.

Kıymettar: Kıymetli.

Mehâsin: Güzellikler.

Merâtib-i tevhid: Tevhid mertebeleri.

Mukteza-yı hakikat ve hikmet: Hakikat ve hikmet gereği.

Sahib-i âlem: Âlemin Sahibi.

Saray-ı âlem: Dünya sarayı.

Şâşaalı: Parlak, gösterişli.

Tavsif edici: Vasıflandıran, niteleyen.

Teşhir edici: Sergileyen.

Hem şu kâinatın Sâni'i, şu kâinatı envâ-ı acâib ve zînetlerle süslendirmek suretinde yapması.. ve zîşuur mahlûkatını seyr ve tenezzüh ve ibret ve tefekkür için ona idhal etmesi.. ve mukteza-yı hikmet olarak onlara o âsâr ve sanayiî mânâlarını, kıymetlerini, ehl-i temâşâ ve tefekküre bildirmek istemesine mukabil; en âzamî bir surette cin ve inse, belki ruhânîlere ve melâikelere de Kur'ân-ı Hakîm vâsıtasıyla rehberlik eden, yine bilbedâhe o Zât'tır.

Hem şu kâinatın Hâkim-i Hakîm'i, şu kâinatın tahavvülâtındaki maksat ve gayeyi tazammun eden tılsım-ı muğlakını ve mevcudâtın "Nereden? Nereye? Ve ne oldukları?" olan şu üç sual-i müşkülün muammasını bir elçi vâsıtasıyla umum zîşuurlara açtırmak istemesine mukabil; en vâzih bir surette ve en âzamî bir derecede hakâik-i Kur'âniye

Âsâr: Eserler.

Bilbedâhe: Apaçık bir şekilde.

Ehl-i temâşâ ve tefekkür: İbretle seyredenler ve düşünenler.

Envâ-ı acâib: Çeşit çeşit harikalar.

Hakâik-i Kur'âniye: Kur'ân'a ait hakikatler.

Hâkim-i Hakîm: Hikmetli Yönetici olan Cenâb-ı Hak.

İbret: Ders alma.

İdhal etmek: Girdirmek.

İns: İnsanlar.

Mahlûkat: Yaratılmışlar.

Melâike: Melekler.

Mevcudat: Varlıklar.

Muamma: Bilmecce, sır.

Ruhâniler: Ruhânî varlıklar.

Sanayi: Sanatlar.

Sâni: Yaradan, sanat eseri olarak meydana getiren.

Seyr ve tenezzüh: Gidiş, gezinti.

Sual-i müşkül: Zor, çetin sual.

Tahavvülât: Değişiklikler.

Tazammun eden: İçeren, içine alan.

Tefekkür: Derin düşünmek.

Tılsım-ı muğlak: Anlaşılması güç olan gizli sır.

Vâzih: Açık, net.

Zîşuur: Şuurlu.

vâsıtasıyla o tilsımı açan ve o muammayı halleden, yine bilbedâhe o **Zât**'tır.

Hem şu âlemin Sâni-i Zülcelâl'i, bütûn güzel masnû-âtıyla kendini zîşuur olanlara tanıttırması.. ve kıymetli nimetler ile kendini onlara sevdirmesi, bizzarûre onun mukabilinde zîşuur olanlara marziyyâtı ve arzu-yu ilâhiyelerini bir elçi vâsıtasıyla bildirmesini istemesine mukabil, en âlâ ve ekmel bir surette, Kur'ân vâsıtasıyla o marziyyât ve arzuları beyan eden ve getiren, yine bilbedâhe o **Zât**'tır.

Hem Rabbü'l-âlemîn, meyve-i âlem olan insana, âlemi içine alacak bir vüs'at-i istidat verdiğiinden.. ve bir ubûdiyet-i külliyyeye müheyyâ ettiğiinden.. ve hissiyatça kesrete ve dünyaya mübtelâ olduğundan, bir rehber vâsıtasıyla yüzlerini kesretten vahdete, fânîden bâkîye çevirmek istemesine mukabil; en âzam bir derecede, en eblağ bir surette, Kur'ân vâsıtasıyla en ahsen bir tarzda rehberlik

Ahsen: En güzel.

Bâki: Ebedî, sonsuz.

Beyân: Açıklama, ifade.

Bizzarûre: İster istemez, zorunlu olarak.

Eblağ: En düzgün ve en açık söz.

Ekmel: En mükemmel, kusursuz.

En âlâ: En yüksek, en yüce.

Fânî: Ölümlü, sonlu.

Kesret: Çokluk, yoğunluk.

Marziyyâtı ve arzu-yu ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın istekleri ve rızasını

kazandıran şeyler.

Meyve-i âlem: Bu âlemin nihâi neticesi.

Mübtelâ: Tutkun.

Müheyya etmek: Hazırlamak.

Rabbü'l-âlemîn: Âlemlerin Rabbi.

Ubûdiyet-i külliye: Kapsamlı kulluk.

Vahdet: Birlik.

Vüs'at-i istidat: Engin ve geniş kabiliyet, yetenek.

eden ve risâletin vazifesini en ekmel bir tarzda îfâ eden, yine bilbedâhe **O Zât**'tır.

İşte mevcudâtın en eşrefi olan zîhayat.. ve zîhayat içinde en eşref olan zîşuur.. ve zîşuur içinde en eşref olan hakikî insan.. ve hakikî insan içinde geçmiş vezâifi en âzamî bir derecede, en ekmel bir surette îfâ eden Zât; elbette bir Mirac-ı âzam ile Kâb-ı kavseyn'e çıkacak,¹ saadet-i ebediye kapısını çalacak, hazine-i rahmeti açacak, imanın hakâik-i gaybiyesini görecek, yine **O** olacaktır.

Sâbian: Bilmüşâhede şu masnûâtta gayet güzel tahsinât, nihayet derecede süslü tezyinât vardır.. ve bilbedâhe şöyle tahsinât ve tezyinât, onların Sâni'inde gayet şiddetli

¹ "Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı." (Necm sûresi, 53/9)

Bilmüşâhede: Görerek.

Ekmel: En mükemmel, kusursuz.

Eşref: En şerefli, en üstün.

Hakâik-i gaybiye: Gayba ait hakikatler.

Hazine-i rahmet: Rahmet hazinesi.

İfâ etmek: Yerine getirmek.

Kâb-ı kavseyn: Yayın iki ucu arasındaki mesafe.. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Miraç'ta Cenab-ı Hakk'a yaklaştığı mahiyeti bizce meçhul makam. İmkân ve vücub arası

Masnûât: Eserler, sanatlı yapılan şeyler.

Mevcudât: Varlıklar.

Mirac-ı âzam: En büyük Miraç.

Saadet-i ebediye: Ebedî mutluluk..

Sâbian: Yedinci olarak.

Sâni: Yaradan, sanat eseri olarak meydana getiren.

Tahsinat: Güzelleştirmeler, güzel kılma.

Tezyinât: Süslemeler.

Vezâif: Vazifeler.

Zihayat: Canlı.

Zîşuur: Şuurlu.

bir irade-i tahsin ve kasd-ı tezyin var olduğunu gösterir.. ve irade-i tahsin ve tezyin ise, bizzarûre o Sâni'de sanatına karşı kuvvetli bir rağbet ve kudsî bir muhabbet olduğunu gösterir.. ve masnûât içinde en câmî ve letâif-i sanatı birden kendinde gösteren ve bilen ve bildiren ve kendini sev-diren ve başka masnûâtteki güzellikleri "Mâşâallah" deyip istihsan eden, bilbedâhe o sanat-perver ve sanatını çok se-ven Sâni'in nazarında en ziyade mahub, O olacaktır.

İşte masnûâtı yıldızlayan mezâyâ ve mehâsine ve mevcudâtı ışıklandırır letâif ve kemâlâta karşı: "Sübhânallah, Mâşâallah, Allahu Ekber" diyerek semâvâtı çınlattırır ve Kur'ân'ın nağamâtıyla kâinatı velveleye verdiren, istihsan ve takdir ile, tefekkür ve teşhir ile, zikir ve

Allahu Ekber: Allah en büyüktür.

Câmî: Geniş, kapsamlı.

İrade-i tahsin: Güzelleştirme, güzel kılma isteği.

İstihsan etmek: Beğenmek, takdir etmek.

İstihsan: Beğenmek.

Kasd-ı tezyin: Süsleme niyeti.

Kemâlât: Mükemmellikler.

Letâif: İncelikler, güzellikler.

Letâif-i sanat: Sanat incelikleri.

Mahub: Sevgili.

Masnûât: Eserler, sanatlı yapılan şeyler.

Masnûat: Sanat eserleri.

Mâşâallah: Cenâb-ı Hak ne güzel dilemiş ve yapmış!

Mehâsin: Güzellikler.

Mevcudât: Varlıklar.

Mezâyâ: Meziyetler, özellikler.

Nağamât: Nağmeler, sesler.

Sanat-perver: Sanat sever.

Semâvât: Gökler.

Sübhânallah: Cenâb-ı Hak bütün kusurlardan uzaktır.

Teşhir: Sergileme.

Velvele: Coşkulu yüksek ses.

Zikir: Cenâb-ı Hakk'ı anmak, hatırlamak.

tevhid ile, berr ve bahri cezbeyle getiren yine bilmüşâhede o **Zât**'tır.

İşte böyle bir Zât ki; ¹ كَالْفَاعِلِ السَّبَبِ sırrınca bütün ümmetin işlediği hasenâtın bir misli, O'nun kefe-i mizanında bulunan.. ve umum ümmetinin salavâtı, O'nun mânevî kemâlâtına imdat veren.. ve risâletinde gördüğü ve zâifin netâicini ve mânevî ücretleriyle beraber rahmet ve muhabbet-i ilâhiyenin nihayetsiz feyzine mazhar olan bir **Zât**, elbette Miraç merdiveniyle cennete, Sidretü'l-müntehâ'ya, Arş'a ve Kâb-ı kavseyn'e kadar gitmek,² ayn-ı hak, nefis-i hakikat ve mahz-ı hikmettir.

¹ (Bir işe) sebep olan, (onu bizzat) yapan gibidir.

² Bkz.: Necm sûresi, 53/4-18; İsrâ sûresi, 17/1.

Arş: Semâ, gökyüzü. Allah'ın yüce tahtı, Allah'ın yüce hâkimiyetinin ifadesi.

Ayn-ı hak: Gerçeğin ta kendisi.

Berr ve bahr: Kara ve deniz.

Cezbeye getiren: Ruhî coşkunculuk veren, Allah (c.c.) aşkıyla kendinden geçiren.

Feyz: Bereket, ihsan.

Hasenât: İyilikler.

Kâb-ı kavseyn: Yayın iki ucu arasındaki mesafe.. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Miraç'ta Cenâb-ı Hakk'a yaklaştığı mahiyeti bizce meçhul makam. İmkân ve vücut arası.

Kefe-i mizan: Terazi kefesi.

Kemâlât: Mükemmellikler.

Mahz-ı hikmet: Hikmetin ta kendisi.

Mazhar: Görünme yeri, ayna.

Muhabbet-i ilâhiye: Allah (c.c.) sevgisi.

Nefis-i hakikat: Hakikatin kendisi.

Netâic: Neticeler.

Risâlet: Peygamberlik.

Salâvât: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) için rahmet dileme.

Sidretü'l-müntehâ: Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) Miraç Gecesinde gösterilen, hilkatın aldığı son şekli gösteren yaratılış ağacı.

Tevhid: Cenâb-ı Hakk'ın birliğine inanıp bildirmek.

Vezâif: Vazifeler.

İkinci Müşkül: Ey makam-ı istimâdaki insan! Şu ikinci işkâl ettiğin hakikat o kadar derindir, o kadar yüksektir ki, akıl ona ne ulaşır, ne de yanaşır.. illâ nur-u iman ile görünür. Fakat bâzı temsîlât ile, o hakikatin vücûdu, fehme takrib edilir. Öyle ise; bir nebze takribe çalışacağız.

İşte şu kâinata nazar-ı hikmetle bakıldığı vakit, azîm bir şecere mânâsında görünür. Ve şecerenin nasıl dalları, yaprakları, çiçekleri, meyveleri vardır; şu şecere-i hilkatın de bir şikkı olan âlem-i süflînin; anâsır dalları, nebâtât ve eşcar yaprakları, hayvanât çiçekleri, insan meyveleri hükmünde görünür. Sâni-i Zülcelâl'in ağaçlar hakkında câri olan bir kanunu, elbette şu şecere-i âzamda da câri olmak, mukteza-yı ism-i Hakîm'dir. Öyle ise; mukteza-yı hikmet, şu şecere-i hilkatın de bir çekirdekten

Âlem-i süfli: Aşağı, alçak, âlem.

Anâsır: Unsurlar (toprak, hava, su, ateş).

Azîm: Büyük.

Bir nebze: Bir parça.

Câri olan: Geçerli olan.

Eşcar: Ağaçlar.

Fehme takrib etmek: Aklın alacağı şekilde anlatmak.

Hayvanât: Hayvanlar.

İllâ: Ancak.

İşkâl etmek: Zorlaştırmak, şüpheli ve karışık yapmak.

Makam-ı istimâ: Dinleme konusu, yeri. Asıl muhatap olmaksızın

dinleyici konumunda olmak.

Mukteza-yı hikmet: Hikmetin gereği.

Mukteza-yı ism-i Hakîm: Cenâb-ı Hakk'ın Hakîm isminin gereği.

Nazar-ı hikmet: Hikmet gözüyle bakmak.

Nebâtât: Bitkiler.

Nur-u iman: İman nuru.

Sâni-i Zülcelâl: Azamet sahibi Yaradan.

Şecere: Ağaç.

Şecere-i âzam: En büyük ağaç.

Şecere-i hilkat: Yaratılış ağacı.

Temsîlât: Benzetmeler, örnekler.

yapılmasıdır.¹ Hem öyle bir çekirdek ki, âlem-i cismânîden başka, sâir âlemlerin nümûnesini ve esâsâtını câmî olsun. Çünkü, binler muhtelif âlemleri tazammun eden kâinatın çekirdek-i aslîsi ve menşei, kuru bir madde olmaz. Madem şu şecere-i kâinattan daha evvel, o nev'den başka şecere yok; öyle ise; ona menşe ve çekirdek hükümünde olan mânâ ve nur, elbette yine şecere-i kâinata bir meyve libasının giydirilmesi, yine Hakîm isminin muktezasıdır. Çünkü, çekirdek daima çıplak olamaz. Madem evvel-i fitratta meyve libasını giymemiş; elbette, âhirde o libası giyecektir. Madem o meyve insandır. Ve madem insan içinde sâbıkan isbat edildiği üzere, en meşhur meyve

¹ Bir hadîs-i kudside Resûlullâh'ın (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*) varlığın sebebi olduğuna dair şöyle buyrulmaktadır: **لَوْلَاكَ لَمَا خَلَقْتُ الْأَفْلَاقَ**: "Sen, şayet olmasaydın âlemleri de yaratmazdım." (ed-Deylemi, *el-Müsne'd* 5/227; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/150; Aliyyülkârî, *el-Masnû'* 1/46)

Âhir: Son.

Âlem-i cismânî: Cisim âlemi.

Câmî: Kapsayan, içine alan.

Çekirdek-i aslî: Asıl çekirdek.

Esâsât: Esaslar, temeller.

Evvel-i fitrat: Yaratılışın başlangıcı.

Libas: Elbise.

Menşe: Esas, kök.

Muhtelif: Farklı, çeşitli.

Nev': Çeşit.

Numûne: Misal, örnek.

Sâbıkan: Bundan önce, az önce geçtiği gibi.

Sâir: Diğer, başka.

Şecere-i kâinat: (Ağacın gelişmesi tarzında bir süreç izleyen) kâinat ağacı.

Tazammun etmek: İçermek, içine almak.

ve en muhteşem semere ve umumun nazar-ı dikkatini celbeden ve arzın nısfını ve beşerin humsunun nazarını kendine hasreden ve mehâsin-i mâneviyesi ile âlemi, ya nazar-ı muhabbet veya hayretle kendine baktıran meyve ise: Zât-ı Muhammediye (*aleyhissalâtü vesselâm*)'dır; elbette kâinatın teşekkülüne çekirdek olan nur, O'nun Zât'ında cismini giyerek en âhir bir meyve sûretinde görünecektir.

Ey müstemî!. Şu acîp kâinat-ı azîme, bir insanın cüz'î mahiyetinden halkolunmasını istib'âd etme! Bir nevî âlem gibi olan muazzam çam ağacını, buğday tanesi kadar bir çekirdekten halkeden Kadîr-i Zülcelâl, şu kâinatı "Nur-u Muhammedî" den (*aleyhissalâtü vesselâm*) nasıl halketmesin veya edemesin? İşte şecere-i kâinat, şecere-i tûbâ gibi; gövdesi ve kökü yukarıda, dalları aşağıda olduğu için,

Acîp: Hayret veren, dikkat çeken.

Âhir: Son, sonuncu.

Beşer: İnsan.

Celbetmek: Kendine çekmek.

Cüz'î mahiyet: Küçük esas, asıl.

Halkeden: Yaratan.

Hasreden: Sınırlandıran.

Hums: Beşte bir.

İstib'âd: İhtimal vermeme.

Kadîr-i Zülcelâl: Her şeye gücü yeten Allah (c.c.).

Kâinat-ı azîme: Büyük kâinat.

Mehâsin-i mâneviye: Mânevî güzellikler.

Müstemi': Dinleyici.

Nazar-ı dikkat: Dikkatlice bakmak.

Nazar-ı muhabbet: Sevgiyle bakış.

Nısf: Yarım.

Nur-u Muhammedî (a.s.m.):

Peygamber Efendimiz'in (a.s.m.) nuru.

Semere: Meyve, ürün.

Sûret: Görünüş, şekil.

Şecere-i kâinat: Ağacın gelişmesi tarzında bir süreç izleyen kâinat ağacı.

Şecere-i tûbâ: Cennetteki tûbâ ağacı.

Zât-ı Muhammediye (a.s.m.):

Peygamber Efendimiz'in (a.s.m.) kendisi.

aşağıdaki meyve makamından, tâ çekirdek-i aslî makamına kadar, nurânî bir hayt-ı münasebet var. İşte Miraç, o hayt-ı münasebetin gılafları ve sûretidir ki; Zât-ı Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*), o yolu açmış, velâyetiyle gitmiş, risâletiyle dönmüş ve kapıyı da açık bırakmış. Arkasındaki evliya-yı ümmeti, ruh ve kalb ile o cadde-i nurânîde, Mirac-ı Nebvî'nin gölgesinde seyr u sülûk edip istîdatlarına göre makamat-ı âliyeye çıkıyorlar.

Hem sâbıkan isbat edildiği üzere: Şu kâinatın Sâni'i, birinci işkâlin cevabında gösterilen makâsıd için şu kâinatı, bir saray sûretinde yapmış ve tezyin etmiştir. O makâsıdın medârı, Zât-ı Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) olduğu

Cadde-i nurânî: Nurlu cadde.

Çekirdek-i aslî: Temel çekirdek.

Evliyâ-yı ümmet: Ümmetin velileri.

Gılaflar: Kılıf, örtü.

Hayt-ı münasebet: İrtibat, bağlantı.

İstîdat: Kabiliyet, yetenek.

İşkâl: Zorlaştırmak, şüpheli ve karışık yapmak.

Makamat-ı âliye: Yüce makamlar.

Makâsıd: Maksatlar, gayeler.

Medâr: Vesile, sebep.

Mirac-ı Nebvî: Peygamber Efendimiz'in Recep ayının 27. gecesinde Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna ruhen, cismen (velâyetiyle) çıkması

mucizesi ki bir anda meydana gelmiştir.

Sâbıkan: Bundan önce, az önce geçtiği gibi.

Sâni: Yaradan, sanat eseri olarak meydana getiren.

Seyr u sülûk: Cenâb-ı Hakk'a ermek için bir rehberin öncülüğünde ve denetiminde çıkılan mânevî ve rûhî yolculuk.

Tezyin etmek: Donatmak, süslemek.

Velâyet: Velilik, Allah (c.c.) ile kul arasındaki karşılıklı sevgi ve dostluk.

Zât-ı Ahmediye (a.s.m.): Peygamber Efendimiz'in (a.s.m.) Zâtı, kendisi.

için, kâinattan evvel Sâni-i kâinat'ın nazar-ı inâyetinde olması ve en evvel tecellisine mazhar olmak lâzım geliyor. Çünkü, bir şeyin neticesi, semeresi; evvel düşünülür. Demek vücûden en âhir, mânen de en evveldir. Hâlbuki, Zât-ı Ahmediye (*aleyhissalâtu vesselâm*), hem en mükemmel meyve, hem bütün meyvelerin medâr-ı kıymeti ve bütün maksadların medâr-ı zuhuru olduğundan en evvel tecelli-i îcâda mazhar, O'nun nuru olmak lâzım gelir.¹

Üçüncü Müşkülün: O kadar geniştir ki, bizim gibi dar zihinli insanlar, istîab ve ihâta edemez. Fakat uzaktan uzağa bakabiliriz.

Evet âlem-i süflînin mânevî tezgâhları ve küllî kâinunları, avâlim-i ulviyededir. Ve mahşer-i masnûat olan

¹ Bkz.: el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/265.

Âlem-i süflî: Bulduğumuz şu anki maddî âlem.

Avâlim-i ulviye: Yüce âlemler.

İhâta: Tam kavrayış, anlayış.

İstîab: İçine alma, içine sığdırma, kapsama.

Küllî: Genel, kapsamlı.

Mahşer-i masnûat: Sanat eserlerinin sergilendiği yer.

Mazhar olmak: Nail olmak, kavuşmak, şereflenmek.

Medâr-ı kıymet: Kıymetli sayılmalarına sebep, vesile.

Medâr-ı zuhur: Ortaya çıkmalarına, doğmalarına sebep ve vesile.

Nazar-ı inâyet: Yardım ve koruma.

Sâni-i kâinat: Her bir varlığı bir sanat eseri kıymetinde, güzelliğinde yaratan Hz. Allah.

Tecelli: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin varlıkta eserlerinin ortaya çıkması.

Tecelli-i îcâda mazhar: Varlığının ilki olarak yaratılma tecellisine mazhar.

Vücuden: Beden ve cisim olarak.

küre-i arzın hadsiz mahlûkatının netâic-i a'mâlleri ve cin ve insan semerât-ı ef'âlleri, yine avâlim-i ulviyede temessül eder. Hatta hasenât cennetin meyveleri sûretine,¹ seyyiât ise cehennem zakkumları şekline² girdikleri, pek çok emârât ve pek çok rivâyâtın şehâdeti ile ve hikmet-i kâinatın ve ism-i Hakîm'in iktizasıyla beraber, Kur'ân-ı Hakîm'in işârâtı gösteriyor. Evet, zeminin yüzünde kesret, o kadar intişâr etmiş ve hilkat, o kadar teşa'ub etmiş ki, bütün kâinatta münteşir umum masnûatın pek çok fevkinde ecnâs-ı mahlûkat ve esnaf-ı masnûat, küre-i zeminde

¹ Bkz.: Yâsîn sûresi, 36/55-57; Duhân sûresi, 44/27, 55; Sâd sûresi, 38/51; Tûr sûresi, 52/22; Rahman sûresi, 55/52, 67; Vâkıa sûresi, 56/32; Mü'minûn sûresi, 23/19; Sâffât sûresi, 37/42; Mürselât sûresi, 77/42.

² Bkz.: Sâffât sûresi, 37/62; Duhân sûresi, 44/43; Vâkıa sûresi, 56/52; Nebe sûresi, 78/ 21-30.

Ecnâs-ı mahlûkat: Yaratık cinsleri, türleri.

Emârât: İşaretler, belirtiler.

Esnaf-ı masnûat: Sanatlı yapılan şeylerin sınıfları.

Fevkinde: Üstünde.

Hasenat: İyi ameller.

Hikmet-i kâinat: Kâinatın yaratılmasındaki gaye.

İktiza: Gerektirmek.

İns: İnsanlar.

İntişâr: Yayılma.

İsm-i Hakîm: Hakîm ismi.

İşârât: İşaretler.

Kesret: Çokluk.

Küre-i arz: Yerküre.

Küre-i zemin: Yerküre.

Masnûat: Eserler, sanatlı yapılan şeyler.

Münteşir: Yayılmış.

Netâic-i a'mâller: Amellerin neticeleri.

Rivâyât: Rivâyetler.

Semerât-ı ef'âller: Fiillerin ürünleri, meyveleri.

Seyyîât: Günahlar, kötülükler.

Temessül: Bir şeyin misâlinin görünmesi.

Teşa'ub: Dallanma, dal budak salma.

Zakkum: Cehennem'de bir ağacın ismi.

Zeminin yüzü: Yeryüzü.

bulunur, değişir; daima dolup boşalır. İşte şu cüz'iyat ve kesretin menbaları, mâdenleri elbette küllî kanunlar ve küllî tecelliyât-ı esmâiyedir ki; o küllî kanunlar, o küllî tecelliler ve o muhît esmâların mazharları da bir derece basit ve sâfi ve her biri bir âlemin arşı ve sakfı ve bir âlemin merkez-i tasarrufu hükmünde olan semâvâttir ki; o âlemlerin birisi de Sidretü'l-müntehâ'daki Cennetü'l-Me'vâ'dır.¹ Yerdeki tesbihât ve tahmidât, o cennetin meyveleri sûretinde –Muhbir-i Sâdik'ın ihbarı ile– temessül ettiği sâbittir.² İşte bu üç nokta gösteriyorlar ki: Yerde olan

¹ Bkz.: Necm sûresi, 53/15.

² Bu mânâdaki bir hadiste Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtu vesselâm*) şöyle buyurmuştur: Kim “Sübhanellahi'l-azîm” ve “Sübhanellahi ve bi hamdihî” derse onun için cennette bir hurma ağacı dikilir.” (İbn Hibbân, *es-Sahih* 3/109; el-Hakim, *el-Müstedrek* 1/680; el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 6/207; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* 4/165)

Arş: Taht, emirlerin tebliğ yeri.

Cennetü'l-Me'vâ: Cennet'in sekiz tabakasından biri.

Cüz'iyat: Küçük şeyler.

İhbar: Haber verme, bildirme.

Mâden: Kaynak.

Menba: Kaynak, bir şeyin çıktığı yer.

Merkez-i tasarruf: Yönetim merkezi.

Muhbir-i Sâdik: Doğru, yanılmayan haberci.. Peygamber Efendimiz (s.a.s.).

Muhit: Şümüllü, kapsamlı, her şeyi kuşatan.

Sakf: Çatı, tavan gökyüzü.

Semâvât: Gökler, yedi kat gök.

Sidretü'l-müntehâ: Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) Miraç Gecesinde gösterilen, hilkatin aldığı son şekli gösteren yaratılış ağacı, kâinat ağacı.

Tahmidât: “Elhamdülillah” demeler.

Tecelliyat-ı esmâiye: Cenâb-ı Hakk'ın farklı isimlerinin icraatında yansımaları.

Temessül: Cisimleşme.

Tesbihât: “Sübhanallah” demeler.

netâiç ve semerâtın mahzenleri oralardadır ve mahsulâtı o tarafa gider.

Deme ki: Havaî bir “Elhamdülillâh” kelimem, nasıl mücessem bir meyve-i cennet olur?

Çünkü, sen, gündüz uyanık iken güzel bir söz söylersin; bazen rüyada güzel bir elma şeklinde yersin. Gündüz çirkin bir sözün, gecede acı bir şey sûretinde yutarsın. Bir gıybet etsen, murdar bir et sûretinde sana yedirirler. Öyle ise, şu dünya uykusunda söylediğin güzel sözlerin ve çirkin sözlerin; meyveler sûretinde uyanık âlemi olan âlem-i âhirette yersin ve yemesini istib’ad etmemelisin.

Dördüncü Esas

Mirac’ın semerâtı ve faydası nedir?

Elcevap: Şu şecere-i tûbâ-yı mâneviye olan Mirac’ın beş yüzden fazla meyvelerinden numûne olarak yalnız beş tanesini zikredeceğiz.

Âlem-i âhîret: Âhîret yurdu.

Havaî: Havaya ait olan, hava ile alâkalı olan.

İstib’ad: İhtimal vermemek, akla uzak görmek.

Mahsulât: Ürünler.

Mahzenler: Depolar.

Meyve-i cennet: Cennet meyvesi.

Murdar: Pis, kirli, haram.

Netâiç: Neticeler.

Numûne: Misal, örnek.

Semerât: Meyveler.

Şecere-i tûbâ-yı mâneviye: Mânevî tûbâ ağacı.

Birinci Meyve

Erkân-ı imaniyenin hakâikini göz ile görüp, melâike-yi, cenneti, âhireti, hatta Zât-ı Zülcelâl'i göz ile müşâhede etmek; kâinata ve beşere öyle bir hazine ve bir nur-u ezeli ve ebedî bir hediye getirmiştir ki: Şu kâinatı, perişan ve fânî, karmakarışık bir vaziyet-i mevhumeden çıkarıp, o nur ve o meyve ile o kâinatı; kudsî mektubât-ı samedâniye, güzel âyine-i cemâl-i Zât-ı Ehadiye vaziyeti olan hakikatini göstermiş. Kâinatı ve bütün zîşuuru sevindirip mesrur etmiş. Hem o nur ve o meyve ile beşeri müşevveş, perişan, âciz, fakir, hâcâtı hadsiz, âdâsı nihayetsiz ve fânî, bekâsız bir vaziyet-i dalâlet-kârânedan o insanı; o nur, o meyve-i kudsiye ile ahsen-i takvîmde, bir

Âdâ: Düşmanlar.

Âhîret: Ölümünden sonraki hayat.

Ahsen-i takvîm: En güzel biçim, bir kulun ulaşabileceği en güzel hâl.

Âyine-i cemâl-i Zât-ı Ehadiye: Bir ve tek olan Allah'ın (c.c.) mukaddes benzersiz güzelliğinin aynası.

Bekâsız: Ebedî olmayan, kalıcı olmayan.

Beşer: İnsan.

Erkân-ı îmaniye: İman esasları.

Fânî: Ölümlü, sonlu.

Hâcât: İhtiyaçlar.

Hakâik: Hakikatler.

Kudsî mektubât-ı samedâniye: Allah'tan (c.c.) gelen mukaddes mektuplar.

Melâike: Melekler.

Mesrur etmek: Mutlu etmek, sevindirmek.

Meyve-i kudsiye: Mukaddes meyve.

Müşahede etmek: Görmek.

Müşevveş: Karmakarışık, anlamsız.

Nur-u ezeli ve ebedî: Ezeli ve ebedî nur. Sonsuz Nur.

Vaziyet-i dalâlet-kârâne: Kâfirce vaziyetler.

Vaziyet-i mevhum: Hayalî durum.

Zât-ı Zülcelâl: Sonsuz gücün ve hâkimiyetin sahibi Yüce Zât.

Zîşuur: Şuurlu.

mucize-i kudret-i samedâniyesi.. ve mektubât-ı samedâniyenin bir nüsha-yı câmiası.. ve Sultan-ı Ezel ve Ebed'in bir muhatabı, bir abd-i hassı.. ve kemâlâtının istihsancısı, halîli ve cemâlinin hayretkârı, habibi.. ve cennet-i bâkiye-sine nâmzed bir misafir-i azîzi sûret-i hakikisinde göstermiş. İnsan olan bütün insanlara, nihayetsiz bir sürûr, hadsiz bir şevk vermiştir.

İkinci Meyve

Sâni-i mevcudat ve Sahib-i kâinat ve Rabbü'l-âlemîn olan Hâkim-i Ezel ve Ebed'in marziyyât-ı rabbâniyesi olan İslâmiyet'in, başta namaz olarak, esâsâtını, cin

Abd-i has: Çok değerli ve gözde kul.

Cemâlinin hayretkârı: Cenâb-ı Hakk'ın mukaddes güzelliğinin hayranı.

Cennet-i bâkiye: Dâimî, kalıcı cennet.

Esâsât: Esaslar.

Habib: Allah'ın sevgilisi.

Hâkim-i Ezel ve Ebed: Ezel ve Ebedin Hâkimi Allah (c.c.).

Halîl: Dost.

İstihsancı: Beğenen, takdir eden.

Kemâlât: Mükemmellikler.

Marziyyât-ı rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın rızasına uygun işler.

Mektubât-ı samedâniye: Allah'tan (c.c.) gelen mektuplar.

Misafir-i azîz: İzzetli, onurlu misafir.

Mucize-i kudret-i samedâniye: Her şeyin muhtaç olduğu ilâhî kudretin mucizesi.

Muhatap: Sözü dinleyen kimse.

Nâmzed: Aday.

Nüsha-yı câmia: Kapsamlı kitap.

Rabbü'l-âlemîn: Âlemlerin Rabbi.

Sahib-i kâinat: Kâinatın Yaradan'ı.

Sâni'-i mevcudat: Varlıkları sanatlı yaratan.

Sultan-ı Ezel ve Ebed: Ezel ve ebed hükümdarı Allah (c.c.).

Sûret-i hakikî: Gerçek görünüş

Sürûr: Sevinç, mutluluk.

Şevk: Şiddetli arzu, neşe, sevinç.

ve inse hediye getirmiştir ki; o marziyyâtı anlamak, o kadar merak-âver ve saadet-âverdir ki, tarif edilmez. Çünkü, herkes, büyükçe bir veliyy-i nimetini, yahut muhsin bir padişahının uzaktan arzularını anlamaya ne kadar arzu-keş.. ve anlasa ne kadar memnun olur... Temenni eder ki: “Keşki bir vasita-yı muhabere olsa idi doğrudan doğruya o Zât ile konuşsa idim. Benden ne istiyor, anlasa idim. Benden O’nun hoşuna gidene bilse idim.” der. Acaba bütün mevcudat kabza-yı tasarrufunda ve bütün mevcudat-taki cemâl ve kemâlât, O’nun cemâl ve kemâline nisbeten zayıf bir gölge ve her anda nihayetsiz cihetlerle O’na muhtaç ve nihayetsiz ihsanlarına mazhar olan beşer, ne derece O’nun marziyyâtını ve arzularını anlamak hususunda hâhişger ve merak-âver olması lâzım olduğunu anlarsın.

İşte Zât-ı Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) yetmiş bin perde arkasında o Sultan-ı Ezel ve Ebed’in marziyyâtını

Arzukeş: Arzulu, istekli, hevesli.

Cemâl: Güzellik.

Hâhişger: Arzulayan, istekli.

İns: İnsanlar.

Kabza-yı tasarruf: Tasarrufu, eli altında.

Kemâl: Mükemmellik.

Kemâlât: Mükemmellikler.

Marziyyât: Cenâb-ı Hakk’ın rızasını kazandıran şeyler.

Mazhar olmak: Nail olmak, şereflemek.

Merak-âver: Merak uyaran, düşündürücü.

Merak-âver: Meraklandırıcı.

Mevcudat: Varlıklar.

Muhsin: Daima lütuf ve ihsanla muamele eden.

Saadet-âver: Saadet verici.

Sultan-ı Ezel ve Ebed: Ezel ve ebed hükümdarı Allah (c.c.).

Temenni etmek: Ümit etmek.

Vasita-yı muhabere: Haberleşme vasıtaları.

Veliyy-i nimet: Nimet sahibi.

Zât-ı Ahmediye (a.s.m.): Peygamber Efendimiz’in (a.s.m.) kendisi.

doğrudan doğruya Miraç semeresi olarak hakkalyakîn işi-
tip, getirip beşere hediye etmiştir.¹

Evet beşer, Kamer'deki hâli anlamak için ne kadar me-
rak eder ki: Biri gidip, dönüp haber verse. Hem ne kadar
fedakârlık gösterir. Eğer anlasa, ne kadar hayret ve mera-
ka düşer. Hâlbuki, Kamer, öyle bir Mâlikü'l-mülk'ün mem-
leketinde geziyor ki: Kamer, bir sinek gibi küre-i arzın et-
rafında pervaz eder. Küre-i arz, pervane gibi Şems'in etra-
fında uçar. Şems, binler lâmbalar içinde bir lâmbadır ki; o
Mâlikü'l-Mülki Zülcelâl'in bir misafirhânesinde mumdarlık
eder. İşte Zât-ı Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) öyle bir Zât-ı
Zülcelâl'in şuûnâtını ve acâib-i sanatını ve âlem-i bekâda

¹ Peygamber Efendimiz'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) Miraç'tan getirdiği ve
Cenâb-ı Hakk'ın marziyyatını ifade eden hediyeleri için bkz.: Buhârî,
menâkibu'l-ensar 42; Müslim, *îman* 279, *müsâfirîn* 253; Tirmizî,
tefsîru sûre (53) 1; Nesâî, *salât* 1, *iftitâh* 25; Ahmed İbn Hanbel,
el-Müsned 1/387, 422.

Acâib-i sanat: Sanat harikaları.

Âlem-i bekâ: Ebedî âlem, sonsuz
hayat.

Fedakâr: Kendini veya şahsî men-
faatlarını esirgemeyen feda eden.

Hakkalyakîn: Bir şeyi, bizzat
tadarak bilmek.

Kamer: Ay.

Küre-i arz: Yerküre.

Mâlikü'l-mülk: Dilediği şekilde
hükmeden mutlak Hâkim.

Mâlikü'l-Mülk-i Zülcelâl: Mülkün-
de dilediği şekilde hükmeden,

yücelik ve heybet sahibi Allah
(c.c.).

Mumdar: Mum tutan, ışık veren,
ışık tutan.

Pervane: Geceleri ışığın etrafında
dönen küçük kelebek.

Pervaz etmek: Uçmak.

Şems: Güneş.

Şuûnât: İlâhî tecelliler, işler,
icraatlar.

Zât-ı Zülcelâl: Sonsuz gücün ve
hâkimiyetin sahibi Yüce Zât Allah
(c.c.).

hazain-i rahmetini görmüş, gelmiş, beşere söylemiş. İşte beşer, bu Zât'ı kemâl-i merak ve hayret ve muhabbetle dinlemezse, ne kadar hilâf-ı akıl ve hikmetle hareket ettiğini anlarsın.

Üçüncü Meyve

Saadet-i ebediyenin definesini görüp, anahtarını alıp getirmiş; cin ve inse hediye etmiştir. Evet Miraç vasıtasıyla ve kendi gözüyle cenneti görmüş ve Rahmân-ı Zülcemâl'in rahmetinin bâkî cilvelerini müşâhede etmiş ve saadet-i ebediyeyi katiyen hakkalyakîn anlamış, saadet-i ebediyenin vücûdunun müjdesini cin ve inse hediye etmiştir ki: Bîçâre cin ve ins, kararsız bir Dünya'da ve zelzele-i zevâl ve firâk içindeki mevcudatı, seyl-i zaman ve harekât-ı zerrât ile adem ve firâk-ı ebedî denizine döküldüğü olan vaziyet-i mevhumе-i canhıraşânedeki oldukları

Adem ve firâk-ı ebedî: Ebedî yokluk ve ayrılık.

Bâkî: Ebedî, sonsuz.

Bîçâre: Çaresiz.

Cilveler: Tecelliler, parıltılar.

Harekât-ı zerrât: Zerrelere hareketi.

Hazain-i rahmet: Rahmet hazineleri.

Hilâf-ı akıl ve hikmet: Akla ve eşyanın tabiatına aykırı.

İns: İnsanlar.

Kemâl-i merak: Can kulağı.

Müşâhede etmek: Görmek.

Rahmân-ı Zülcelâl: Bütün yücelik ve haşmetin kendinde toplandığı, merhameti her şeyi kuşatan Allah (c.c.).

Saadet-i ebediye: Ebedî mutluluk.

Seyl-i zaman: Zamanın akıp gitmesi.

Vaziyet-i mevhumе-i canhıraşâne: Yürek paralayıcı, vehim mahsulü olan hayalî durum.

Vücud: Varlık.

Zelzele-i zevâl ve firâk: Sona erme, yok olma ve ayrılığın sarsıntısı.

hengâmda; şöyle bir müjde, ne kadar kıymettar olduğu ve idam-ı ebedî ile kendilerini mahkûm zanneden fânî cin ve insanın kulağında öyle bir müjde, ne kadar saadet-âver olduğu tarif edilmez. Bir adama, idam edileceği anda, onun afvıyla kurb-u şâhânedede bir saray verilse, ne kadar sürûra sebeptir. Bütün cin ve insan adedince böyle sürûrları topla, sonra bu müjdeye kıymet ver.

Dördüncü Meyve

Ru'yet-i Cemâlullah meyvesini kendi aldığı gibi, o meyvenin her mümine dahi mümkün olduğunu, cin ve insan hediye getirmiştir ki, o meyve, ne derece leziz ve hoş ve güzel bir meyve olduğunu bununla kıyas edebilirsin. Yani; her kalb sahibi bir insan; zîcemâl, zîkemâl, zîihşan bir zâtı sever. Ve o sevmek dahi, cemâl ve kemâl ve ihşanın derecatına nisbeten tezayüd eder, perestîş derecesine gelir, canını feda eder derecede muhabbet bağlar. Yalnız bir defa görmesine, dünyasını feda etmek derecesine çıkar. Hâlbuki, bütün mevcudattaki cemâl ve kemâl ve

Derecât: Dereceler.

Hengâm: Zaman.

İdam-ı ebedî: Ebedî yok etme, öldürme.

Kıymettar: Kıymetli, değerli.

Kurb-u şâhâne: Padişaha yakınlık.

Perestîş: İbadet etme, kullukta bulunma.

Ru'yet-i Cemâlûllah: Cenâb-ı Hakk'ın cemâlinin müşahedesi.

Saadet-âver: Saadet verici.

Sürûr: Sevinç, mutluluk.

Tezayüd: Artma, çoğalma.

Zîcemâl: Güzellik sahibi.

Zîihşan: İhsan eden, ihsan sahibi.

Zîkemâl: Mükemmel olan.

ihsan, O'nun cemâl ve kemâl ve ihsanına nisbeten, küçük birkaç lemeâtın, Güneş'e nisbeti gibi de olmaz. Demek; nihayetsiz bir muhabbete lââyık ve nihayetsiz ru'yete ve nihayetsiz bir iştiyâka elyak bir Zât-ı Zülcelâl'i ve'l-kemâl'in saadet-i ebediyede ru'yetine muvaffak olması, ne kadar saadet-âver ve medâr-ı sürûr ve hoş ve güzel bir meyve olduğunu insan isen anlarsın.

Beşinci Meyve

İnsan, kâinatın kıymettar bir meyvesi ve Sâni-i kâinat'ın nazdar sevgilisi olduğu, Miraç ile anlaşmış ve o meyveyi cin ve inse getirmiştir. Küçük bir mahlûk, zayıf bir hayvan ve âciz bir zîşuur olan insanı, o meyve ile o kadar yüksek bir makama çıkarır ki: Kâinatın bütün mevcudatı üstünde bir makam-ı fahr veriyor. Ve öyle bir sevinç ve sürûr-u mesudiyetkârâne veriyor ki, tasvir edilmez. Çünkü,

Elyak: En lââyık, çok lââyık.

İhsan: İyilik, lütuf.

İns: İnsanlar.

İштиyâk: Arzu, istek.

Kıymettar: Kıymetli.

Lemeât: Parıltılar.

Mahlûk: Yaratık.

Makam-ı fahr: Şeref kürsüsü.

Medâr-ı sürûr: Sevinç ve mutluluk sebebi.

Mevcudat: Varlıklar.

Nazdar: Nazlı.

Ru'yet: Allah'ın (c.c.) cemâlini

görme.

Saadet-âver: Saadet verici.

Saadet-i ebediye: Ebedî mutluluk.

Sâni-i Kâinat: Her bir varlığı bir sanat eseri kıymetinde, güzelliğinde yaratan Hz. Allah.

Sürûr-u mesudiyet-kârâne: Saadet veren bir sevinç.

Tasvir: Bir şeyi söz veya yazı ile anlatmak.

Zât-ı Zülcelâli ve'l-Kemâl: Ululuk ve en mükemmel sıfatların sahibi Yüce Zât.

Zîşuur: Şuurlu.

âdi bir nefere denilse: “Sen müşîr oldun.” Ne kadar memnun olur. Hâlbuki, fânî, âciz bir hayvan-ı nâtık, zevâl ve firâk sillesini daima yiyen bîçâre insana, birden “Ebedî, bâkî bir cennette, Rahîm ve Kerîm bir Rahmân’ın rahmetinde ve hayal süratinde, ruhun vüs’atında, aklın cevelânında, kalbin bütün arzularında, mülk ve melekûtunda tenez-zühe, seyerana ve cevelâna muvaffak olduğun gibi, saadet-i ebediyede ru’yet-i cemâline de muvaffak olursun.” denildiği vakit, insâniyeti sukut etmemiş bir insan, ne kadar derin ve ciddî bir sevinç ve sürûru kalbinde hissedeceğini tahayyül edebilirsin.

Şimdi, makam-ı istimâda olan zâta deriz ki: İlhad gömleğini yırt, at. Mümin kulağını geçir ve müslim gözlerini

Âciz: Güçsüz, kifayetsiz.

Âdi: Sıradan.

Bâkî: Ebedî, sonsuz.

Bîçâre: Çaresiz.

Cevelân: Dolaşma, gezme.

Ebedî: Sonsuz, nihayetsiz.

Fânî: Ölümlü, sonlu.

Hayvan-ı nâtık: Konuşan ve düşünen hayvan (insan).

İlhad: Dinsizlik.

Kerîm: Yarattıklarına daima bol bol veren Cenâb-ı Hak.

Makam-ı istimâ: Dinleme konumu, yeri. Asıl muhatap olmaksızın dinleyici konumunda olmak.

Muvaffak: Başarmış.

Mülk ve melekût: Görünen ve

görünmeyen âlem.

Mümin: Dinin bildirdiği esaslara inanan.

Müslim: Müslüman.

Müşîr: Mareşal.

Rahîm: Pek çok merhamet ve ihsan sahibi.

Rahmân: Merhameti bütün varlıkları kapsayan Allah (c.c.).

Seyeran: Dolaşma, seyahat.

Sille: Tokat.

Sukut etmemiş: Değeri düşmemiş.

Tahayyül: Hayal etme.

Tenezzüh: Gezinti.

Vüs’at: Genişlik.

Zevâl ve firak: Sona erme, yok olma ve ayrılma.

tak. Sana iki küçük temsil ile bir-iki meyvenin derece-i kıymetini göstereceğiz.

♦ *Meselâ*: Senin ile biz beraber bir memlekette bulunuyoruz. Görüyoruz ki; her şey bize ve birbirine düşman ve bize yabancı.. her taraf müdhiş cenazelerle dolu.. işitilen sesler yetimlerin ağlayışı, mazlumların vaveylâsıdır. İşte biz, şöyle bir vaziyette olduğumuz vakitte; biri gitse, o memleketin padişahından bir müjde getirse.. o müjde ile, bize yabancı olanlar ahbab şekline girse.. düşman gördüğümüz kimseler, kardeşler sûretine dönse.. o müdhiş cenazeler, huşû ve huzûda, zikir ve tesbihte birer ibadetkâr şeklinde görünse.. o yetimâne ağlayışlar, senâ-kârâne “yaşasın”-lar hükmüne girse.. ve o ölümler ve o soymaklar, garâtlar terhisat sûretine dönse.. kendi sürûrumuz ile beraber, herkesin sürûruna müşterek olsak; o müjde ne kadar mesrurâne olduğunu elbette anlarsın. İşte Miraç-ı Ahmediye'nin

Ahbab: Dostlar, sevgililer, sevilenler.

Derece-i kıymet: Kıymet derecesi, değer miktarı.

Garâtlar: Yağmalar, çapullar.

Huşû: Yüksek ve heybetli bir huzurda duyulan alçak gönüllülük hâli.

Huzû: Allah'ın büyüklüğünü, tahattur ve tefekkürden hasil olan alçak gönüllülük hâli.

İbadetkâr: Çok ibadet eden.

Mazlumlar: Zulme uğrayanlar.

Mesrurâne: Sevinçli bir şekilde.

Miraç-ı Ahmediye (a.s.m.): Peygamber Efendimiz'in (a.s.m.) Miraçı

Senâ-kârâne: Överek ve metheder bir şekilde.

Temsil: Benzetme, örnek verme.

Terhisat: Terhisler.

Tesbih: “Sübhanallah” demek.

Vaveylâ: Feryat.

Yetimâne: Yetimce, yetim gibi.

Zikir: Allah'ı (c.c.) anmak.

(*aleyhissalâtü vesselâm*) bir meyvesi olan nur-u imandan evvel, şu kâinatın mevcudatı, nazar-ı dalâletle bakıldığı vakit; yabancı, muzır, müz'ic, muvahhiş ve dağ gibi cirmeler birer müdhîş cenaze; ecel herkesin başını kesip adem-âbâd kuyusuna atar. Bütün sadâlar, firâk ve zevâlden gelen vaveylâlar olduğu hâlde, dalâletin öyle tasvir ettiği hengâmda; meyve-i Miraç olan hakâik-i erkân-ı imaniye nasıl mevcudatı sana kardeş, dost ve Sâni-i Zülcelâl'ine zâkir ve müsebbih;¹ ve mevt ve zevâl, bir nevi terhis ve vazifeden âzad etmek;² ve sadâlar, birer tesbihât hakikatinde olduğunu sana gösterir. Bu hakikati tamam görmek istersen, İkinci ve Sekizinci Sözler'e bak.

¹ Bkz.: Ra'd sûresi, 13/13; İsrâ sûresi, 17/44; Nûr sûresi, 24/41; Zümer sûresi, 39/75.

² Bkz.: Bakara sûresi, 2/46, 156; Mü'minûn sûresi, 23/160.

Adem-âbâd: Yokluk âlemi, ebedî yokluk.

Âzad etmek: Serbest bırakma, hürriyetine kavuşturma.

Cirmler: Cisimler.

Hakâik-i erkân-ı imaniye: İman esaslarının hakikatleri.

Hengâm: Zaman.

Mevt: Ölüm.

Meyve-i Miraç: Mirac'ın meyvesi.

Muvahhiş: Korkutup ürküten

Muzır: Zararlı, zarar veren.

Müsebbih: Tesbih eden, Allah'ı (c.c.) anan.

Müz'ic: Rahatsız edici.

Nazar-ı dalâlet: Kâfir gözüyle bakış.

Nur-u iman: İman nuru.

Sadâlar: Sesler.

Sâni-i Zülcelâl: Azamet sahibi Yaradan.

Terhis: Askerlik görevini bitirenleri salıverme.

Tesbihât: Cenâb-ı Hakk'ı noksan sıfatlardan tenzih etme.

Vaveylâlar: Feryatlar.

Zâkir: Zikreden.

◆*İkinci Temsîl*: Senin ile biz, sahra-yı kebîr gibi bir mevkideyiz. Kum denizi fırtınasında, gece o kadar karanlık olduğundan, elimizi bile göremiyoruz. Kimsesiz, hâmisiz, aç ve susuz, me'yus ve ümitsiz bir vaziyette olduğumuz dakikada, birden bir zât, o karanlık perdesinden geçip; sonra gelip, bir otomobil hediye getirirse ve bizi bindirirse, birden cennet-misal bir yerde istikbalimiz temin edilmiş, gayet merhametkâr bir hâmimiz bulunmuş, yiyecek ve içecek ihzar edilmiş bir yerde bizi koysa; ne kadar memnun oluruz, bilirsin.

İşte o sahra-yı kebîr, bu Dünya yüzüdür. O kum denizi, bu hâdisat içinde harekât-ı zerrât ve seyl-i zaman tahrikiyle çalkanan mevcudat ve bîçâre insandır. Her insan, endişesiyle kalbi dâğdâr olan istikbali; müdhiş zulümât içinde, nazar-ı dalâletle görüyor. Feryadını işittirecek kimseyi bilmiyor. Nihayetsiz aç, nihayetsiz susuzdur. İşte semere-i Miraç olan marziyyât-ı ilâhiye ile şu Dünya, gayet

Cennet-misâl: Cennet gibi.

Hâdisat: Hâdiseler.

Hâmi: Himaye eden, koruyan.

Harekât-ı zerrât: Zerrelere, atomların hareketleri.

İhzar edilmiş: Hazırlanmış.

Kalbi dâğdâr: Kalbi yaralı, çok üzgün.

Marziyyât-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazandıran şeyler.

Me'yus: Ümitsiz.

Merhametkâr: Merhametli.

Nazar-ı dalâlet: Hak'tan ayrılış gözüyle bakış.

Sahra-yı kebîr: Büyük çöl.

Semere-i Miraç: Miraç'ın meyvesi.

Seyl-i zaman: Zamanın akışı.

Tahrik: Hareket ettirme, harekete geçirme.

Temin edilmiş: Sağlanmış, yerine getirilmiş.

Zulümât: Karanlıklar.

kerîm bir Zât'ın misafirhânesi, insanlar dahi O'nun misafirleri, memurları, istikbal dahi cennet gibi güzel, rahmet gibi şirin ve saadet-i ebediye gibi parlak görüldüğü vakit; ne kadar hoş, güzel, şirin bir meyve olduğunu anlarsın.

Makam-ı istimâda olan zât diyor ki: “Cenâb-ı Hak' a yüz binler hamd ve şükür olsun ki ilhad-dan kurtuldum, tevhide girdim, tamamıyla inandım ve kemâl-i imanı kazandım.”

Biz de deriz: Ey kardeş! Seni tebrik ediyoruz. Cenâb-ı Hak bizleri, Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) şefaati-na mazhar etsin, âmîn...

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مَنْ انشَقَّ بِإِشَارَتِهِ الْقَمَرُ وَتَبَعَ مِنْ أَصَابِعِهِ الْمَاءُ
كَالْكُوْثِرِ صَاحِبِ الْمِعْرَاجِ وَمَا زَاغَ الْبَصَرُ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ
وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ مِنْ أَوَّلِ الدُّنْيَا إِلَى آخِرِ الْمَحْشَرِ¹

¹ “Allah'ım! İşaretiyle Ay'ın ikiye bölündüğü, parmaklarından suyun Kevser gibi aktığı, Mirac'ın ve “Gözü kaymadı.” (Necm sûresi, 53/17) âyetinin sahibi Efendimiz Muhammed'e (*sallallâhu aleyhi ve sellem*), ⇨

İlhad: Dinsizlik.

Kemâl-i iman: Tam ve mükemmel iman.

Kerîm: İhsanı bol, pek cömert.

Makam-ı istimâ: Dinleme konumu, yeri. Asıl muhatap olmaksızın dinleyici konumunda olmak.

Mazhar etmek: Nail etmek,

kavuşturmak.

Saadet-i ebediye: Ebedî mutluluk.

Şefaât: İstenen bir netice için vesile olma.

Tevhid: Allah'ın (c.c.) bir olduğuna, O'ndan başka da ilâh olmadığına inanma.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ¹

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ²

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا³

رَبَّنَا لَا تُرْغِ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا⁴

رَبَّنَا أْتَمِّمْ لَنَا نُورَنَا وَاعْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ⁵

وَأَخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ⁶

↪ O'nun bütün Âl ve Ashabına Dünya'nın evvelinden mahşerin sonuna kadar rahmet eyle."

- 1 "Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin." (Bakara sûresi, 2/32)
- 2 "Ey Rabbimiz! Bu hizmetimizi kabul buyur! Her şeyi hakkıyla işiten ve bilen ancak Sensin." (Bakara sûresi, 2/127)
- 3 "Ey Rabbimiz! Unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek bizi onunla hesaba çekme!" (Bakara sûresi, 2/286)
- 4 "Ey bizim Kerîm Rabbimiz, bize hidâyet verdikten sonra kalblerimizi saptırma!" (Âl-i İmran sûresi, 3/8)
- 5 "Ey Kerîm Rabbimiz, nurumuzu daha da artır, tamamına erdir, kusurlarımızı affet, çünkü Sen her şeye kadirsin." (Tahrîm sûresi, 66/8)
- 6 "Onların duaları 'Hamd âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.' diye sona erer." (Yûnus sûresi, 10/10)

Yirmi Dördüncü Mektub'un

İkinci Zeyli

Mirac-ı Nebevî hakkındadır.

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ¹ ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَلَقَدْ رَأَاهُ نَزْلَةً أُخْرَى ۖ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى ۖ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَى ۖ إِذْ يَعْشَى السِّدْرَةَ مَا يَعْشَى ۖ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى ۖ لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى³

Mevlid-i Nebevî'nin Miraciye Kısımına Dair Beş Nükte'yi Beyan Edeceğiz.

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

² “Hiç bir şey yoktur ki, O’nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın.” (İsrâ sûresi, 17/44)

³ “O’nun bir başka inişini Sidretü’l-müntehâ’nın yanında görmüştü. Me’va cenneti de onun yanındadır. O dem ki Sidre’yi bir feyiz sarıyor, sardıkça sarıyordu... Peygamberin gözü kaymadı, şaşmadı, aşmadı da. Vallahi gördü, hem de Rabbinin âyetlerinden en büyüğünü gördü!” (Necm sûresi, 53/13-18)

Beyan: Açıklama, belirtme.

Mevlid-i Nebevî: Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) dünyayı teşriflerinin ve bazı yüce özelliklerinin anlatıldığı manzum şiir. En meşhur mevlit, Süleyman Çelebi

(1351-1422) tarafından yazılmıştır.

Mirac-ı Nebevî: Peygamber Efendimiz’e (s.a.s.) ait Miraç Mucizesi.

Miraciye: Miraç’la ilgili bölüm.

Zeyli: Ek, ilâve.

Birinci Nükte

Cennetten getirilen Burak'a dair mevlid yazan Süleyman Efendi, hazîn bir aşk macerasını beyan ediyor. O zât ehl-i velâyet olduğu ve rivâyete bina ettiği için, elbette bir hakikati o suretle ifade ediyor. Hakikat şu olmak gerektir ki:

Âlem-i bekânın mahlûkları, Resûl-i Ekrem'in (aleyhis-salâtü vesselâm) nuruyla pek alâkadarlardır. Çünkü, O'nun getirdiği nur iledir ki; cennet ve dâr-ı âhîret, cin ve ins ile şenlenecek. Eğer O olmasaydı, o saadet-i ebediye olmazdı ve cennetin her nevi mahlûkâtından istifadeye müstaid olan cin ve ins, cenneti şenlendirmeyeceklerdi.. bir cihette sahipsiz virane kalacaktı.

Yirmi Dördüncü Söz'ün Dördüncü Dalı'nda beyan edildiği gibi, nasıl ki bülbülün güle karşı dâsitâne-i aşkı, tâife-i hayvanâtın tâife-i nebâtâta derece-i aşka bâliğ olan

Âlem-i bekâ: Ebedî âlem, âhîret yurdu.

Bâliğ olmak: Erişmek, ulaşmak.

Burak: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Miraç gecesi bindiği çok süratli binek.

Cin ve ins: Cin ve insanlar.

Dâr-ı âhîret: Âhîret yurdu.

Dâsitâne-i aşk: Aşk destanı.

Derece-i aşk: aşk derecesi.

Ehl-i velâyet: Tam bir iman ve

takva ile Allah'a kul olanlar, Allah dostları.

Hazîn: Hüzünlü.

Mahlûkât: Yaratılmışlar, varlıklar.

Müstaid: Elverişli, kabiliyetli.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.

Tâife-i hayvanât: Hayvanlar âlemi.

Tâife-i nebâtât: Bitkiler.

ihtiyacât-ı şedîde-i aşk-nümâyı, rahmet hazinesinden gelen ve hayvanâtın erzaklarını taşıyan kabile-i nebâtâta karşı ilân etmek için, bir hatib-i rabbânî olarak, başta bülbül-ü gül ve her nevdan bir nevi bülbül intihap edilmiş.. ve onların nağamâtı dahi, nebâtâtın en güzellerinin başlarında hoşâmedî nev'inden tesbihkârâne bir hüsn-ü istikbaldir, bir alkışlamadır.

Aynen bunun gibi, sebep-i hilkat-i eflâk ve vesile-i saadet-i dâreyn ve Habib-i Rabbi'l-âlemîn olan Zât-ı Muhammed-i Arabî (*aleyhissalâtu vesselâm*)'a karşı, nasıl ki melâike nev'inden Hazreti Cebrail (*aleyhisselâm*) kemâl-i muhabbetle hizmetkârlık ediyor.. melâikelerin Hazreti Âdem'e (*aleyhisselâm*) inkıyad ve itaatini ve sırr-ı sücudunu gösteriyor. Öyle de ehl-i cennetin, hatta cennetin hayvanât

Bülbül-ü gül: Gülün bülbülü.

Ehl-i Cennet: Cennet halkı.

Erzaklar: Rızıklar, yiyecekler ve içecekler.

Habib-i Rabbi'l-âlemîn: Alemlerin Rabbi'nin Sevgilisi.

Hatib-i rabbânî: Cenâb-ı Hakk'ı zikreden bir hatip.

Hoşâmedî: Karşılama merasimi.

Hüsn-ü istikbal: Güzel karşılama.

İhtiyacât-ı şedîde-i aşk-nümâ: Aşk ifade eden şiddetli ihtiyaçlar.

İnkıyad: Boyun eğme, söz dinleme.

İntihap edilmek: Seçilmek.

Kabile-i nebâtât: Bitkiler kafilesi.

Kemâl-i muhabbet: Tam, büyük bir sevgi.

Melâike: Melekler.

Nağamât: Nağmeler.

Sebeb-i hilkat-i eflâk: Kâinatın yaratılış sebebi.

Sırr-ı sücud: Secde etmedeki sır.

Tesbihkârâne: Tesbih eder, Allah'ı zikreder bir tarzda.

Vesile-i saadet-i dâreyn: Dünya ve Ahirette mutluluk vesilesi.

Zât-ı Muhammedî Arabî (a.s.m.): Peygamber Efendimiz'in (a.s.m.) mümtaz kişiliği.

kısımının dahi, o Zât'a karşı alâkaları bindiği Burak'ın hissiyât-ı âşıkânesiyle ifade edilmiştir.

İkinci Nükte

Mirac-ı Nebevî'deki maceralardan birisi, Cenâb-ı Hakk'ın Resûl-i Ekrem'e (*aleyhissalâtü vesselâm*) karşı muhabbet-i münezzehesi, "Sana âşık olmuşum!" tâbiriyle ifade edilmiş. Şu tâbirât, Vâcibü'l-vücûd'un kudsiyetine ve istiğnâ-yı zâtisine, mânâ-yı örfi ile münasip düşmüyor. Madem Süleyman Efendi'nin mevlidi, rağbet-i âmmeye mazhariyeti delâletiyle o zât ehl-i velâyettir ve ehl-i hakikattir, elbette irâe ettiği mânâ sahihtir. Mânâ da budur ki:

Zât-ı Vâcibu'l-vücûd'un hadsiz cemâl ve kemâli vardır. Çünkü, bütün kâinatın aksamına inkısam etmiş olan cemâl ve kemâlin bütün envâi, O'nun cemâl ve kemâlinin emâreleri, işaretleri, âyetleridir. İşte her hâlde cemâl ve

Aksama inkısam etmek: Kısımlara ayrılmak, bölünmek.

Âyet: Açık alâmet, delil.

Ehl-i hakikat: Daima hak ve hakikat peşinde olup gerçeği bulanlar.

Emâre: Alâmet, belirti.

Envâ: Türler, çeşitler.

Hissiyât-ı âşıkâne: Âşıkça hisler.

İrâe etmek: Göstermek.

İstiğnâ-yı zâtî: Cenâb-ı Hakk'ın kendi Zât'ına mahsus olarak hiçbir şeye muhtaç olmaması.

Kudsiyet: Mukaddes olma, yücelik.

Mânâ-yı örfi: Toplumca bilinen, kullanılan anlam.

Mazhariyet: Muvaffak olma, nail olma, elde etme.

Muhabbet-i münezzehe: Cenâb-ı Hakk'ın kendi Zât'ına mahsus, yüce, kusursuz sevgisi.

Rağbet-i âmme: Halkın rağbeti, ilgisi.

Tâbirât: Tabirler, ifadeler.

Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Yüce Zât.

Zât-ı Vâcibu'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.

kemâl sahibi, bilbedâhe cemâl ve kemâlini sevmesi gibi, Zât-ı Zülcelâl dahi cemâlini pek çok sever.¹ Hem kendine lâyük bir muhabbetle sever. Hem cemâlinin şuaâtı olan esmâsını dahi sever. Madem esmâsını sever, elbette esmâsının cemâlini gösteren sanatını sever. Öyle ise cemâl ve kemâline ayna olan masnûâtını dahi sever. Madem cemâl ve kemâlini göstereni sever; elbette cemâl ve kemâl-i esmâsına işaret eden mahlûkâtının mehâsinini sever. Bu beş nevi muhabbete, Kur'ân-ı Hakîm âyâtıyla işaret ediyor.

İşte Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), madem masnûât içinde en mükemmel ferttir ve mahlûkât içinde en mümtaz şahsiyettir.

♦ *Hem sanat-ı ilâhiyeyi, bir velvele-i zikir ve tesbih ile teşhir ediyor ve istihsan ediyor.*

¹ Müslim, *îmân* 147; İbn Mâce, *duâ* 10; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/133, 134, 151.

Bilbedâhe: Apaçık, aşikâr.

Cemâl ve kemâl-i esmâ: İsimlerin güzellik ve mükemmelliği.

Esmâ: İsimler.

İstihsan etmek: Beğenmek, takdir etmek.

Kur'ân-ı Hakîm: Hüküm ve hikmet kitabı Kur'ân.

Mahlûkât: Yaratılmışlar, varlıklar.

Masnûât: Sanatlı,estetik ölçülerle yapılan şeyler.

Mehâsin: Güzellikler, sevaplar.

Mümtaz: Seçkin, meziyetli, üstün.

Sanat-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın hâkimiyetini, idaresini yansıtan sanatı.

Şuaât: Işıklar, ışık tayfları.

Teşhir etme: Göz önüne serme, meşhur etme.

Teşhir: Göz önüne serme, meşhur etme.

Velvele-i zikir ve tesbih: Zikir ve tesbih sesleri, nağmeleri.

Zât-ı Zülcelâl: Sonsuz gücün ve hakimiyetin sahibi Yüce Zât Allah (c.c.).

♦ *Hem esmâ-yı ilâhiyedeki cemâl ve kemâl hazinelerini, lisân-ı Kur'ân ile açmıştır.*

♦ *Hem kâinatın âyât-ı tekviniyesinin, Sâni'inin kemâline delâletlerini, parlak ve kat'î bir surette lisân-ı Kur'ân'la beyan ediyor.*

♦ *Hem küllî ubûdiyetiyle, rubûbiyet-i ilâhiyeye âyinedarlık ediyor.*

♦ *Hem mahiyetinin câmiyetiyle bütün esmâ-yı ilâhiyeye bir mazhar-ı etem olmuştur.*

Elbette bunun için denilebilir ki:

• *Cemil-i Zülcelâl, kendi cemâlini sevmesiyle, o cemâlin en mükemmel âyine-i zîşuuru olan Muhammed-i Arabî (aleyhissalâtü vesselâm)'ı sever.*

• *Hem kendi esmâsını sevmesiyle, o esmânın en parlak aynası olan Muhammed-i Arabî (aleyhissalâtü vesselâm)'ı*

Âyât-ı tekviniye: Yaratılış delilleri, kâinat kitabının âyetleri.

Âyinedarlık: Ayna olma, ayna tutma, yansıtma.

Âyine-i zîşuur: Şuurlu ayna, insan.

Câmiyet: Kapsamlılık, şümûllülük.

Cemil-i Zülcelâl: Yücelik ve heybeti ile beraber sonsuz güzelliklerin de sahibi Allah (c.c.).

Delâlet: İsbatlama, gösterme.

Esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın

güzel isimleri.

Küllî ubûdiyet: Geniş, her şeyi kuşatan kulluk.

Lisan-ı Kur'ân: Kur'ân dili, ifadesi.

Mazhar-ı etem: Bir şeyin tamamına erişen, bütününü elde eden.

Rubûbiyet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi kuşatan engin terbiye ve idaresi.

Sâni: Her bir varlığı bir sanat eseri kıymetinde, güzelliğinde yaratan Allah (c.c.).

sever.. ve Muhammed-i Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*)'a benzeyenleri dahi derecelerine göre sever.

•Hem sanatını sevdiği için, elbette O'nun sanatını en yüksek bir sadâ ile bütün kâinatta neşreden.. ve semâvâtın kulağını çınlatan.. berr ve bahri cezbeye getiren bir vel-vele-i zikir ve tesbih ile ilân eden Muhammed-i Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ı sever ve O'na ittibâ edenleri de sever.

•Hem masnûâtını sevdiği için, o masnûâtın en mükemmeli olan zîhayatı.. ve zîhayatın en mükemmeli olan zîşuuru.. ve zîşuurun en efdali olan insanları.. ve insanların bilittifak en mükemmeli olan Muhammed-i Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ı elbette daha ziyade sever.

•Hem kendi mahlûkâtının mehâsin-i ahlâkiyelerini sevdiği için, mehâsin-i ahlâkiyede bilittifak en yüksek mertebede¹ bulunan Muhammed-i Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ı sever.. ve derecâta göre, O'na benzeyenleri dahi sever. Demek Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti gibi, muhabbeti dahi kâinatı ihata etmiş.

¹ Bkz.: "Ve sen pek yüksek bir ahlâk üzerindesin!" (Kalem sûresi, 68/4)

Ber ve bahr: Kara ve deniz.

Bilittifak: İttifakla, fikir birliği ile.

Cezbe: Kendinden geçme.

Derecât: Dereceler.

Efdal: En faziletli, en üstün.

İhata etmek: Kuşatmak,

çepeçevre sarmak.

İttibâ: Uyuma, tâbi olma.

Mehâsin-i ahlâkiye: Ahlâki güzellikler.

Semâvât: Gökler.

Zîhayat: Canlı.

İşte o hadsiz mahbuplar içindeki mezkûr beş vechinin her bir vechinde en yüksek makam, Muhammed-i Arabî (aleyhissalâtü vesselâm)'a mahsustur ki, "Habibullah" lâkabı O'na verilmiş.

İşte bu en yüksek makam-ı mahbubiyeti, Süleyman Efendi "Ben sana âşık olmuşum!" tâbiriyle beyan etmiştir. Şu tâbir, bir mirsad-ı tefekkürdür, gayet uzaktan uzağa bu hakikate bir işarettir. Bununla beraber madem bu tâbir, şe'n-i rubûbiyete münasip olmayan mânâyı hayale getiriyor; en iyisi, şu tâbir yerine: "Ben senden razı olmuşum!" denilmeli.

Üçüncü Nükte

Miraciye'deki maceralar, mâlûmumuz olan mânâlarla o kudsî ve nezih hakikatleri ifade edemiyor. Belki o muhâvereler; birer unvan-ı mülâhazadır, birer mirsad-ı tefekkürdür.. ve ulvî ve derin hakâike birer işarettir.. ve imanın

Habibullah: "Allah'ın en çok sevdiği kul" anlamında Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ait bir sıfat.

Hakâik: Hakikatler.

Makam-ı mahbubiyet: Allah tarafından sevilme makamı.

Mezkûr: Adı geçen, zikredilen.

Mirsad-ı tefekkür: Düşünce dürbünü.

Muhâvere: Karşılıklı konuşma, diyalog.

Şe'n-i rubûbiyet/şuûnât-ı rubûbi-

yet: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin kaynağı olan sıfatlarının dayandığı, insanın idrak ufkunu aşan, ihata edilemeyen, Zât'ına lâyık şefkat, muhabbet, ferah, sürur, gazap gibi mukaddes, münezze mânâlar.

Ulvî: Yüce.

Unvan-ı mülâhaza: Bir fikir vermeye esas teşkil edecek şey, gösterge.

Vech: Yön.

bir kısım hakâikine birer ihtardır.. ve kabil-i tâbir olmayan bazı mânâlara birer kinâyedir. Yoksa, mâlûmumuz olan mânâlar ile bir macera değil. Biz, hayalimiz ile o muhâ-verelerden o hakikatleri alamayız; belki kalbimizle heyecanlı bir zevk-i imanî ve nurâni bir neş'e-i ruhânî alabiliriz. Çünkü, nasıl Cenâb-ı Hakk'ın Zât ve sıfâtında nazîr ve şebîh ve misli yoktur; öyle de şuûnât-ı rubûbiyetinde misli yoktur.¹ Sıfâtı nasıl mahlûkât sıfâtına benzemiyor, muhabbeti dahi benzemez.

Öyle ise şu tâbirâtı, müteşabihat nev'inden tutup deriz ki: Zât-ı Vâcibü'l-vücûd'un vücûb-u vücûduna ve kudsiyetine münasip bir tarzda ve istiğnâ-yı zâtîsine ve kemâl-i mutlakına muvafık bir surette, muhabbeti gibi bazı şuûnâtı var ki, Miraciye macerasıyla onu ihtar ediyor.

¹ Bkz.: Bakara sûresi, 2/117; En'âm sûresi, 6/101; Şûrâ sûresi, 42/11; İhlâs sûresi, 112/4.

İstiğnâ-yı zâtî: Cenâb-ı Hakk'ın hiçbir şeye muhtaç olmaması.

Kabil-i tâbir: İfade edilebilir, anlatılması mümkündür.

Kemâl-i mutlak: Mutlak mükemmellik, eksiksizlik, kusursuzluk.

Kinâye: Üstü kapalı, dolaylı ifade.

Misil: Benzer ve denk.

Muvafık: Uygun, yerinde.

Müteşâbihât: Birden fazla anlamı mümkün olan, gerçek mânâsının anlaşılması için başka izah veya delillere ihtiyaç duyulan, meseleleri insan aklına çeşitli benzetme

veya mecazî ifadeler.

Nazîr ve şebîh: Benzer ve denk.

Neş'e-i ruhanî: Mânevî neşe, sevinç.

Sıfât: Sıfatlar.

Şuûnât: İlahî işleyişler, icraatlar.

Tâbirât: Tabirler, ifadeler.

Vücûb-u vücûd: Varlığının kendinden ve kesin olması.

Zât-ı Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin tek varlık olan Allah.

Zevk-i imanî: İmana ait zevk, tad.

Mirac-ı Nebevî'ye dair Otuz Birinci Söz, hakâik-i miraciye-yi usûl-ü imaniye dairesinde izah etmiştir. Ona iktifâen burada ihtisar ediyoruz.

Dördüncü Nükte

“Yetmiş bin perde arkasında Cenâb-ı Hak'ı görmüş”¹ tâbiri, bu'diyet-i mekânı ifade ediyor. Hâlbuki, Vâcibü'l-vücûd mekândan münezzehtir, her şeye her şeyden daha yakındır. Bu ne demektir?

Elcevap: Otuz Birinci Söz'de mufassalan, burhanlar ile o hakikat beyan edilmiştir. Burada yalnız şu kadar deriz ki:

Cenâb-ı Hak bize gayet karibdir, biz ondan gayet derecede uzağız. Nasıl ki Güneş, elimizdeki ayna vâsıtasıyla bize gayet yakındır.. ve yerde her bir şeffaf şey, kendine bir nevi arş ve bir çeşit menzil olur. Eğer Güneş'in şuuru olsaydı, bizimle aynamız vâsıtasıyla muhabere ederdi.

¹ Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* 13/520; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 8/382-383; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 6/148.

Arş: Kürsü, taht, yüce makam.

Bu'diyet-i mekân: Mekân uzaklığı.

Hakâik-i miraciye: Miraç mucizesine ait hakikatler.

İhtisar etmek: Kısaltma, özetleme.

İktifâen: Yetinerek.

Karib: Yakın.

Mufassalan: Genişçe, ayrıntılı olarak.

Muhabere: Haberleşme.

Münezzehtir: Uzak, beri, bulaşmamış.

Usûl-ü imaniye: İman esasları, temel inanç prensipleri.

Fakat biz, ondan dört bin sene uzağız. Bilâ-teşbih velâ-temsîl, Şems-i Ezelî, her şeye her şeyden daha yakındır. Çünkü, Vâcibü'l-vücûd'dur, mekândan münezzehtir. Hiçbir şey O'na perde olamaz. Fakat her şey nihayet derecede O'ndan uzaktır.

İşte Mirac'ın uzun mesafesiyle.. **وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ¹** 'in ifade ettiği mesafesizliğin sırrıyla.. hem Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) gitmesinde çok mesafeyi tayyederek gitmesi ve ân-ı vâhidde yerine gelmesi sırrı, bundan ileri geliyor.

Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) Mirac'ı, O'nun seyr u sülûküdür, O'nun unvan-ı velâyetidir. Ehl-i velâyet nasıl ki seyr u sülûk-u ruhânî ile, kırk günden tâ kırk sene-ye kadar bir terakki ile, derecât-ı imaniyenin hakkalyakîn

¹ “Biz ona şahdamarından daha yakınız.” (Kaf sûresi, 50/16)

Ân-ı vâhid: Bir an.

Bilâ-teşbih velâ-temsîl: “Allah'ı, mahluklara benzetmeksizin”.

Derecât-ı imaniye: İmana ait dereceler.

Ehl-i velâyet: Tam bir iman ve takva ile Allah'a kul olanlar, Allah dostları.

Hakkalyakîn: Bir şeyin hakikati-ne, özüne ulaşarak, yaşayarak öğrenme.

Seyr ü sülûk: Bir yola girip, ilerleme, mânen mesafe kat etme.

Seyr ü sülûk-u ruhanî: Ruhanî

seyahat. Tas: Belli bir usûl daire-sinde hayvanî ve cismanî arzular-dan uzaklaşıp kalb ve ruhun hayat çizgisinde gönül ayağıyla Allah'a yürümek.

Şems-i Ezelî: Bütün ışıkların kaynağı, batmayan, kaybolmayan, güneşler güneşi Hz. Allah.

Tayyetmek: Çıkarmak, kaldırmak.

Terakki: Yükselmek, mertebe katetmek.

Unvan-ı velâyet: Cenâb-ı Hakk'a yakınlığın unvanı, göstergesi.

derecesine çıkıyor. Öyle de bütün evliyanın sultanı olan Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm); değil yalnız kalbi ve ruhu ile, belki hem cismiyle, hem havâssıyla, hem letâifiyle, kırk seneye mukabil kırk dakikada, velâyetinin keramet-i kübrâsı olan Mirac'ı ile bir cadde-i kübrâ açarak, hakâik-i imaniyenin en yüksek mertebelerine gitmiş.. Miraç merdiveniyle Arş'a çıkmış.. "Kâb-ı kavseyn" makamında, hakâik-i imaniyenin en büyüğü olan iman-ı billâh ve iman-ı bi'l-âhireti aynelyakîn gözüyle müşâhede etmiş.. cennete girmiş, saadet-i ebediyeyi görmüş.. o Mirac'ın kapısıyla açtığı cadde-i kübrâyı açık bırakmış. Bütün evliyanı ümmeti, seyr u sülûk ile –derecelerine göre– ruhânî ve kalbî bir tarzda o Mirac'ın gölgesi içinde gidiyorlar.

Arş: Semâ, gökyüzü. Allah'ın yüce tahtı, Allah'ın yüce hâkimiyetinin ifadesi.

Aynelyakîn: Gözle görerek öğrenme, bilme.

Cadde-i kübrâ: Büyük, geniş cadde. Ana yol.

Evliya-yı ümmet: Ümmetin içindeki Allah dostları.

Hakâik-i imaniye: İman hakikatleri, esasları.

Havâss: Mânevî dinamikler, duyular.

İman-ı bi'l-âhiret: Âhirete iman.

İman-ı billâh: Allah'a iman.

Kâb-ı kavseyn: Yayın iki ucu arasındaki mesafe.. Peygamber

Efendimiz'in (s.a.s.) Miraç'ta Cenâb-ı Hakk'a yaklaştığı mahiyeti bizce meçhul makam. İmkân ve vücûb arası.

Kalbî: Kalb ile.

Keramet-i kübrâ: Cenâb-ı Hakk'ın lütfettiği en büyük keramet, ikram.

Letâif: Mânevî duyular.

Müşâhede etmek: Görmek, şahit olmak.

Ruhanî: Ruha ait, mânevî.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.

Velâyet: Allah dostluğu, iman ve takva ile Allah'a yakınlık.

Beşinci Nükte

Mevlid-i Nebevî ile Miraciye'nin okunması, gayet nâfi ve güzel âdettir ve müstahsen bir âdet-i İslâmiye'dir. Belki hayat-ı içtimaiye-i İslâmiye'nin, gayet latîf ve parlak ve tatlı bir medar-ı sohbetidir. Belki hakâik-i imaniyenin ihtarı için, en hoş ve şirin bir derstir. Belki imanın envârını ve muhabbetullah ve aşk-ı nebevîyi göstermeye ve tahrike en müheyyiç ve müessir bir vâsıtaadır. Cenâb-ı Hak bu âdeti ebede kadar devam ettirsin ve Süleyman Efendi gibi mevlid yazanlara Cenâb-ı Hak rahmet etsin, yerlerini Cennetü'l-Firdevs yapsın, âmîn!..

Hâtime

Madem şu kâinatın Hâlık'ı, her nevde bir ferd-i müm-taz ve mükemmel ve câmî halkedip, o nev'in medar-ı fah-ri ve kemâli yapar:

Âdet-i İslâmiye: Dinî âdet, gele-
nek.

Aşk-ı nebevî: Peygamber Efendi-
miz'e duyulan sevgi.

Cennetü'l-Firdevs: Firdevs Cen-
neti. Bütün cennet mertebelerinin
birlikte müşâhede edileceği cennet-
tin en yüksek yeri, zirvesi.

Envâr: Nurlar.

**Ferd-i müm-taz ve mükemmel ve
câmi:** Seçkin, mükemmel, engin
kimse.

Hayat-ı içtimaiye-i İslâmiye: İslâ-
mî sosyal hayat.

Medar-ı fahr ve kemâl: Övünme
ve yücelme vesilesi.

Medar-ı sohbet: Sohbet sebebi,
vesilesi.

Muhabbetullah: Allah sevgisi.

Müessir: Tesirli, etkili.

Müheyyiç: Heyecan veren.

Müstahsen: Güzel kabul edilen,
beğenilen, takdir edilen.

Nâfi: Faydalı.

Tahrik: Hareket ettirme, harekete
geçirme.

• *Elbette esmâsındaki ism-i âzam tecellîsiyle, bütün kâinata nisbeten mümtaz ve mükemmel bir ferdi halke-decek.*

• *Esmâsında bir ism-i âzam olduğu gibi,¹ masnûâtında da bir ferd-i ekmel bulunacak ve kâinata münteşir kemâlâtı o fertte cemedip, kendine medar-ı nazar edecek.*

• *O fert, her hâlde zîhayattan olacaktır. Çünkü, envâ-ı kâinatın en mükemmeli zîhayattır.*

• *Ve her hâlde zîhayat içinde o fert, zîşuurdan olacaktır. Çünkü, zîhayatın envâi içinde en mükemmeli zîşuurdur.*

• *Ve her hâlde o ferd-i ferîd, insandan olacaktır. Çünkü, zîşuur içinde hadsiz terakkiyâta müstaid, insandır.*

¹ Tirmizî, *deavât* 63; Ebû Dâvûd, *vitr* 23; Nesâî, *sehv* 58; İbn Mâce, *duâ* 9.

Cemetmek: Toplamak, bir araya getirmek.

Envâ: Türler, çeşitler.

Esmâ: İsimler.

Ferd-i ekmel: En mükemmel fert.

Ferd-i ferîd: Benzersiz, yegâne kimse.

İsm-i Âzam: En büyük, geniş, kapsamlı isim.

Kemâlât: Güzellikler, erdemler, mükemmellikler.

Masnûât: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar. Allah'ın yarattığı her şey.

Medar-ı nazar etmek: Bakma ve gözetme vesilesi yapmak.

Müstaid: Kabiliyetli, istidatlı.

Tecellî: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin, sıfatlarının eşyada görünmesi.

Terakkiyât: İlerlemeler, yükselmeler, gelişmeler.

Zîhayat: Canlı.

•*Ve insanlar içinde her hâlde o fert, Muhammed (aley-hissalâtü vesselâm) olacaktır. Çünkü, zaman-ı Âdem'den şimdiye kadar hiçbir tarih, O'nun gibi bir ferdi gösteremiyor ve gösteremez.*

Zira o Zât, küre-i arzın yarısını ve nev-i beşerin beşten birisini, saltanat-ı mâneviyesi altına alarak, bin üç yüz elli sene kemâl-i haşmetle saltanat-ı mâneviyesini devam ettirip, bütün ehl-i kemâle, bütün envâ-ı hakâikte bir “üstad-ı küll” hükmüne geçmiştir. Dost ve düşmanın ittifakıyla, ahlâk-ı hasenenin en yüksek derecesine sahip olmuş. Bidayet-i emrinde, tek başıyla bütün dünyaya meydan okumuş. Her dakikada yüz milyondan ziyade insanların vird-i zebânı olan Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ı göstermiş bir Zât, elbette o ferd-i mümtazdır, O'ndan başkası olamaz. Bu âlemin hem çekirdeği, hem meyvesi O'dur.

Ahlâk-ı hasene: Güzel, ideal ahlâk.

Bidayet-i emr: İşin başı.

Ehl-i kemâl: Mükemmel, yetişmiş insanlar.

Envâ-ı hakâik: Her türlü gerçek.

Ferd-i mümtaz: Bir tek üstün, seçilmiş, seçkin fert.

Kemâl-i haşmet: Mükemmel bir yücelik, ihtişam.

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini

yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.

Küre-i arz: Yerküre, dünya.

Nev-i beşer: İnsan, insan türü.

Saltanat-ı mâneviye: Mânevî hâkimiyet.

Üstad-ı küll: Her şeyi, herkese öğretebilecek yegâne üstad.

Vird-i zebân: Dilden düşmeyen, devamlı tekrarlanan dua, zikir.

Zaman-ı Âdem: Hz. Âdem'in (a.s.) dönemi.

عَلَيْهِ وَعَلَىٰ إِلَهِ وَصَحْبِهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بَعْدَ أَنْوَاعِ الْكَائِنَاتِ
وَمَوْجُودَاتِهَا¹

İşte böyle bir Zât'ın meulid ve miracını dinlemek.. yani terakkiyatının mebde ve müntehâsını işitmek.. yani tarihçe-i hayat-ı mâneviyesini bilmek, o Zât'ı kendine reis ve seyyid ve imam ve şefî telâkki eden müminlere ne kadar zevkli, fahirli, nurlu, neşeli, hayırlı bir müsamere-i ulviye-i diniye olduğunu anla!..

Yâ Rab! Habib-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) hürmetine ve ism-i âzam hakkına, şu risaleyi neşredenlerin ve rüfekâsının kalblerini, envâr-ı imaniyeye mazhar.. ve kalemelerini esrar-ı Kur'âniye'ye nâşir eyle.. ve onlara sırat-ı müstakîmde istikâmet ver! Âmîn!..

¹ O'na, âl ve ashabına kâinattaki âlemlerin ve varlıkların sayısınca salât ve selâm olsun.

Envâr-ı imaniye: İman nurları.

Esrar-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'in sırları, incelikleri.

Habib-i Ekrem (a.s.m.): Allah'ın sevgili kulu olan Peygamber Efendimiz (a.s.m.).

Mazhar eylemek: Nail eylemek, kavuşturmak, şerefliendirmek.

Mebde ve müntehâ: Başlangıç ve bitiş noktası.

Müsamere-i ulviye-i diniye: Büyük, dinî toplantı.

Nâşir: Neşreden, yayan.

Rüfekâ: Arkadaşlar, yoldaşlar.

Seyyid: Efendi, rehber, ileri gelen.

Sırat-ı müstakîm: Doğru yol, Allah'a varan yol.

Şefî: Şefaathçi, suçların affı için ricâcı olan.

Tarihçe-i hayat-ı mâneviye: Mânevî hayat tarihçesi.

Telâkki etmek: Algılamak, anlamak, bakmak.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ¹

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي²

Said Nursî

¹ “Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

² Kendinden başka her şeyin fânî olduğu gerçek Bâkî, Allah'tır.

On Dokuzuncu ve Otuz Birinci Sözler'in Zeyli

Şakḳ-ı Kamer Mucizesine Dairdir

(aleyhissalâtü vesselâm)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اِفْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَاَنْشَقَّ الْقَمَرُ ۖ وَاِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا
سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ¹

Kamer gibi parlak bir Mucize-i Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) olan İnşikak-ı Kamer'i, evham-ı fâside ile inhisafa uğratmak isteyen feylesoflar ve onların muhakemesiz mukallidleri diyorlar ki: “Eğer İnşikak-ı Kamer vuku bulsa idi umum âleme mâlûm olurdu. Bütün tarih-i beşerin nakletmesi lâzım gelirdi?”

¹ “Kıyamet saati yaklaştı, ay bölündü. Ama o müşrikler her ne zaman bir mucize görseler sırtlarını döner: ‘Bu, kuvvetli ve devamlı bir büyüdür’ derler.” (Kamer sûresi, 54/1-2)

Evham-ı fâside: Doğru olmayan, bozuk kuruntular.

Feylesoflar: Filozoflar.

İnhisaf: Karartma, perdeleme.

İnşikak-ı Kamer: Ay'ın ikiye yarılması.

Mucize-i Ahmediye (a.s.m.):

Peygamber Efendimiz'in (a.s.m.) mucizesi.

Muhakeme: Değer ve yargı kabiliyeti, doğru neticelere ulaşma yeteneği.

Mukallidler: Taklitçiler.

Tarih-i beşer: İnsanlık tarihi.

Elcevap: İnşak-ı Kamer dâvâ-yı nübüvvete delîl olmak için o dâvâyı işiten ve inkâr eden hazır bir cemaate, gecede, vakt-i gaflette âni olarak gösterildiğinden.. hem ihtilâf-ı metâlî ve sis ve bulutlar gibi ru'yete mâni esbabın vücûdu ile beraber.. o zamanda medeniyet taammüm etmediğinden ve hususî kaldığından.. ve tarassudat-ı semâviye pek az olduğundan bütün etraf-ı âlemde görülmek, umum tarihlere geçmek, elbette lâzım değildir.¹ Şakk-ı Kamer yüzünden bu evham bulutlarını dağıtacak çok noktalardan şimdilik “Beş Nokta”yı dinle:

Birinci Nokta

O zaman, o zemindeki küffârın gayet şedit derecede inatları, tarihen mâlûm ve meşhur olduğu hâlde; Kur’ân-ı Hakîm’in ² وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ demesiyle şu vak’ayı umum âleme ihbar ettiği hâlde; Kur’ân’ı inkâr eden o küffârdan hiçbir

¹ el-Gazâlî, *Fedâihu’l-bâtıniyye* 1/140-141; en-Nevevî, *Şerhu Sahîh-i Müslim* 17/143-144; İbn Hacer, *Fethu’l-bârî* 7/185-186.

² “... Ay bölündü.” (Kamer sûresi, 54/1)

Dâvâ-yı nübüvvet: Peygamberlik iddiası.

Esbap: Sebepler, şartlar.

Etraf-ı âlem: Dünyanın her tarafı, dört bir yanı.

Evham: Vehimler, kuruntular.

İhtilâf-ı metâlî: Ayın doğduğu yer ve zamanların farklı olması.

Küffâr: Kâfirler.

Ru’yet: Görme.

Şakk-ı Kamer: Ay’ın ikiye yarılması.

Taammüm: Yayılma, genelleşme.

Tarassudat-ı semâviye: Gök ile ilgili araştırmalar, gözetlemeler.

Vakt-i gaflet: Uyku vakti.

kimse, şu âyetin tekzîbine, yani ihbar ettiği şu vâkıanın inkârına ağız açmamışlar. Eğer o zamanda o hâdisse, o küffârca kat'î ve vâki bir hâdisse olmasa idi; şu sözü serrişte ederek, gayet dehşetli bir tekzîbe ve Peygamber'in ibtal-i dâvâsına hücum göstereceklerdi. Hâlbuki, şu vak'aaya dair siyer ve tarih, o vak'a ile münasebettar küffârın adem-i vukuuna dair hiçbir şeyini nakletmemişlerdir.

Yalnız ¹ وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ¹ âyetinin beyan ettiği gibi, tarihçe menkul olan şudur ki; o hâdisseyi gören küffâr, “sihirdir” demişler ve “Bize sihir gösterdi. Eğer sâir taraflardaki kervan ve kabileler görmüşlerse hakikattir. Yoksa bize sihir etmiş.” demişler. Sonra sabahleyin Yemen ve başka taraflardan gelen kabileler ihbar ettiler ki: “Böyle bir hâdisseyi gördük.” Sonra küffâr, Fahr-i âlem (*aleyhissalâtü vesselâm*)

¹ “(Müşrikler): ‘Bu, kuvvetli ve devamlı bir büyüdür’ derler.” (Kamer sûresi, 54/2)

Adem-i vuku: Olmama, meydana gelmeme.

Fahr-i âlem: Âlemin övünç kaynağı, iftihar tablosu, Peygamber Efendimiz (s.a.s.).

İbtal-i dâvâ: İddiasını çürütme, boşa çıkarma.

İhbar: Haber verme, bildirme.

Menkul: Nakledilen, anlatılan.

Münasebettar: İlgili, alâkalı.

Serrişte etmek: Bahane etmek, dile dolamak.

Siyer: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hayatını ve özelliklerini konu edinen ilim dalı.

Tekzîp: Yalanlama.

Vak'a: Hâdisse, olay.

Vâkia: Hâdisse, olay.

Vâki: Mevcut, meydana gelmiş, realite.

hakkında (hâşâ!) “Yetim-i Ebî Talib'in sihri semâya da tesir etti.” dediler.¹

İkinci Nokta

Sa'd-ı Teftazânî gibi eâzım-ı muhakkikînin ekseri demişler ki: “İnşıkak-ı Kamer;² parmaklarından su akması, umum bir orduya su içirmesi,³ câmide hutbe okurken dayandığı kuru direğin müfarakat-ı Ahmediye'den (*aleyfissalâtü vesselâm*) ağlaması, umum cemaatin işitmesi gibi mütevâtirdir.⁴ Yani öyle tabakadan tabakaya bir cemaat-i kesîre nakletmiştir ki, kizbe ittifakları muhâldir. Hâle gibi meşhur bir kuyruklu yıldızın bin sene evvel çıkması gibi mütevâtirdir. Görmediğimiz Serendib Adası'nın vücûdu gibi

¹ et-Tayâlisî, *el-Müsned* 1/38; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s.281; el-Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 2/266, 267. Ayrıca bkz.: Kamer sûresi, 54/2; Tirmizî, *tefsîru sûre (54)* 5; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/81.

² Buhârî, *menâkıb* 27, *menâkıbü'l-ensâr* 36, *tefsîru sûre (54)* 1; Müslim, *münâfikîn* 43-48.

³ Buhârî, *menâkıb* 25, *meğâzî* 35; Müslim, *fezâil* 6, 7, *imâre* 72, 73.

⁴ Bkz.: el-Îcî, *Kitâbü'l-Mevâkıf* 3/405; el-Âmidî, *Ğâyetü'l-merâm* 1/356-357; el-Gazâlî, *Fedâihu'l-bâtıniyye* 1/139-141.

Cemaat-ı kesîre: Büyük kalabalık, topluluk.

Eâzım-ı muhakkikîn: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran ilim adamlarının ileri gelenleri, büyükleri.

Kizb: Yalan.

Muhal: İmkânsız.

Müfarakat-ı Ahmediye (a.s.m.):

Peygamber Efendimiz'den (s.a.s.) ayrılma.

Mütevâtir: Yalanda ittifak etmeleri aklen imkân ve ihtimâli bulunmayan birçok kişi tarafından nakledilen kesin bilgi.

Yetim-i Ebî Talib: Ebû Talib'in himâye ettiği yetim. Peygamber Efendimiz (s.a.s.).

tevâtürle vücûdu kat'îdir." demişler. İşte böyle gayet kat'î ve şuhûdî mesâilde teşkikât-ı vehmiye yapmak, akılsızlıktır. Yalnız muhâl olmamak kâfidir. Hâlbuki, Şakk-ı Kamer, bir volkanla inşikak eden bir dağ gibi mümkündür.

Üçüncü Nokta

Mucize; dâvâ-yı nübüvvetin isbatı için, münkirleri ikna etmek içindir, icbar için değildir. Öyle ise dâvâ-yı nübüvveti işitenler için, ikna edecek bir derecede mucize göstermek lâzımdır. Sâir taraflara göstermek veyahut icbar derecesinde bir bedâhetle izhar etmek, Hakîm-i Zülcelâl'in hikmetine münâfî olduğu gibi, sırr-ı teklife dahi muhaliftir. Çünkü, "Akla kapı açmak, ihtiyârı elinden almamak" sırr-ı teklif iktiza ediyor. Eğer Fâtır-ı Hakîm İnşikak-ı Kamer'i, -feylesofların hevesâtına göre- bütün âleme göstermek

Bedâhet: Açık - seçiklik, netlik.

Dâvâ-yı nübüvvet: Peygamberlik iddiası.

Fâtır-ı Hakîm: Her şeyi hikmetle, yerli yerince yaratan Allah (c.c.).

Hevesât: Hevesler, arzular.

İcbar: Zorlama, mecbur etme.

İhtiyâr: Seçme, tercih etme kabiliyeti.

İktiza etmek: Gerekmek.

İnşikak: Yarılma, çatlama, parçalanma.

İzhar etmek: Göstermek, ortaya koymak.

Mesâil: Meseleler, konular.

Muhalif: Aykırı, ters.

Münâfî: Aykırı, zıt.

Münkir: İnkâr eden, inançsız.

Sırr-ı teklif: Cenâb-ı Hakk'ın, insanı sorumlu tutup, imtihan etmesindeki gaye, hikmet.

Şuhûdî: Gözle görülür, açıkça belli olan.

Teşkikât-ı vehmiye: Vehim mahsulü şüphelendirmeler, şüphe uyandırmalar.

Tevâtür: Yalanda ittifak etmeleri mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.

için bir-iki saat öyle bıraksaydı ve beşerin umum tarihlerine geçseydi, o vakit sâir hâdisât-ı semâviye gibi; ya dâvâyı nübüvvete delîl olmazdı, risâlet-i Ahmediye'ye (*aleyhis-salâtü vesselâm*) hususiyeti kalmazdı veyahut bedâhet derecesinde öyle bir mucize olacaktı ki; akli icbar edecek, aklın ihtiyârını elinden alacak, ister istemez nübüvveti tasdik edecek, Ebû Cehil gibi kömür ruhlu, Ebû Bekri's-Sıddık gibi elmas ruhlu adamlar bir seviyede kalıp, sır-ı teklif zâyı olacaktı. İşte bu sır içindir ki; hem âni, hem gece, hem vakt-i gaflet, hem ihtilâf-ı metâlî, sis ve bulut gibi sâir mevânî perde ederek umum âleme gösterilmedi veyahut tarihlere geçirilmedi.

Dördüncü Nokta

Şu hâdise, gece vakti herkes gaflette iken âni bir surette vuku bulduğundan etraf-ı âlemde elbette görülme-yecek. Bazı efrada görünse de, gözüne inanmayacak. İnanırsa da, elbette böyle mühim bir hâdise, haber-i vâhid ile tarihlere bâkî bir sermaye olmayacak.

Bâkî: Kalıcı, dâimî.

Dâvâ-yı nübüvvet: Peygamberlik iddiası.

Efrad: Fertler, şahıslar.

Etraf-ı âlem: Dünyanın her tarafı, dört bir yanı.

Haber-i vâhid: Mütevatir olmayan hadis, tevatür şartlarına uymayan rivâyetlere verilen genel ad.

Hâdisat-ı semâviye: Gökte meydana gelen olaylar.

İcbar: Zorlama, mecbur etme.

İhtilâf-ı metâlî: Ayın doğduğu yer ve zamanların farklı olması

Mevânî: Mâniler, engeller.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Risâlet-i Ahmediye: Efendimiz'in (s.a.s.) peygamberliği, elçiliği.

Vakt-i gaflet: Uyku vakti.

Bazı kitaplarda: “Kamer, iki parça olduktan sonra yere inmiş.” ilâvesi ise, ehl-i tahkik reddetmişlerdir. “Şu mucize-i bâhireyi kıymetten düşürmek niyetiyle, belki bir münâfık ilhak etmiş.” demişler.

Hem meselâ o vakit, cehalet sisiyle muhât İngiltere, İspanya’da yeni gurûb.. Amerika’da gündüz.. Çin’de, Japonya’da sabah olduğu gibi, başka yerlerde başka esbab-ı mâniaya binâen elbette görülmeyecek. Şimdi bu akılsız mûterize bak, diyor ki; “İngiltere, Çin, Japon, Amerika gibi akvâmın tarihleri bundan bahsetmiyor. Öyle ise vukû bulmamış.” Bin nefrin onun gibi Avrupa kâselislerinin başına...

Beşinci Nokta

İnşikak-ı Kamer, kendi kendine bazı esbaba binâen vukû bulmuş, tesadüfî, tabiî bir hâdise değil ki; âdi ve tabiî kanunlara tatbik edilsin. Belki Şems ve Kamer’in Hâlık-ı Hakîm’i, Resûlü’nün risâletini tasdik ve dâvâsını tenvir

Akvâm: Kavimler, milletler.

Ehl-i tahkik: Gerçeği araştırıp, delillere dayanarak bir sonuca ulaşan ilim adamları.

Esbab-ı mâniya: Engelleyici sebepler.

Esbap: Sebepler.

Gurûb: Batma.

Hâlık-ı Hakîm: Her şeyi yerli

yerince yaratan Hz. Allah.

Kâselis: Çanak yalayıcı, dalkavuk.

Mucize-i bâhire: Apaçık, âşikâr mucize.

Muhât: Kavranan, ihata edilen.

Mûteriz: İtiraz eden, itirazcı.

Nefrin: Nefret.

Risâlet: Peygamberlik, elçilik

Tenvir: Aydınlatma, nurlandırma.

için hârikulâde olarak o hâdiseyi îka etmiştir. Sırr-ı irşad ve sırr-ı teklif ve hikmet-i risâletin iktizasıyla, hikmet-i rubûbiyetin istediği insanlara ilzam-ı hüccet için gösterilmiştir. O sırr-ı hikmetin iktiza etmedikleri, istemedikleri ve dâvâ-yı nübüvveti henüz işitmedikleri aktâr-ı zemindeki insanlara göstermemek için, sis ve bulut ve ihtilâf-ı metâ-lî haysiyetiyle; bazı memleketin Kamer'i daha çıkmaması ve bazılarının güneşleri çıkması ve bir kısmının sabahı olması ve bir kısmının Güneş'i yeni gurûb etmesi gibi, o hâdiseyi görmeye mâni pek çok esbaba binâen gösterilmemiş. Eğer umum onlara dahi gösterilse idi, o hâlde ya işaret-i Ahmediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) neticesi ve mucize-i nübüvvet olarak gösterilecekti; o vakit risâleti, bedâhet derecesine çıkacaktı. Herkes tasdike mecbur olurdu, aklın ihtiyârı kalmazdı. İman ise, aklın ihtiyârıdır. Sırr-ı teklif zâyî olurdu. Eğer sırf bir hâdis-e-i semâviye olarak

Aktar-ı zemin: Dünyanın dört bir yanı.

Bedâhet: Gözle görülür derecede olma, açıklık.

Hâdis-e-i semâviye: Gökte meydana gelen, semâya ait olay.

Haysiyet: İtibar, cihet, dolaylı.

Hikmet-i risâlet: Peygamberlik gereği olarak tebliğ etme hikmeti, gayesi.

Hikmet-i rubûbiyet: Allah'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesinin

gayesi, hikmeti.

İka etmek: Yapmak.

İktiza: Gerek, gerektirme.

İlzam-ı hüccet: Muhatabı delille susturma.

İşaret-i Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in işareti.

Mucize-i nübüvvet: Peygamberlik mucizesi.

Sırr-ı irşad: Doğruyu gösterme, rehberlik etme sırrı.

gösterilse idi, risâlet-i Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) ile münasebeti kesilirdi ve onunla hususiyeti kalmazdı.

Elhâsıl: Şakk-ı Kamer'in imkânında şüphe kalmadı. Kat'î isbat edildi. Şimdi, vukûuna delâlet eden çok burhanlarından altısına^{1(Hâşiye)} işaret ederiz. Şöyle ki:

Ehl-i adalet olan sahabelerin, vukûuna icmâ.. ve ehl-i tahkik umum müfessirlerin,² وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ² tefsirinde onun vukûuna ittifakı..³ ve ehl-i rivâyet-i sâdika bütün muhad-disînin, pek çok senedlerle ve muhtelif tarîklerle vukûunu nakletmesi.. ve ehl-i keşif ve ilham bütün evliya ve

1 (Hâşiye) Yani, altı defa icmâ suretinde, vukuuna dair altı hüccet vardır. Bu makam çok izaha lâyük iken, maatteessüf kısa kalmıştır.

2 "... Ay bölündü." (Kamer sûresi, 54/1)

3 Bkz.: el-Vâhidî, *el-Vecîz fî tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz* 1/370; et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 27/84-88; el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an* 17/125-127; el-Beğavî, *Meâlimü't-tenzîl* 4/258.

Burhan: Delil.

Ehl-i adalet: Zulüm ve haksızlıktan uzak, âdil, doğru ve güvenilir kişiler.

Ehl-i keşif ve ilham: Eşyanın perde arkası -Allah'ın izni ölçüsünde- kendilerine açılıp ilhama mahzar olanlar.

Ehl-i rivâyet-i sâdika: Doğru hadis rivâyet edenler.

Evliya: Veliler, Allah dostları.

Hüccet: Delil.

İcmâ: İttifak.

İmkân: Olabilirlik. Mümkün olma.

Maatteessüf: Maalesef, üzülecek.

Muhaddisîn: Hadis âlimleri.

Müfessir: Kur'an-ı Kerim'i tefsir usûlü kurallarına göre açıklayan, yorumlayan kimse.

Sened: Hadis metnini birbirine nakleden râvi isimlerinden oluşan rivâyet zinciri.

Tarik: Yol.

Vuku: Olma, meydana gelme.

sıddîkînin şehâdeti.. ve İlm-i Kelâm'ın meslekçe birbirinden çok uzak olan imamların ve mütebahhir ulemânın tasdiki.. ve nass-ı kat'î ile dalâlet üzerine icmâları vâki olmayan ümmet-i Muhammediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*)¹ o vak'ayı telâkki-i bilkabul etmesi, Güneş gibi İnşîkak-ı Kamer'i isbat eder.

Elhâsıl: Buraya kadar tahkik nâmına ve hasmı ilzam hesabına idi. Bundan sonraki cümleler, hakikat nâmına ve iman hesabınadır. Evet, tahkik öyle dedi. Hakikat ise diyor ki:

Semâ-yı risâletin Kamer-i Münîr'i olan Hâtem-i dîvan-ı nübüvvet, nasıl ki mahubiyet derecesine çıkan

¹ Tirmizî, *fiten* 7; Ebû Dâvûd, *fiten* 1; İbn Mâce, *fiten* 8; Dârimî, *mukaddime* 8; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/145, 6/396.

Dalâlet: İslâm'a uymayan her türlü yanlış düşünce, yol.

Elhâsıl: Hâsılı, netice olarak.

Hâtem-i Dîvan-ı Nübüvvet: Peygamberlik makamına son mührü vuran, son temsilcisi.

İlm-i Kelâm: Akâid İlmi. İslâm'ın inanca ait meselelerini inceleyen ilim dalı.

İlzam: Cevap veremez hale getirme, susturma.

Kamer-i münîr: Pırıl pırıl ışık saçan ay.

Mahubiyet: Allah'ın rıza ve sev-

gisine nâil olma.

Mütebahhir ulemâ: Engin ilme sahip büyük âlimler.

Nass-ı kat'î: Yorum ihtimali olmayacak derecede kesin söz, metin veya delil.

Semâ-yı risâlet: Peygamberlik semâsı

Sıddîkîn: Sıddıklar. Sözü özündeki temizliği ortaya koyan, ameli imanını doğrulayan, seçkin kişiler.

Şehâdet: Tanıklık, şahitlik.

Vâki olmak: Vuku bulmak, olmak.

ubûdiyetindeki velâyetin keramet-i uzmâsı ve mucize-i kübrâsı olan Miraç ile, yani bir cism-i arzı semâvâtta gezdirmekle semâvâtın sekenesine ve âlem-i ulvî ehline rüçhâniyeti ve mahbubiyeti gösterildi ve velâyetini isbat etti. Öyle de arza bağlı, semâya asılı olan Kamer'i, bir Arzlı'nın işaretiyle iki parça ederek arzın sekenesine, o Arzlı'nın risâletine öyle bir mucize gösterildi ki; Zât-ı Ahmediye (*aley-hissalâtü vesselâm*) Kamer'in açılmış iki nurânî kanadı gibi; risâlet ve velâyet gibi iki nurânî kanadıyla, iki ziyâdâr cenâh ile, evc-i kemâlâta uçmuş.. tâ Kâb-ı kavseyn'e çıkmış.. hem ehl-i semâvât, hem ehl-i arza medar-ı fahir olmuşur...

عَلَيْهِ وَعَلَىٰ إِلِهِ الصَّلَاةُ وَالتَّسْلِيمَاتُ مِلْأَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتِ¹

¹ “O’na (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*), âline ve ashabına yer ve gökler dolusu salât ve selâmlar olsun!”

Âlem-i ulvî: Yüce âlem.

Cenâh: Kanat, taraf, yön.

Cism-i arz: Dünyaya ait varlık.

Ehl-i arz: Yeryüzü halkı.

Ehl-i semâvât: Göklerdeki ruhâni varlıklar.

Evc-i kemâl: Olgunluğun, mükemmelliğin zirvesi.

Kâb-ı kavseyn: Yayın iki ucu arasındaki mesafe.. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Miraç'ta Cenâb-ı Hakk'a yaklaştığı mahiyeti bizce meçhul makam. İmkân ve vücûb arası.

Keramet-i uzmâ: En büyük keramet.

Medar-ı fahr: Övünç kaynağı.

Mucize-i kübrâ: En büyük mucize.

Rüçhâniyet: Tercih edilmek, üstün olmak.

Sekene: Halk, ahali.

Semâvât: Gökler.

Übûdiyet: Kulluk.

Velâyet: Velilik, Allah dostluğu.

Zât-ı Ahmediye (a.s.m.): Peygamberimiz'in (s.a.s.) kendisi.

Ziyâdâr: Parlak.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ¹
اللَّهُمَّ بِحَقِّ مَنْ أَنْشَقَ الْقَمَرَ بِإِسَارَتِهِ اجْعَلْ قَلْبِي وَقُلُوبَ طَلَبَةِ
رَسَائِلِ النُّورِ الصَّادِقِينَ كَالْقَمَرِ فِي مُقَابَلَةِ شَمْسِ الْقُرْآنِ أَمِينَ
أَمِينَ²

¹ “Sübhanısın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

² Allah'ım! İşaretiyle Ay'ın ikiye bölündüğü Zât (*sallallahü aleyhi ve sellem*) hürmetine, benim ve sadık Nur talebelerinin kalblerini, Kur'an Güneşi karşısında adeta birer Ay hâline getir. Âmin, âmin!

Otuz Birinci Pencere

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ¹
وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ ۝ وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ²

Şu pencere insan penceresidir ve enfüsüdür. Ve enfüsî cihetinde şu pencerenin tafsilâtını binler muhakkikîn-i evliyânın mufassal kitaplarına havale ederek yalnız feyz-i Kur'ân'dan aldığımız birkaç esasa işaret ederiz. Şöyle ki:

On Birinci Söz'de beyan edildiği gibi: “İnsan, öyle bir nüsha-yı câmiadır ki: Cenâb-ı Hak bütün esmâsını, insanın nefsi ile insana ihsas ediyor.” Tafsilâtını başka Sözler'e havale edip yalnız üç noktayı göstereceğiz.

Birinci Nokta

İnsan, üç cihetle esmâ-yı ilâhiyeye bir aynadır.

¹ “Biz, insanı en mükemmel surette yarattık.” (Tîn sûresi, 95/4)

² “Yeryüzünde kesin inanmak isteyenler için birçok deliller vardır. Bizzat kendi varlıklarınızda da böyle deliller vardır. Hâlâ görmeyecek misiniz?” (Zâriyât sûresi, 51/20-21)

Enfüsü: İç âleme ait.

Esmâ: İsimler.

Esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.

Feyz-i Kur'ân: Kur'ân'ın bereketi, ihsanı, vergisi.

İhsas etmek: Hissettirmek, belli etmek.

Mufassal: Geniş, ayrıntılı.

Muhakkikîn-i evliyâ: İncelemelelerini derinlemesine ve alabildiğince hassasiyetle yapan, eşyanın iç yüzüne vâkıf olabilen Allah dostları, veliler.

Nüsha-yı câmia: Kapsamlı, geniş nüsha, örnek.

Tafsilât: Etraflıca açıklamalar, ayrıntılar.

Birinci Vecih: Gecede zulümât, nasıl nuru gösterir. Öyle de insan, zaaf ve acziyle, fakr u hâcâtıyla, naks ve kusuru ile, bir Kadîr-i Zülcelâl'in kudretini, kuvvetini, gınasını, rahmetini bildiriyor ve hâkezâ pek çok evsâf-ı ilâhiyeye bu sûretle âyinedarlık ediyor. Hatta hadsiz acinde ve nihayetsiz zaafında, hadsiz âdâsına karşı bir nokta-yı istinad aramakla, vicdan daima Vâcibü'l-vücûd'a bakar. Hem nihayetsiz fakrında, nihayetsiz hâcâtı içinde, nihayetsiz maksadlara karşı bir nokta-yı istimdad aramaya mecbur olduğundan, vicdan daima o noktadan bir Ganiyy-i Rahîm'in dergâhına dayanır, dua ile el açar. Demek her vicdanda şu nokta-yı istinad ve nokta-yı istimdad cihetinde iki küçük pencere, Kadîr-i Rahîm'in barigâh-ı rahmetine açılır, her vakit onunla bakabilir.

Acz: Âcizlik, güçsüzlük.

Âdâ: Düşmanlar.

Âyinedarlık etmek: Ayna olma.

Bârigâh-ı rahmet: Merhamet dilenen yüce makam.

Dergâh: Huzur, dîvan.

Evsâf-ı ilâhiye: İlâhî sıfatlar.

Fakr u hâcât: Fakirlik ve ihtiyaçlar..

Ganiyy-i Rahîm: Engin merhameti ve zenginliğin yegâne sahibi Allah (c.c.).

Gınâ: Zenginlik. Kimseye ve hiçbir şeye ihtiyacı olmama.

Hâkezâ: Böylece, bunun gibi.

Kadîr-i Rahîm: Kudret ile beraber merhametin de yegâne sahibi Allah (c.c.).

Kadîr-i Zülcelâl: Her şeye gücü yeten Yüce Allah.

Naks: Eksiklik.

Nokta-yı istimdad: Yardım istenen yer, medet veren kuvvet kaynağı.

Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.

Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Yüce Zât.

Zaaf: Zayıflık.

Zulümât: Karanlıklar.

İkinci Vecih âyinedarlık ise: İnsana verilen numûneler nev'inden cüz'î ilim, kudret, basar, sem', mâlikiyet, hâkimiyet gibi cüz'iyat ile kâinat Mâlikî'nin ilmine ve kudretine, basarına, sem'ine, hâkimiyet-i rubûbiyetine âyinedarlık eder. Onları anlar, bildirir. Meselâ: "Ben nasıl bu evi yaptım ve yapmasını biliyorum ve görüyorum ve onun mâlikiyim ve idare ediyorum. Öyle de şu koca kâinat sarayının bir ustası var. O Usta onu bilir, görür, yapar, idare eder ve hâkezâ..."

Üçüncü Vecih âyinedarlık ise: İnsan, üstünde nakışları görünen esmâ-yı ilâhiyeye âyinedarlık eder. Otuz İkinci Söz'ün Üçüncü Mevkîfî'nin başında bir nebze izah edilen insanın mahiyet-i câmiasında nakışları zâhir olan yetmiş-ten ziyade esmâ vardır. Meselâ: Yaratılışından Sâni, Hâlık ismini ve hüsn-ü takviminden Rahmân ve Rahîm isimlerini

Basar: Görme, görme kabiliyeti.

Cüz'iyat: Kismî, hususî, cüz'î şeyler.

Esmâ: Cenâb-ı Hakk'ın isimleri.

Esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.

Hâkimiyet-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi içine alan engin terbiye ve idaresi, hükümranlığı.

Hâlık: Her şeyi yaratan, Hz. Allah.

Hüsn-ü takvim: Güzel, ideal, şekil ve kıvamda olma.

Kâinat Mâlikî: Varlıkların sahibi

Hz. Allah.

Mahiyet-i câmia: Kapsamlı, geniş özellik, mahiyet.

Mâlik: Sahip.

Malikiyet: Sahiplik.

Rahîm: Yaratıklarına karşı daima sonsuz ve sınırsız şefkat ve merhamet eden Hz. Allah.

Rahmân: Merhamet ve ihsanı çok fazla olan Hz. Allah.

Sâni: Her şeyi sanatlı, estetik ölçülerle yaratan Hz. Allah.

Sem': İşitme.

Zâhir: Açık, görünen.

ve hüsn-ü terbiyesinden Kerîm, Latîf isimlerini ve hâkezâ... Bütün âzâ ve âlâtı ile, cihâzât ve cevârihi ile, letâif ve mâneviyatı ile, havâs ve hissiyatı ile ayrı ayrı esmânın ayrı ayrı nakışlarını gösteriyor. Demek nasıl esmâda bir ism-i âzam var, öyle de o esmânın nukuşunda dahi bir nakş-ı âzam var ki, o da insandır.

Ey kendini insan bilen insan! Kendini oku... Yoksa hayvan ve câmid hükmünde insan olmak ihtimali var!

İkinci Nokta

Mühim bir sırr-ı ehadiyete işaret eder. Şöyle ki:

İnsanın nasıl ruhu bütün cesedine öyle bir münasebeti var ki: Bütün âzâsını ve eczasını birbirine yardım ettirir.

Âlât: Âletler.

Âzâ: Uzuvlar, organlar.

Câmid: Cansız, donuk.

Cevârih: Organlar.

Cihâzât: Donanımlar, duyular, organlar.

Ecza: Cüzler, parçalar, kısımlar.

Havâs: Mânevî dinamikler, duyular.

Hissiyat-ı beşeriye: Duyular, hisler.

Hüsn-ü terbiye: Güzel yetiştirme, eğitme.

İsm-i âzam: Hadislerde, zikredildiğinde duaların kabul olduğu bildirilen Cenâb-ı Hakk'ın en yüce ismi.

Kerîm: Her türlü şeref ve fazileti Zât'ında toplayan, yarattıklarına daima bol bol veren Hz. Allah.

Latîf: Daima sınırsız lütuf ve ihsan da bulunan Hz. Allah.

Letâif: Mânevî duyular, ruhâni dinamikler.

Mâneviyât: Vücudu maddî olmayan mânevî varlıklar.

Nakş-ı âzam: En büyük nakış, tecelli.

Nukuş: Nakışlar, tecelliler.

Sırr-ı ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliğinin her varlıkta özel şekilde tecellî etmesi.

Yâni, irade-i ilâhiye cilvesi olan evâmîr-i tekviniye ve o emirden vücûd-u haricî giydirilmiş bir kanun-u emrî ve latife-i rabbâniye olan ruh,¹ onların idaresinde onların mânevî seslerini hissetmesinde ve hâcâtlarını görmesinde birbirine mâni olmaz, ruhu şaşkırtmaz. Ruha nisbeten uzak-yakın bir hükmünde. Birbirine perde olmaz. İsterse, çoğunu birinin imdadına yetiştirir. İsterse beden her cüzü ile bilebilir, hissedebilir, idare edebilir. Hatta çok nuranîyet kesbetmiş ise, her bir cüzü ile görebilir ve işitebilir.

Öyle de –² **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى**– Cenâb-ı Hakk'ın madem onun bir kanun-u emri olan ruh, küçük bir âlem olan insan cisminde ve âzâsında bu vaziyeti gösteriyor. Elbette âlem-i ekber olan kâinata o Zât-ı Vâcibü'l-vücûd'un irade-i külliyesine ve kudret-i mutlakasına hadsiz fiiller,

¹ Bkz.: İsrâ sûresi, 17/85.

² “En yüce sıfatlar Allah'ındır.” (Nahl sûresi, 16/60)

Âlem-i ekber: En büyük âlem.

Cilve: Tecellî, yansıma, belirme.

Cüz: Parça, bölüm.

Evâmîr-i tekviniye: Yaratılışla alâkalı ilâhî kanunlar.

İrade-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın iradesi.

İrade-i külliye: Cenâb-ı Hakk'ın engin, sınırsız iradesi.

Kanun-u emr: İlâhî kanun, Cenâb-ı Hakk'ın emir âleminde gelen kanun, varlık.

Kanun-u emrî: Cenâb-Hakk'ın emir âleminde gelen kanun, varlık.

Kudret-i mutlaka: Tam, sınırsız bir kudret.

Latife-i rabbâniye: Doğrudan doğruya Cenab-ı Hak'la irtibat kuran duygu.

Vücud-u haricî: Yokluktan çıkmış, şehâdet âlemine girmiş varlık.

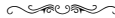
Zât-ı Vâcibu'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.

hadsiz sadâlar, hadsiz dualar, hadsiz işler, hiçbir cihette O'na ağır gelmez, birbirine mâni olmaz. O Hâlık-ı Zülcelâl'i meşgul etmez, şaşırtmaz. Bütününü birden görür, bütün sesleri birden işitir. Yakın uzak birdir. İsterse, bütününü birinin imdadına gönderir. Her şey ile her şeyi görebilir, seslerini işitebilir ve her şey ile her şeyi bilir ve hâkezâ...

Üçüncü Nokta

Hayatın pek mühim bir mahiyeti ve ehemmiyetli bir vazifesi var. Fakat o bahis, Hayat Penceresi'nde ve Yirminci Mektub'un Sekizinci Kelimesi'nde tafsili geçtiğinden ona havale edip yalnız bunu ihtar ederiz ki:

Hayatta hissiyat sûretinde kaynayan memzuç nakışlar; pek çok esmâ ve şuûnât-ı zâtiyeye işaret eder. Gayet parlak bir sûrette Hayy-ı Kayyûm'un şuûnât-ı zâtiyesine âyinedarlık eder. Şu sırrın izahı, Allah'ı tanımayanlara ve daha tam tasdik etmeyenlere karşı zamanı olmadığından kapıyı kapıyoruz...

Esmâ: Cenâb-ı Hakk'ın isimleri

Hâkezâ: Böylece, bunun gibi.

Hâlık-ı Zülcelâl: Yüce Yaratıcı.

Hayy-ı Kayyûm: Ezeli ve ebedi bizzat var olan, diri olan, bütün varlıklara hayat veren ve hayati idare eden Zât.

Hissiyat: Duygular, hisler.

Memzuç: Karışmış, mezc olmuş.

Şuûnât-ı Zâtiye: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin kaynağı olan sıfatlarının dayandığı, insanın idrak ufkunu aşan, ihata edilemeyen, Zât'ına lâyık şefkat, muhabbet, ferah, sürur, gazap gibi mukaddes, münezzeh mânâlar.

Tafsil: Açıklamalı, ayrıntılı anlatım.

Din ile Hayat Kabil-i Tefrik Olduğunu Zannedenler Felâkete SebepTirler

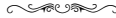
Şu Jön-Türk'ün hatası; bilmedi o bizdeki din hayatın esası. Millet ve İslâmiyet ayrı ayrı zannetti.

Medeniyet müstemir, müstevlî vehmeyledi. Saadet-i hayatı içinde görüyordu. Şimdi zaman gösterdi,

Medeniyet sistemi^{1(Hâşiye)} bozuktu, hem muzırdı; tecrübe-i kat'iyeye bize bunu gösterdi.

Din hayatın hayatı, hem nuru, hem esası. İhya-yı din ile olur şu milletin ihyası. İslâm bunu anladı...

Başka dinin aksine, dinimize temessük derecesi nisbeten milletin terakkisi. İhmali nisbetinde idi milletin tedennisi. Tarihî bir hakikat, ondan olmuş tenâsi...

1 (Hâşiye) Tam bir işaret-i gaybiyedir. Sekeratta olan dinsiz zâlim medeniyete bakıyor.

İhya: Hayat verme, yaşatma, diriltme.

İhya-yı din: Dinin hayat bulması, toplumda canlı tutulması, yaşatılması.

Jön-Türk: Batı tarzı yenileşme taraftarı, genç Osmanlı.

Kabil-i tefrik: Ayrılması mümkün, ayrılabilir.

Muzır: Zararlı, zarar veren.

Müstemir: Aralıksız, sürekli, devamlı.

Müstevlî: İstilâ eden, her tarafı kuşatan.

Saadet-i hayat: Mutlu bir şekilde yaşama.

Tecrübe-i kat'iyeye: Kesin, kat'i tecrübe.

Tedenni: Alçalma, düşüş.

Temessük: Tutunma, sarılma.

Tenâsi: Göz yummak, unutmış görünmek.

Vehmetmek: Zannetmek, sanmak.

Mevt, Tevehhüm Edildiği Gibi Dehşetli Değil

Dalâlet vehmîdir; mevti dehşetlendirir. Mevt, tebdil-i câmedir, ya tahvil-i mekândır. Sicinden bostana çıkar.¹

Kim hayatı isterse şehâdet istemeli. Şehidin hayatına Kur'ân işaret eder.² Sekeratı tatmamış her bir şehid, kendini

Hayy biliyor, görüyor. Lâkin yeni hayatı daha nezh buluyor.

Zanneder ki ölmemiş.³ Meyyitlere nisbeti, dikkat et şuna benzer:

İki adam, rüyada lezâiz envâına câmi güzel bahçede ikisi geziyorlar. Biri rüya olduğunu bilir; lezzet almıyor.

¹ Bkz.: "Dünya müminin zindanı, kâfirin cennetidir." (Müslim, *zühd* 1; Tirmizî, *zühd* 16; İbn Mâce, *zühd* 3; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/197, 323, 389, 485)

² Bkz.: Bakara sûresi, 2/154; Âl-i İmran sûresi, 3/169.

³ Bkz.: Tirmizî, *cihâd* 6; Nesâî, *cihâd* 35; İbn Mâce, *cihâd* 16; Dârimî, *cihâd* 7.

Câmi: Toplayan, kendinde bulunduran.

Dalâlet: İslâm'a uymayan her türlü yanlış düşünce, yol.

Envâ: Türler, çeşitler.

Lezâiz: Lezzetler.

Mevt: Ölüm.

Meyyit: Ölü, cansız.

Nezh: Pak, temiz.

Sekerat: Can çekişme anı, ölüm döşeği.

Sicin: Zindan.

Şehâdet: Şehitlik.

Tahvil-i mekân: Yer değişikliği.

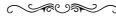
Tebdil-i câme: Elbise değiştirme.

Tevehhüm: Zan, vehim, kuruntu.

Vehmi: Gerçekte olmayan, olduğu sanılan.

Onu müferrah etmez, belki teessüf eder. Öbürüsü; biliyor ki âlem-i yakazadır; hakikî lezzet alır, ona hakikî olur.

Rüya misalin zıllı, misal ise berzahın zıllı olmuştur. Ondan onların düstûrları birbirine benziyor.

Siyaset, Efkarın Âleminde Bir Şeytandır; İstiâze Edilmeli!

Siyaset-i medenî, ekserin rahatına feda eder ekalli. Belki ekall-i zâlim, kendine kurban eder ekserîn-i avâmı.

Adalet-i Kur'ânî; tek mâsumun hayatı, kanı heder göremez, onu feda edemez değil ekseriyete, hatta nev'in umumu...

Adalet-i Kur'ânî: Kur'ân'ın insanlığa sunduğu adalet sistemi.

Berzah: Ruhların ölümden sonra gittikleri âlem.

Efkâr: Fikirler.

Ekal: En az

Ekall-i zalim: Halkın az bir kesimini oluşturan zâlimler, zalim azınlık.

Ekser: Çoğunluk, genel.

Ekserîn-i avam: Halkın çoğunluğu.

Ekseriyet: Çoğunluk.

İstiâze: Allah'a sığınma.

Misal: Maddî âlem ile gayb âlemi arasında yer alan ara kesit. Mânevî sûret ve modellerin yansıdığı âlem.

Müferrah: Ferahlamış, içi rahatlamış, sevinmiş.

Siyaset-i medenî: Günümüz siyaset anlayışı.

Teessüf: Esef etmek, kınamak.

Yakaza: Uyanıklık.

Zill: Gölge.

Âyet-i ¹ *قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ* iki sırr-ı azîmi vaz'ediyor nazara. **Biri:** Mahz-ı adalet. Bu düstûr-u azîmi

Ki ferd ile cemaat, şahıs ile nev-i beşer, kudret nasıl bir görür; adalet-i ilâhî, ikisine bir bakar. Bir sünnet-i daimî.

Şahs-ı vâhid, hakkını kendi feda ediyor. Lâkin feda edilmez, hatta umum insana. Onun ibtal-i hakkı, hem iraka-yı demi,

Hem zevâl-i ismeti: İbtal-i hakk-ı nev'in hem ismet-i beşerin mislidir, hem nazîri. İkinci sırrı budur: Hodgâmî bir âdemî

¹ “Kim kâtil olmayan ve yeryüzünde fesat çıkarmayan bir kişiyi öldürürse (sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur.)” (Mâide sûresi, 5/32)

Adalet-i ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın adaleti.

Âdemî: İnsanla alâkalı.

Düstur-u azîm: Büyük, önemli prensip.

Hodgâm: Kendini beğenmişlik, bencillik.

İbtal-i hak: Temel hak ve hürriyetlerin ortadan kaldırılması.

İbtal-i hakk-ı nev'i: Bir türe ait hakkın ortadan kaldırılması.

İraka-yı dem: Kan akıtılması.

Mahz-ı adalet: Tamamen adalet.

Adaletin ta kendisi.

Misil: Örnek, benzer.

Nazîr: Benzer, denk.

Nev-i beşer: İnsanlık, insan türü.

Sırr-ı azîm: Büyük sır.

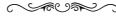
Sünnet-i daimî: Allah'ın (c.c.) koyduğu daimî, değişmez kanun.

Şahs-ı vâhid: Bir tek şahıs.

Vaz'etmek: Ortaya koymak.

Zevâl-i ismet: Masumlüğün, suçsuzluğun ortadan kaldırılması.

Hirs ve heves yolunda bir mâsumu öldürse, eğer elinden gelse, hevesine mâni ise harap eder Dünya'yı, imha eder benîâdem'i.

Zaaf, Hasımı Teşci Eder. Allah Abdini Tecrübe Eder. Abd Allah'ını Tecrübe Edemez.

Ey hâif ve hem zayıf! Havf ve zaafın beyhude, hem senin aleyhinde; tesirat-ı haricî teşci eder, celbeder.

Ey vesveseli vehham! Muhakkak bir maslahat, mazar-rât-ı mevhûme için feda edilmez. Sana lâzım hareket, netice Allah'ındır.

İşine karışılmaz. Allah çeker abdini meydan-ı imtihana. "Böyle yaparsan eğer, böyle yaparım Ben." der.

Abd ise hiç yapamaz Allah'ını tecrübe. "Rabbim muvaffak etsin, ben de bunu işlerim." dese, tecavüz eder.

Abd: Kul.

Benîâdem: İnsanoğlu, insanlar.

Celbetmek: Çekmek.

Hâif: Korkan, korkak.

Havf: Korku.

Maslahat: Fayda, menfaat. Hukukta; şahıs veya toplumun faydalarını sağlama ve zararlardan da koruma prensibi.

Mazarrat-ı mevhume: Gerçekte olmayan, var olduğu sanılan zarar, zıyan.

Meydan-ı imtihan: İmtihan sahası.

Tecavüz etmek: Sınırı aşmak, ileri gitmek.

Tecrübe Etmek: Denemek, imtihan etmek.

Tesirat-ı haricî: Dış tesirler, etkenler.

Teşci etmek: Cesaretlendirmek, cesaret vermek.

Vehham: Hastalık derecesinde çok vehimli, çok kuruntulu.

Zaaf: Zayıflık.

Îsâ'ya demiş şeytan: “Madem her şeyi O yapar; kader birdir, değişmez. Dağdan kendini at. O da sana ne yapar?”

Îsâ (*aleyhisselâm*) dedi: “Ey mel'un! Abd edemez Rabbini tecrübe ve imtihan!”¹

¹ Bkz.: Ma'mer İbn Râşid, *el-Câmi'* 11/113; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 4/12; el-Mâverdî, *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn* s.12; el-Lâlekâî, *Şerhu usûli i'tikâdi ehli's-sünne* 4/619; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* 5/43; İbnü'l-Cevzî, *Telbîsü iblîs* 1/344, 464; İbn Hacer, *el-İsâbe* 4/764; el-Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 3/297; Kitâb-ı Mukaddes (Türkçe tercüme), Matta, *bâb: 4, âyet: 1-11.*

Kaynakların Tesbitinde Faydalanılan Eserler

el-Aclûnî, İsmâîl b. Muhammed (v. 1162); ***Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs***, 1-2, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1988.

Ahmed İbn Hanbel, Ebû Abdillâh eş-Şeybânî (164-241 h.); ***el-Müsned***, 1-8, Müessesetü Kurtuba, Mısır, tsz.

Aliyyülkârî, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan Muhammed (v. 1014/1606); ***el-Masnû fî mârifeti hadîsi'l-mevdû'***, [Tahkik: Abdülfettah Ebû Gudde], Mektebü'l-matbûati'l-İslâmî, Kahire, 1984.

————; ***Şerhu's-Şifâ li'l-Kâdı İyâz*** 1-2, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.

el-Âmidî, Ali İbn Ebî Ali İbn Muhammed İbn Salim (551-631 h.); ***Gâyetü'l-meram fî ilmi'l-keâm***, [Tahkik: Hasan Mahmud Abdüllâtîf], el-Meclisü'l-a'lâ li'ş-şüûni'l-İslâmiyye, Kahire, 1391 h.

el-Beğavî, Ebû Muhammed Muhyissünne Hüseyin İbn Mesud, (v. 516/1122); ***Meâlimü't-tenzîl***, 1-8, Dâru Taybe, Riyad, 1993.

el-Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn (384-458 h.); *Delâilü'n-nübüvve*, 1-7, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1985.

—————; *es-Sünenü'l-kübrâ*, 1-10, Mektebetü Dâri'l-bâz, Mekke, 1414/1994.

—————; *Şuabü'l-îmân*, [Tahkîk: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl], 1-9, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1410/1990.

el-Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdülhâlık (215-292 h.); *el-Müsned*, 1-9, Müessesetü ulûmi'l-Kur'ân/Müessesetü'l-ulûmi ve'l-hikem, Beyrut/Medine, 1409 h.

el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl (v. 256 h.); *Sahîhu'l-Buhârî*, 1-8, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, 1979.

el-Cürcânî, Ali b. Muhammed es-Seyyid eş-Şerîf (v. 816 h.); *et-Ta'rîfât*, [Tahkîk: İbrahim el-Eybârî], Dâru'l-kitabi'l-Arabî, Beyrut, 1405 h.

ed-Dârimî, Abdullah b. Abdirrahmân (181-255 h.); *es-Sünen*, 1-2, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1407/1987.

ed-Deylemî, Ebû Şucâ' Şîreveyh b. Şehredâr (445-509 h.); *el-Müsnedü'l-firdevs bi me'sûri'l-hitâb*, [Tahkîk: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl], Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1986.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.); *es-Sünen*, [Tahkîk: Muhammed Muhsin Abdülhamîd], 1-4, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, tsz.

Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-İsbehânî (v. 430 h.); *Delâilü'n-nübüvve*, [Tahkik: Muhammed Ravvas Kal'acî Abdulberr Abbas], I-II, Dâru'n-nefâis, Beyrut, 1991.

———; *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ*, 1-10, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut-1405 h.

Ebu's-Şeyh, Abdullah İbn Muhammed İbn Cafer İbn Hayyan el-Esbahânî (274-369 h.); *el-Azame*, [Tahkik: Rızaullah İbn Muhammed İdris el-Mübarekfûrî], 1-5, Dâru'l-âsime, Riyad, 1408 h.

Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ (210/307 h.); *el-Müsned*, 1-13, Dâru'l-Me'mûn li't-türâs, Dimaçk, 1404/1984.

el-Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Ney-sâbûrî (321-405 h.); *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, 1-5, Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, Beyrut, 1411/ 1990.

el-Halebî, Ali İbn Burhaniddin (v. 1044/1635); *es-Sîratü'l-Halebiyye*, 1-3, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut, tsz.

Hüseyin Cisrî; *Risâle-i Hamîdiye*, [Türkçe tercemesi: Manastırlı İsmail Hakkı], Bahar yayınları, İstanbul, 1980.

İbn Asâkir, Ebu'l-Kâsım Sikatüddîn Ali b. Hasan b. Hibe-tullah (v. 571/1176); *Târîhu Dimaşk*, 1-70, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1417/1996.

İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman İbn Ali İbn Muhammed (508/510-597 h.); *Telbîsü iblîs*, [Tahkik: es-Seyyid el-Cemîlî], Dâru'l-kitabi'l-Arabî, Beyrut, 1405/1985.

İbn Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed (v. 235 h.); *el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr*, [Tahkik: Kemal Yusuf el-Hût], 1-7, Mektebetü'r-Ruşd, Riyad, 1409 h.

İbn Habîb, Ebû Muhammed Bedrüddin Hasan İbn Ömer İbn Habîb el-Halebî, (v. 779/1377); *el-Müktefâ min sîreti'l-Mustafâ*, [Tahkik: Mustafa Muhammed Hüseyin ez-Zehebî], Dâru'l-hadîs, Kahire, 1416/1996

İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî (773-852 h.); *Fet-hu'l-bârî*, 1-13, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1379 h.

—————; *el-İsâbe*, 1-8, Dâru'l-cîl, Beyrut, 1412 h.

İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed el-Büstî (v. 354/965.); *el-İhsân fî takrîbi Sahîh İbn Hibbân*, [Tertîb: Alâüd-dîn Ali b. Belbânî, Tahkîk ve ta'lîk: Şuayb el-Arnâvût], I-XVII, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1988.

İbn Hişâm, Abdülmelik İbn Hişam İbn Eyyûb el-Himyerî (v. 213/828); *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1-4, Dâru'l-Kalem, Beyrut, tsz.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail İbn Ömer İbn Kesîr ed-Dimaşkî (v. 774 h.); *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, 1-4, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1401 h.

———; *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 1-14, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1988.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (207-275 h.); *es-Sünen*, 1-2, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.

el-Îcî, Ebu'l-Fazl Adudiddin Abdurrahman İbn Ahmed Abdulgaffar (v. 756/1355); *Kitabu'l-Mevakıf*, [Tahkik: Abdurrahman Umeyre], Dâru'l-cîl, Beyrut, 1997.

Kâdı İyâz, Ebu'l-Fazl İyâz İbn Musa İbn. İyâz el-Yahsubî (v. 544/1149); *eş-Şifâ bi ta'rîfî hukûki'l-Mustafa* (s.a.s.), [Tahkik: Hüseyin Abdulhamid Nil], Dâru'l-erkam, Beyrut, 1415/1995.

Kitab-ı Mukaddes [Türkçe terceme] Eski ve Yeni Ahit, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1988.

el-Kurtubî, Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekr b. Ferah (v. 671/1273 h.); *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, 1-20, Dâru's-ş-şab, Kahire, 1372 h.

el-Lâlekâî, Hibetullah b. el-Hasen b. Mansûr (v.418), *Şerhu usûli i'tikâdi ehli's-sünne*, 1-4, Dâru Taybe, Riyad, 1402 h.

el-Makdîsî, Ebû Abdillâh Muhammed İbn Abdilvahid İbn Ahmed el-Hanbelî (567-643 h.); *el-Ehadîsü'l-muhtâra*, [Tahkik: Abdulmelik İbn Abdillâh], 1-10, Mekke, 1410 h.

—————; *Fedâilü Beyti'l-Makdis*, Dâru'l-fikr, Suriye, 1405 h.

Ma'mer b. Râşid (v. 151 h.); *el-Câmî* (Abdurrezzak'ın el-Musannef'inin sonunda), el-mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1403 h.

el-Mâverdi, Muhammed b. Habîb; *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn*, Dâru ihyâi'l-ulûm, Beyrut, 1988.

el-Münâvî, Muhammed el-Med'uvv bi Abdirraûf; *Feyzu'l-kadîr şerhu Câmi's-sağîr*, 1-6, el-Mektebetü't-ticâriyyeti'l-kübrâ, Mısır, 1356 h.

Müslim, Ebu'l-Hüseyin el-Haccâc en-Neysâbûrî (206-261 h.); **Sahîhu Müslim**, 1-5, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

en-Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb (215-303 h.); **es-Sünen**, [Tahkik: Abdülfettah Ebû Guddle], 1-8, Mektebetü'l-matbûâti'l-İslâmiyye, Halep, 1406/1986.

en-Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref (631-676 h.); **Şerhu Sahîhi Müslim (Şerhu'n-Nevevî alâ Sahîhi Müslim)**, 1-18, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1392.

er-Rûyânî, Ebû Bekr Muhammed İbn Harun (v. 307 h.); **el-Müsned**, [Tahkik: Eymen Ali Ebû Yemânî], I-II, Müessesetü Kurtuba, Kahire, 1416 h.

es-Suyûtî, Abdurrahman b. el-Kemâl Celâleddîn (v. 911 h.); **Kifâyetü't-talibi'l-lebîb fî hasâisi'l-kübrâ (el-Hasâisu'l-kübrâ)**, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1985.

es-Süheylî, Abdurrahman İbn Abdillâh el-Has'amî (v. 581 h.); **er-Ravdu'l-ünf fî tefsîri's-sîreti'n-Nebeviyye li İbni Hişâm**, [Tahkik: Mecdî Mansur], 1-4, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1418/1997.

et-Taberânî, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed (v. 360 h.); *el-Mu'cemül-evsat*, [Tahkîk: Hamdi b. Abdül-mecîd es-Selefî], 1-10, Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1415 h.

—————; *el-Mu'cemül-kebîr*, [Tahkîk: Hamdi b. Abdül-mecîd es-Selefî], I-XX, Mektebetü'l-ulûmi ve'l-hikem, Musul, 1404 h.

—————; *el-Mu'cemüs-sağîr*, [Tahkîk: Hamdi b. Abdül-mecîd es-Selefî], 1-2, el-Mektebetü'l-İslâmî/Dâru Am-mân, Beyrut/Amman, 1405/1985.

et-Taberî, Muhammed İbn Cerîr İbn Yezîd İbn Hâlid (224-310 h.); *Câmiu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*, I-XXX, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1405 h.

—————; *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk (Tarîhu't-Taberî)*, 1-5, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1407h.

et-Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ (209-279 h.); *el-Câmiu's-Sahîh*, 1-5, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

el-Vâhidî, Ebu'l-Hasan Ali İbn Ahmed (v. 468 h.); *el-Vecîz fî tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz*, [Tahkîk: Safvan Adnan Davudî], 1-2, Dâru'l-kalem, Dimaşk-Beyrut, 1415 h.

ez-Zehebî, Şemsüddîn Muhammed Ahmed (v. 748/1347);

Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, 1-23, Müessesetü'r-risâle,
Beyrut, 1413 h.

Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmud b. Ömer b.

Muhammed (v. 538/ 1144); *el-Keşşâf*, [Tahkik: Abdürrezâk el-Mehdî], 1-4, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî,
Beyrut, tsz.

İndeksler

a. Âyet İndeksi

Sûre adı:	Sûre no:	Âyet no:	Sayfa no:
Âl-i İmran sûresi	3	124	45
Âl-i İmran sûresi	3	47	24
Âl-i İmran sûresi	3	47, 59	24
Âl-i İmran sûresi	3	8	88
Bakara sûresi	2	117	24, 97
Bakara sûresi	2	127	88
Bakara sûresi	2	286	88
Bakara sûresi	2	29	37
Bakara sûresi	2	32	88, 105, 117
Bakara sûresi	2	46, 156	85
Duhân sûresi	44	27	73
Duhân sûresi	44	27, 55	73
Duhân sûresi	44	43	73
En'âm sûresi	6	103	33
En'âm sûresi	6	73	24
Enbiyâ sûresi	21	107	21

Sûre adı:	Sûre no:	Âyet no:	Sayfa no:
Enbiyâ sûresi.....	21.....	22.....	7
Hicr sûresi.....	15.....	8.....	45
İhlâs sûresi.....	112.....	4.....	97
İsrâ sûresi.....	17.....	1.....	2, 3, 4, 6, 67
İsrâ sûresi.....	17.....	43.....	7
İsrâ sûresi.....	17.....	44.....	85, 89
İsrâ sûresi.....	17.....	85.....	122
Kadir sûresi.....	97.....	4.....	45
Kaf sûresi.....	50.....	16.....	7, 33, 99
Kalem sûresi.....	68.....	4.....	95
Kamer sûresi.....	54.....	1.....	59, 106, 107, 114
Kamer sûresi.....	54.....	1-2.....	106
Kamer sûresi.....	54.....	2.....	108, 109
Mâide sûresi.....	5.....	32.....	127
Meâric sûresi.....	70.....	4.....	25
Mü'minûn sûresi.....	23.....	160.....	85
Mü'minûn sûresi.....	23.....	19.....	73
Mürselât sûresi.....	77.....	42.....	73
Nahl sûresi.....	16.....	60.....	9, 52, 122
Nebe sûresi.....	78.....	21-30.....	73
Necm sûresi.....	53.....	13-18.....	89

Âyet İndeksi _____ 143

Sûre adı:	Sûre no:	Âyet no:	Sayfa no:
Necm sûresi	53	14	40
Necm sûresi	53	15	74
Necm sûresi	53	17	87
Necm sûresi	53	4-18	3, 6, 67
Necm sûresi	53	9	65
Nûr sûresi	24	41	85
Ra'd sûresi	13	13	85
Rahman sûresi	55	52, 67	73
Sâd sûresi	38	51	73
Sâffât sûresi	37	42	73
Sâffât sûresi	37	62	73
Saf sûresi	61	9	21
Sebe' sûresi	34	27	21
Şûrâ sûresi	42	11	97
Tahrîm sûresi	66	8	88
Tîn sûresi	95	4	118
Tûr sûresi	52	22	73
Vâkıa sûresi	56	32	73
Vâkıa sûresi	56	52	73
Vâkıa sûresi	56	85	33
Yâsîn sûresi	36	55-57	73

Sûre adı:	Sûre no:	Âyet no:	Sayfa no:
Yûnus sûresi.....	10.....	10.....	88
Zâriyât sûresi.....	51.....	20-21.....	118
Zümer sûresi.....	39.....	75.....	85

6. Karma İndeks

A

- a'mâl-i beşeriye 39
Abd 128
abd 5, 16, 77
abd-i has 77
abd-i mahsus 16
acâib-i mülk ve melekût 43
acâib-i sanat-ı ilâhiye 5
acâib-i sanatı 79
acîp intizam 27
âciz 76
aç ve susuz 86
adalet-i ilâhî 127
Âdem (aleyhisselâm) 15
adem ve firâk-ı ebedî denizi 80
âdet 101
âdet-i İslâmiye 101
adliye 18
adliye dairesi 18
ağlama 109
ahbap 84
âhiret 76
âhiret âlemlerin 54
Âhırzaman Peygamberi (aleyhis-
salâtü vesselâm) 58
ahkâmlar 36
ahlâk-ı hasene 60, 103
ahsen-i takvîm 76
akıl 3, 7, 35, 36, 40, 41, 44, 46,
68, 80, 111
Akla kapı açmak 110
aklı gözüne inmiş 35
aklı icbar 111
aklın cevelânı 83
aklın ihtiyârı 111, 113
akrebiyet-i ilâhiyenin inkişafı sırrı
14
akvâmın tarihleri 112
âlem-i âhiret 38, 75
âlem-i arz 36, 38, 53
âlem-i arziye 57
âlem-i bekâ 79
Âlem-i bekânın mahlûkları 90
âlem-i berzah 38
âlem-i cismânî 69
âlem-i cismâniyet 36
âlem-i ekber 122
Âlem-i İslâm 31
âlem-i misal 38
âlem-i süffî 68, 72
âlem-i ulvî 36, 57, 116
âlem-i ulvî ehli 116
âlem-i yakaza 126
âlem-i mubsırât 40
âlemin Sâni-i Zülcelâl 64
âlem sarayı 52

- Allah 1, 2, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 13,
14, 17, 19, 20, 24, 25, 26, 27,
28, 31, 34, 39, 40, 43, 44, 45,
47, 49, 52, 53, 54, 56, 61, 66,
67, 70, 71, 72, 76, 77, 78, 79,
80, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 89,
90, 91, 92, 93, 94, 96, 97, 99,
100, 101, 102, 104, 105, 110,
112, 113, 114, 115, 116, 117,
118, 119, 120, 121, 122, 123,
126, 127, 128
- Amerika 112
- Âmir-i Mutlak 24
- ân-ı seyyâle 14
- ân-ı vâhid 99
- anahtar 6
- anâsır 68
- Arş 16, 20, 25, 26, 39, 40, 44, 45,
67, 74, 98, 100
- Arş-ı âzam 20, 25
- Arş-ı Rahmân 39
- arş-ı rubûbiyet 16
- Arş'tan Ferş'e 25, 45
- arz 15, 23, 36, 38, 39, 42, 53, 73,
79, 103, 116
- arzın nısfı 70
- arzın seknesi 116
- Arzlı 116
- arzu-yu ilâhiyeleri 64
- âsâr-ı haşmet 28
- âsâr-ı lütuf 29
- âsâr-ı rubûbiyet 16
- âsârın 11
- âsârın şehâdeti 47
- âsârları 57
- âsâr ve sanayiînin mânâları 63
- aşk-ı nebevî 101
- askeriye 22
- avâlim-i ulviye 53, 72, 73
- Avrupa kâselisleri 112
- âyât-ı acîbe 39
- âyât-ı rabbâniye 5
- âyât-ı tekviniye 54, 94
- âyet 108
- âyet-i azîme 3
- âyine-i cemâl-i Zât-ı Ehadiye 76
- Âyine-i kalb 11
- âyine-i mahlûkat 47
- âyine-i ruh 12
- âyine-i zîşuur 94
- âyinedarlık 34, 62, 94, 119, 120,
123
- ayn-ı hikmet 41, 46
- ayna 2, 10, 11, 20, 33, 48, 67, 93,
94, 98, 118
- ayna sahibi 11
- aynelyakîn 100
- âzamî ubûdiyet 61
- âzâ ve âlât 121
- azîm 3, 6, 20, 31, 42, 57, 68, 74,
127, 135
- azîm bir şecere 68
- azîm hazine 3
- azîm saltanat-ı ulûhiyet 31

B

bâkî cilveleri 80
 barigâh-ı rahmet 119
 basar 120
 beden 122
 beden-i misalî 26
 benîâdem 128
 Ben sana âşık olmuşum! 96
 Ben senden razı olmuşum! 96
 berk 16, 25, 26, 39, 43, 45
 berk sürati 25
 berr ve bahr 67, 95
 berzah-ı esmâ 33
 berzahın zilli 126
 beşer 76, 78, 79, 80, 111
 beşerin humsu 70
 beş nevi muhabbet 93
 beyan 108
 bine bâliğ olan mucizât 60
 binler hicâblar 34
 bu'diyet-i mekân 98
 buğday tanesi 70
 bülbül 90, 91
 bülbül-ü gül 91
 bulutlar 107
 Burak 16, 25, 43, 90, 92
 Burak-ı tevfik-i ilâhî 43
 burhanlar 98, 114
 bütün âlemlerin Rabbi 61
 bütün devâir-i rubûbiyet 21
 bütün esmâ 20, 21, 94

bütün kâinatın Rabbi 10
 bütün mahlûkatın Hâlıkı 31
 bütün mevcudatın Hâlıkı 10

C

cadde-i kübrâ 100
 cadde-i nurânî 71
 câzibe 37, 39
 câzibe-i rahmet-i Rahmân 39
 cehalet sisi 112
 cehennem zakkumları 73
 Celil-i Zülcemâl 53
 cemaat-i keşîre 109
 cemâl 52, 55, 62, 77, 93, 94
 cemâl-i mânevî 53, 55
 cemâl-i sanat 47
 cemâlinin mehâsini 62
 cemâlinin şuaâtı 93
 cemâl ve kemâl 47, 49, 78, 92,
 93, 94
 cemâl ve kemâl-i esmâsı 93
 cemâl ve kemâl-i mânevî 50
 cemâl ve kemâlât 78
 cemâl ve kemâl sahibi 49
 cemâl ve kemâl ve ihsan 81, 82
 Cemil-i Zülcelâl 53, 94
 Cenâb-ı Hak 1, 4, 5, 6, 7, 10, 11,
 12, 13, 15, 16, 17, 19, 20, 21,
 24, 25, 28, 29, 31, 32, 33, 39,
 43, 44, 46, 47, 48, 52, 53, 54,
 55, 56, 61, 63, 64, 66, 67, 68,
 71, 72, 74, 77, 78, 79, 81, 83,

- 85, 86, 87, 91, 92, 93, 94, 95,
96, 97, 98, 99, 100, 101, 102,
110, 116, 118, 120, 121, 122,
123, 127
- cenaze 85
- cenazeler 84
- cennet 3, 25, 36, 40, 45, 67, 75,
76, 77, 80, 83, 86, 87, 90, 91,
100, 101
- cennet-i bâkiye 77
- cennet-misal 86
- cennet âlemi 36
- cennet bağları 45
- cennetin meyveleri 73, 74
- Cennetü'l-Firdevs 101
- Cennetü'l-Me'vâ 40, 74
- cesed-i mübarek 40
- cesed-i necmî 26
- cihan-şümûl 6
- cihâzât ve cevarih 121
- cin 77
- cin ve ins 63, 73, 77, 80, 81, 82,
90
- cism-i arz 39, 116
- cism-i insan 39
- cism-i mübarek 40
- cism-i Muhammedî (aleyhissalâtu
vesselâm) 26
- cism-i nurânî 25
- cismânî âlem 32
- cüz'î-küllî tabakat 24
- cüz'î ilim 120
- cüz'î mahiyeti 70
- cüz'î ve has 9
- cüz'î ve küllî 12
- cüz'iyat 74
- cüz'iyet 31, 34
- Ç**
- çam ağacı 70
- çekirdek 68, 70
- çekirdek-i aslî makamı 71
- Çin 112
- çirkin bir söz 75
- D**
- daire-i âzam 23
- daire-i âzamiye 25
- daire-i ehadiyet 56
- daire-i esmâ ve sîfât 44
- daire-i hususiye 51
- daire-i mümkinât 43
- daire-i rubûbiyet 24
- daire-i vücûb 43
- dalâlet 85, 115, 125
- dâr-ı âhiret 90
- dâsitâne-i aşk 90
- dâvâ-yı nübüvvet 107, 110, 111,
113
- delâil-i nübüvvet 57
- dellâl 16, 25, 54
- dellâlî kurb-u huzuru 30

derecât 12, 99
derecât-ı imaniye 99
derece-i aşk 90
desâtir 53
devâir-i askeriye 22
Din 124
Din-i İslâm 60
dinsiz mülhidler 1
Dost ve düşman 103
dua 119
dualar 123
Dünya 11, 36, 38, 42, 53, 62, 80,
86, 88, 91, 125, 128
dünya uykususu 75
düşman 84
düstûr-u azîm 127
düstûr-u belâgat 3

E

eâzım-ı muhakkikîn 109
Ebed Sultanı 11, 19, 52
Ebû Bekri's-Sıddık 111
Ebû Cehil 111
ecel 85
ecnâs-ı mahlûkat 73
ecsam-ı nurânî 45
ef'âl-i hakîmâne 27
ef'âlinin cilveleri 19
ef'âl ve îcad 27
efrâd-ı insâniye 32
efrâd-ı mahsusa 31

ehadiyet 13, 17, 20, 46, 48, 56,
121
ehadiyet sırrı 48
Ehl-i adalet 114
ehl-i arz 116
ehl-i cennet 25, 45, 91
ehl-i cennet, mahşer 45
ehl-i cennetin reisi 45
ehl-i hakikat 92
ehl-i kemâl 103
ehl-i keşif ve ilham 114
ehl-i rivâyet-i sâdika 114
ehl-i semâvât 116
ehl-i tahkik 112
ehl-i temâşâ ve tefekkür 63
ehl-i velâyet 90, 92, 99
ehl-i tahkik 114
elçi 63, 64
elektrik 35, 37, 41
Elhamdülillâh 75
elma 75
elmas ruhlı 111
emanet 6
emr-i kün feyekûn 23
emvâtın ruhları 26
en âmm nazar 56
enbiyâ 5, 17
enbiyâlar 5
enfûsî 118
en küllî şuûrlı 56
en mükemmel meyve 72

en mümtaz istîfadatlı 56
 en münevver meyvesi 12
 envâ-ı acâîp 63
 envâ-ı cemâli 48
 envâ-ı hakâik 103
 envâ-ı kâinat 102
 envâr-ı imaniye 104
 enzâr-ı dikkat 61
 erkân-ı imaniye 1, 85
 Erkân-ı imaniyenin hakâiki 76
 esbap 112
 Esir 35, 37
 esmâ 12, 20, 21, 33, 44, 52, 53,
 55, 93, 94, 102, 118, 120,
 121, 123
 esmâ-yı hüsnâ 12, 52
 esmâ-yı ilâhiye 94, 118, 120
 esmâ ve kemâlât-ı ilâhiye 53
 esmâ ve sıfâtı 55
 esmâ ve sıfâtın tecelliyâtı 12
 esnaf-ı masnûat 73
 esrar-ı Kur'âniye 104
 evâmir 9, 19, 24, 122
 evâmir-i tekviniye 122
 evâmir-i umumiye-i külliye 19
 evâmir-i hâkimane 19
 evc-i kemâlât 116
 evham-ı fâside 106
 evham bulutları 107
 evliya 26, 100, 114
 evliya-yı ümmet 71, 100

evliyaların sultanı 45
 evliyanın sultanı 100
 evsâf-ı ilâhiye 119
 evvel-i fitrat 69
 Eyvân 59
 Ezel 52
 ezeli ve ebedî 76
 Ezel ve Ebed Sultanı 11, 19

F

Fahr-i âlem (aleyhissalâtü vesselâm)
 108
 fakir 76
 fakr u hâcâtı 119
 fânîden bâkîye 64
 Fâtr-ı Hakîm 110
 fehme 68
 fehme takrib 8, 68
 ferd-i ekmel 102
 ferd-i ferid 102
 ferd-i mümtaz 46, 101, 103
 ferd ile cemaat 127
 ferman 9, 54
 Ferş'ten Arş'a 25, 45
 feylesoflar 106
 feylesofların hevesâtı 110
 feyz 67
 feyz-i Kur'ân 118
 fezâ 20, 27
 Fezâ-yı ulvî 35
 fihriste 58

fıkr-i beşer 46

fırâk ve zevâl 85

fünûn 53

fünûn-u acîbe 49

Fünûn ve hikmet 50

G

Galib-i esmâ ve sıfâtın zılâli 12

Ganiyy-i Rahîm 119

garâib-i sanat 29

gına 119

gizli kemâlât 55

göz 2, 33, 44, 47, 50, 76

gül 90

Güneş 10, 11, 12, 28, 33, 34, 38,
39, 79, 82, 98, 113, 115

güzel bir söz 75

H

haber-i vâhid 111

habib 77

Habib-i Ekrem (aleyhissalâtü vesse-
lâm) 4, 104

Habib-i Rabbi'l-âlemîn (aleyhis-
salâtü vesselâm) 91

Habibullah (aleyhissalâtü vesselâm)
96

hâcâtlar 122

hadîs 59, 69, 134

hâdisât-ı semâviye 111

hâdise-i semâviye 113

hadsiz terakkiyât 102

hâfıza 36

Hak'tan halka 13

hakâik 55, 96

hakâik-i erkân-ı imaniye 85

hakâik-i esmâ 55

hakâik-i imaniye 100, 101

hakâik-i Kur'âniye 63

hakâik-i miraciye 98

hakâiki 97

hakikat 68, 96, 115

Hakikat-i Miraç 2, 7, 15

hakikat-i Mirac 2, 22

hakikatin vücûdu 68

hakikatler 97

hakikat ve hikmet 30, 62

hakikî insan 65

Hâkim 6, 9, 14, 18, 21, 23, 26,
27, 28, 29, 31, 45, 63, 77, 79,
98, 133

hâkim-i âdil 18, 20

Hâkim-i arz ve semâvât 23

Hâkim-i Ezel ve Ebed 9, 77

Hâkim-i Hakîm 29, 63

Hâkim-i Mutlak 28, 31

Hakîm-i Zülcelâl 110

Hâkim-i Zülkemâl 14

Hakîm ismi 69

hâkimiyet 120

hâkimiyet-i âmme 8

hâkimiyet-i rubûbiyeti 120

- hakkalyakîn 79, 80, 99
 Hâle 109
 hâlet-i kudsiye 48
 halife 18
 Hâlık-ı âlem 61
 Hâlık-ı Hakîm 29, 112
 Hâlık-ı Zülcelâl 123
 halil 77
 halktan Hakk'a 13
 hamd 87
 hararet 35, 37
 harekât-ı zerrât 80, 86
 hareket-i seneviye 38
 hasenât 67, 73
 haşmet-i hâkimiyeti 24
 haşmetli rubûbiyeti 20
 hasmı ilzam 115
 has ve sâdik bir tercüman 54
 Hâtem-i dîvan-ı nübüvvet 115
 hatib-i rabbânî 91
 havâs ve hissiyat 121
 hayal 25, 36, 41, 83, 96
 hayal sûratı 83
 Hayat 123, 124
 hayat-ı içtimaiye-i İslâmiye 101
 Hayat Penceresi 123
 hayat ve şuûr 36
 hayt-ı ittisal 46
 hayt-ı münasebet 71
 hayvan-ı nâtik 83
 hayvanât 68, 91
 hayvan ve câmid 121
 Hayy-ı Kayyûm 123
 hazain-i rahmet 80
 hazîn bir aşk macerası 90
 hazine-i gaybiyeleri 62
 hazine-i rahmet 65
 Hazreti Âdem (aleyhisselâm) 91
 Hazreti Cebrail (aleyhisselâm) 91
 Hazreti Îsâ (aleyhisselâm) 20
 Hazreti Muhammed (aleyhissalâtü
 vesselâm) 30
 Hazreti Mûsâ (aleyhisselâm) 21
 hem çekirdeği, hem meyvesi 103
 hem cismiyle, hem havâssı 100
 hikâye-i temsiliye 49
 hikmet 27, 30, 39, 40, 41, 45, 46,
 49, 53, 61, 62, 63, 67, 68, 73,
 80, 93, 110, 113
 hikmet-i âliye 49
 Hikmet-i Miraç 7, 46
 hikmet-i risâlet 113
 hikmet-i rubûbiyet 113
 hikmet-i ilâhiye 40
 hikmet-i kâinat 73
 hikmetleri 54
 hilâf-ı akıl ve hikmet 80
 hilâfet-i kübrâ 8
 hilkat 73
 hilkat-i âlem 29
 hilkatın muamması 32
 Hırs ve heves 128

hisâl-i hamîde 60

hissiyat 123

hissiyât-ı âşîkâne 92

huşû ve huzû 84

hutbe 109

huzur 44

Hüseyn Cîsrî 58

hüsn-ü takvim 120

hüsn-ü terbiye 121

hüsnünün letâifi 62

İ

i'câz bahsi 4

ibâd 54

ibtal-i dâvâ 108

icbar 110

icmâ 114

icraat-ı hakîmâne 28

idam 81

idam-ı ebedî 81

ihtar-ı sâdıkaları 45

İhmal 124

ihsanat 28

ihsanlar 78

ihtar 97, 101

ihtilâf-ı metâlî 107, 111, 113

ihtiyârî elinden almamak 110

İhya-yı din 124

İkinci ve Sekizinci Sözlükler 85

ilâhlar 27

ilhâd 87

İlhâd gömleği 83

ilim 49

İlm-i Kelâm 115

ilmiye 18

ilzam-ı hüccet 113

imam 104

İmam Rabbânî 45

İman 96, 113, 115

iman-ı bi'l-âhiret 100

iman-ı billâh 100

imanın envârı 101

imanın hakâik-i gaybiyesi 65

imkân ve vücub 25

inâyet 2, 72

İncil 58

incizâb-ı muhabbet-i Şems-i Ezel 39

İngiltere 112

inhisaf 106

inkâr 107, 108

inkıyad 91

İnsan 7, 12, 14, 15, 25, 31, 32, 36,

38, 39, 41, 46, 65, 68, 69, 70,

76, 77, 81, 82, 83, 86, 94, 97,

102, 103, 118, 119, 120, 121,

122, 127

insan cismi 122

insan meyvesinin şeceresi olan

kâinat 36

insan nev'i 31

insan penceresi 118

insan-ı ekber olan âlem 36

İnsanın câmiyeti 12
 insâniyet 83
 insanlar 28, 31, 32, 47, 72, 77, 87,
 90, 95, 103, 113, 128
 İnşikak-ı Kamer 106, 107, 109,
 110, 112, 115
 irade-i ilâhiye cilve 122
 irade-i külliye 122
 irade-i tahsin 66
 irhâsât 59
 Îsâ (aleyhisselâm) 129
 Îşârâtü'l-Îcâz 37
 işaret-i Ahmediye 113
 isim ve alâmetler 18, 19
 İslâm 124
 İslâmiyet 77
 ism-i âzam 21, 102, 104, 121
 ism-i âzam tecellisi 102
 ism-i Hakîm 73
 İsm-i Kadîr 20
 İspanya 112
 İstiâze 126
 istîdat 11, 56
 istîdatlar 71
 istiğnâ-yı zâtî 92, 97
 istihsan 66, 93
 istikâmet 104
 istikbal 86, 87
 iştiyâk 82
 itaat 91
 ittibâ 95

J

Japonya 112
 Jön-Türk 124

K

Kâbe 4, 59
 Kâb-ı kavseyn 5, 6, 17, 25, 65, 67,
 100, 116
 Kâb-ı kavseyn makamı 100
 kabza-yı tasarruf 78
 kader 129
 Kadîr-i Ezelî 28
 Kadîr-i Mutlak 27
 Kadîr-i Rahîm 119
 Kadîr-i Zülcelâl 39, 70, 119
 kafile-i nebâtât 91
 kâinat 3, 5, 6, 9, 12, 16, 20, 27,
 28, 31, 32, 40, 48, 52, 53, 55,
 57, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 73,
 74, 76, 77, 82, 85, 92, 94, 95,
 102, 120, 122
 kâinat Halık'ı 9
 kâinat Malik'i 120
 kâinat Sani'i 32
 kâinat tılsımı 32
 kâinat ve mevcudat 27
 kâinat-ı azîme 70
 kâinatın çekirdeği 57
 kâinatın çekirdek-i aslîsi 69
 kâinatın en âhir ve en münevver
 meyvesi 57
 kâinatın Hâkim-i Hakîm'i 63

- kâinatın Hâlık'ı 46, 101
kâinatın kıymettar bir meyvesi 82
kâinatın mevcudatı 28
kâinatın Sâni'i 63, 71
kâinatın şekli-i mânevîsi 15
kâinatın tahavvülâtı 63
kalb 7, 11, 36, 44, 48, 56, 71, 81,
86, 97, 99
kalbi ve ruhu 100
kalbin bütün arzuları 83
Kamer 28, 33, 50, 56, 59, 79, 106,
107, 108, 109, 110, 112, 113,
114, 115, 116
kamer makamı 33
Kamer-i Münîr 115
kâmil veli 44
kanun-u belâgat 4
kanun-u emrî 122
kanun-u rabbânî 39
karanlık perdesi 86
kardeşler 84
kasd-ı tezyin 66
kat-ı merâtîp 17, 33
kâtib-i muciznümâ 55
kefe-i mizan 67
kemâl 94
kemâlât 2, 15, 16, 30, 48, 51, 52,
53, 55, 57, 62, 66, 77, 78, 102
kemâlât-ı Ahmediye (aleyhissalâtü
vesselâm) 2
kemâlât-ı insâniye 16
kemâlât-ı mâneviye 55
kemâldeki cemâl 61
kemâl-i iman 87
kemâl-i itâat 24
kemâl-i merak 80
kemâl-i muhabbet 91
kemâl-i mutlak 97
kemâl-i rubûbiyet 47
Kendini oku 121
keramet-i kübrâ 13, 100
keramet-i uz mâ 116
Kerîm 87, 121
kesret 73, 74
kesret tabakatı 46, 61
kesretten vahdete 64
keşşâf 16
kırk dakika 100
kırk gün 44, 99
kırk sene 99, 100
kinâye 97
Kisra-yı Fâris 59
kitab-ı kâinat 53
kizb 109
kozmoğrafya kanunları 44
kömür ruhlu 111
kudret 120
kudret-i mutlaka 122
kudretinin tasarrufatı 19
kudsî bir muhabbet 66
kudsî ve nezih hakikatleri 96
kudsiyet 92, 97

küçük bir âlem 122
 küffâr 107, 108
 kulağı 80
 kum denizi 86
 Kum denizi fırtınası 86
 kumandan-ı âzam 18, 22, 23, 34
 “Kumandan-ı âzam” unvanı 22
 Kur’ân 3, 4, 8, 26, 37, 45, 54, 63,
 64, 66, 73, 93, 94, 103, 104,
 107, 114, 117, 118, 125, 126,
 132, 135, 137
 Kur’ân’ın nağamâtı 66
 Kur’ân-ı Hakîm 4, 63, 73, 93, 107
 Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyan 103
 kurbiyet 13, 34
 kurbiyet merâtibinde sülûk 13
 kurb-u huzuru 54
 kurb-u şâhâne 81
 küllî 5, 9, 12, 14, 22, 24, 31, 56,
 72, 74, 94
 küllî bir sohbet 31
 küllî hakâik 56
 küllî kanunlar 72, 74
 küllî nazarlı 14
 küllî tecelliler 74
 küllî tecelliyât-ı esmâiye 74
 küllî ubûdiyet 94
 küllî ve âmm 9
 külliyyetin merâtibi 34
 küre-i arz 15, 36, 73, 79, 103
 küre-i zemin 73

kuru direğin 59, 109
 Kütüb-ü Mukaddese 58
 kuyruklu yıldız 109

L

latîf 101
 latîf cismi 41
 latife-i rabbâniye 122
 Latif isimler 121
 latîf mânâlar 55
 lemeât 82
 letâif 66, 100
 letâif-i sanat 66
 letâif ve mânevîyat 121
 lisân-ı Kur’ân 94

M

mahbub-u lizâtihi 47
 mahbubiyet 48, 115, 116
 mahbuplar 96
 mahfi letâif 52
 mahiyet-i câmia 120
 mahiyet-i insaniye 11
 mahiyetinin câmiyeti 94
 mahlûkat 16, 20, 24, 29, 46, 47,
 73, 93, 90, 95
 mahlûkât sıfâtı 97
 mahşer 5, 72
 mahşer-i acâip 5
 mahşer-i masnûat 72
 Mahz-ı adalet 127
 makam-ı fahr 82

- makam-ı istimâ 1, 14, 26, 56, 68,
83
makam-ı küllî 31
makam-ı mahbubiyeti 96
makamat-ı âliye 71
makâsîd-ı ilâhiye 47
Mâlik 14, 120
Mâlik-i Zülcelâl 14
mâlikiyet 120
Mâlikü'l-mülk 79
Mâlikü'l-Mülki Zülcelâl 79
Mâlikü'l-mülk ve'l-melekût 9
mânâ-yı örfî 92
mânen de en evvel 72
mânevî defineler 52
mânevî kemâlât 67
mânevî seyr u sülûk 32
mânevî taht 18
mânevî tezgâhlar 72
mânevî ücretler 67
mânevî vücûdlar 36
mârifet 49, 50
marziyyât 16, 25, 29, 52, 54, 64,
77, 78, 86
marziyyât-ı ilâhiye 16, 54, 86
marziyyât-ı rabbâniye 77
maslahat 128
masnûât 47, 65, 66, 73, 93, 95,
102
masnûâtı 64
mâsum 128
mazarrât-ı mevhûme 128
mazhar 15, 16, 17, 20, 21, 32, 44,
67, 72, 78, 87, 94, 104
mazhar-ı etem 94
mazharlar 74
mazlumlar 84
me'yus ve ümitsiz 86
mebde 13, 46, 48, 104
mebde-i evvel 48
mebde-i vahdet 46
Mecerretü's-semâ 38
mecma-ı enbiyâ 5
medar-ı fahir 116
medar-ı fahri 101
medâr-ı senevî 42, 43
medâr-ı senevisi 42, 43
medar-ı sohbet 101
medeniyet 107
Medeniyet sistemi 124
mehâsin 93
mehâsin-i ahlâk 60
mehâsin-i ahlâkiyeler 95
mehâsin-i mâneviye 70
mehâsin-i sanat 30
mektubât-ı samedâniye 76, 77
melâik 91
melâike 26, 36, 37, 76, 91
melâikeler 37, 45, 63, 91
melâike ve ruhânîler 37
melek 25, 45
merak-âver 78

- merâtib 5, 11, 15, 34, 62
merâtib-i kemâlât 15
merâtib-i külliye 5, 34
merâtib-i külliye-i esmâiye 5
merâtib-i tevhid 62
merhamet 29, 83, 120
merkez-i tasarruf 16, 74
mertebe-i ulyâ 13
mesafesizliğin sırrı 99
Mescid-i Aksâ 2, 4, 5
Mescid-i Haram 2, 4, 5
meşher 49
meşhudat 43
meşhur iki kâhin 58
mesmuat âlemi 40
mevcudât 24, 27, 31, 33, 34, 36,
48, 52, 55, 63, 65, 77, 78, 80,
81, 82, 85, 86
mevcudatın tabakatı 28
mevlid 90, 92, 104
Mevlid-i Nebevî 89, 101
mevt 125
mevt ve zevâl 85
meyve 76, 81, 82, 84, 85, 87
meyve-i âlem olan insan 64
meyve-i cennet 75
meyve-i kudsiye 76
meyve-i Miraç 85
meyve-i münevver 48
meyve libası 69
meyve makamı 71
milletin ihyası 124
milletin terakkisi 124
Millet ve İslâmiyet 124
Miraç-ı Ahmedî (aleyhissalâtü vesse-
lâm) 13
Miraç-ı Ahmediye (aleyhissalâtü
vesselâm) 84
Miraç-ı âzam 58, 65
Miraç-ı azîm 57
mirac-ı cüz'î 6
Miraç-ı Nebevî (aleyhissalâtü ves-
selâm) 71, 89, 92, 98
Miraç'ın bâtını 13
Miraç'ın gölgesi 100
Miraç'ın kapısı 100
Miraç'ın semerâtı 75
Miraç'ın semerât ve faydası 7
Miraç'ın sırr-ı lüzumu 6, 7
Miraç'ın ulvî hikmetlerin 56
Miraciye 89, 96, 101
Miraciye macerası 97
Miraç merdiveni 67, 100
Miraç semeresi 79
mirsad-ı tefekkür 96
misafir-i azîz 77
misafirhâne 79, 87
misafirler 87
misal 126
misalin zilli 126
misli 97
muallim 30, 32, 54

- muamma 64
muamma-yı rubûbiyet 30
mübelliğ 16, 29, 54
Mucizât nişanları 54
mucize 110, 111, 116
Mucize-i Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm) 106
mucize-i bâhire 112
mucize-i kübrâ 116
mucize-i kudret-i samedâniyesi 77
mucize-i nübüvvet 113
mucizeler 62
muciznümâ bir kitab 54
müfarakat-ı Ahmediye 59, 109
mufassal kitaplar 118
müfessir 54
müfessirler 114
müfettiş 23
müjde 81, 84
muhabbet 47, 80, 81, 82, 95, 97
muhabbet-i münezzeh 92
muhabbetullah 101
muhaddis 114
muhakkik 58
muhakkikîn-i evliyâ 118
muhakkikler 59
muhâl 109, 110
Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm) 32, 103
Muhammed-i Arabî (aleyhissalâtü vesselâm) 57, 94, 95, 96
Muhammed-i Arabî (sallallâhu aleyhi ve sellem) 15
muhayyirü'l-ukûl 29
Muhbir-i Sâdık (aleyhissalâtü vesselâm) 74
muhît esmâlar 74
mukaddes zuhurat 19
mükâleme 8, 9
mukteza-yı akıl 40
mukteza-yı akıl ve hikmet 40
mukteza-yı hakikat ve hikmet 62
mukteza-yı hikmet 61, 63, 68
mukteza-yı hikmet ve hakikat 61
mukteza-yı ism-i Hakîm 68
mülhid 14, 26, 38, 56
mülkiye 18
mülk ve melekût 6, 39, 43, 83
mumdarlık 79
mümin 44, 81
Mümin kulağı 83
müminler 104
müminlerin imamı 45
münâcât 8, 10, 12
münâfık 112
münasebet-i siyâk-ı kelâm 4
münezzeh 98
münkirler 110
müntehâ 48, 104
müntehâ-yı Miraç 4
murdar bir et 75
müşâhede 25, 43, 47, 50, 76, 80, 100, 101

müsamere-i ulviye-i diniye 104
 müsebbih 85
 müşîr 83
 müslim gözleri 83
 müstahsen 101
 müstemi 33
 Mütetekellim unvanı 21
 müteşabihat 97
 mütevâtir 109
 muvahhiş 85

N

Nakkaş-ı Ezeli 55
 nakş-i âzam 121
 naks ve kusur 119
 namaz 77
 namazın ef'âl ve erkânı 44
 nass-ı kat'î 115
 nazar-ı dalâlet 85, 86
 nazar-ı dekâik-âşinâ 50
 nazar-ı hikmet 68
 nazar-ı inâyet 72
 nazar-ı muhabbet 70
 nazarı küllî 14
 nazîr 97
 nebâtât 91
 nebâtât ve eşcar 68
 nefer 83
 nefsi 118
 Neptün 44
 neş'e-i ruhânî 97
 netâic 57, 67

netâic-i a'mâller 73
 netâic-i uhreviye 39
 netâic ve semerât 75
 nev-i beşer 15, 103, 127
 nev-i insan 12
 nihayet cemâlde olan kemâl-i sanatı
 61
 nihayet derecede âsâr 62
 nihayetsiz cemâl 52
 nihayetsiz hüsn-ü zâfî 62
 nihayetsiz kemâlât 52
 nimetler 50, 64
 nişan ve ferman 23
 nisbet-i rabbâniye 11
 nokta-yı istimdad 119
 nokta-yı istinad 119
 nübüvvet 21, 57, 58, 107, 110,
 111, 113, 115
 Nübüvvet-i Ahmediye (aleyhissalâtü
 vesselâm) 58
 nur 6, 13, 26, 31, 46, 68, 69, 70,
 72, 76, 85, 90
 Nur-u âzam 13
 nur-u iman 68, 85
 nur-u İslâmiyet 31
 nur-u vahdet 46
 Nur-u Muhammedî (aleyhissalâtü
 vesselâm) 70
 nurânî bir hayt-ı münasebet 71
 nuraniyet 122
 nuru 57
 nüsha-yı câmia 77, 118

O

- On Altıncı Söz 35
onbaşı dairesi 22
On Birinci Söz 49, 118
Onuncu Söz'ün İkinci İşaret'i 60
orduya su içirmesi 109
otomobil 86
Otuz adet Sözler 57
Otuz Birinci Söz 98
Otuz İkinci Söz'ün Üçüncü Mevkıfı
120

Ö

- ölümler 84
öşr-ü mi'şar 53

P

- perde 99, 122
perde-i gayb 28
pervane 79
Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)
1, 2, 3, 4, 5, 7, 9, 13, 14, 16,
17, 21, 25, 26, 40, 58, 59, 60,
61, 65, 67, 70, 71, 74, 78, 79,
84, 89, 90, 91, 96, 100, 101,
104, 106, 108, 109, 113, 116

R

- Rab 33, 128, 129
Rabbü'l-âlemîn 19, 64, 77
rağbet-i âmme 92

- Rahîm bir Rab 28
Rahîm ve Kerîm bir Rahmân 83
Rahmân-ı Zülcemâl 80
Rahmân ve Rahîm isimleri 120
rahmet 83, 87, 95, 119
rahmet hazinesi 91
rahmet ve muhabbet-i ilâhiye 67
rehber 23, 30, 51, 64, 104
reis 104
remz 3
Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesse-
lâm) 43, 87, 90, 92, 93, 99,
100
Risale-i Hamîdiye 58
risâlet 13, 14, 65, 67, 111, 112,
113, 114, 115, 116
risâlet-i Ahmediye (aleyhissalâtü
vesselâm) 111, 114
risâletiyile dönmüş 71
risâlet ve velâyet 116
rivâyât 73
rivâyet 90
ru'yet 17, 44, 48, 82, 83
ru'yet-i cemâl-i ilâhî 44
ru'yet-i cemâl 48, 83
Ru'yet-i Cemâlullah meyvesi 81
rubûbiyet 16, 17, 20, 21, 24, 28,
29, 30, 31, 47, 54, 94, 96,
113, 120
rubûbiyet-i ilâhiye 17, 94
rubûbiyetinin mertebeleri 19
rubûbiyetin mehâsin-i saltanatı 32

ruh 7, 12, 25, 26, 36, 39, 40, 41,
71, 100, 121, 122

ruh-u Muhammedî (aleyhissalâtü
vesselâm) 26

ruhânîler 63

ruhânî ve kalbî 100

ruh sürati 41

ruhun vüs'ati 83

rüya 125, 126

S

Sa'd-ı Teftazânî 109

saadet-âver 78

saadet-i ebediye 6, 65, 80, 82, 87,
90, 100

saadet-i ebediye kapısı 65

Saadet-i ebediyenin definesi 80

Saadet-i hayat 124

saadet-i ebediye 83

saat 38, 42, 111

saati 43

sahabeler 114

Sahib-i âlem 62

Sahib-i kâinat 77

sahra-yı kebîr 86

salavât 67

saltanat 10, 16, 18, 24, 31, 32,
54, 103

saltanat-ı mâneviye 103

saltanat-ı rubûbiyet 16, 24, 54

saltanat-ı şâhâne 18

Saltanat-ı uzmâ 8

Samanyolu 38

Sana âşık olmuşum 92

sanat 93, 95

sanat-ı ilâhiye 93

sanat ve hikmet 27

sanayi-i garîbe 49

sanemler 59

Sâni 14, 27, 28, 29, 32, 39, 41, 47,
48, 51, 52, 53, 61, 62, 63, 64,
65, 66, 68, 71, 72, 77, 82, 85,
94, 120

Sâni, Hâlık ismi 120

Sâni-i âlem 47, 61

Sâni-i Alîm 29

Sâni-i kâinat 72

Sâni-i kâinat'ın nazdar sevgilisi 82

Sâni-i mevcudat 48, 77

Sâni-i Muhteşem 14

Sâni-i Zülcelâl 39, 41, 52, 68, 85

Sâni-i Zülcemâl 14

Sâni-i Zülkemâl 53

saray-ı âlem 53, 54

saray-ı âlemin Sâni'i 62

sarayın âyetlerinin mânâsı 53

sarayın Sâni'i 51

savt 41

sebeb-i hillkat-i eflâk 91

secâyâ-yı sâmiye 60

Sekerat 125

sem' 120

- semâ 16, 20, 21, 38, 109, 116
Semâ-yı risâlet 115
semâsı 36, 115
semâ tabakası 16
semâvât 1, 17, 20, 23, 27, 36, 66,
95, 116
semâvâtı inkâr 35
semere-i Miraç 86
senedler 114
serasker dairesi 22
Serendib Adası 109
sevinç 82
sevmek 81
seyahat 4, 6, 25, 32, 56, 83, 99
seyahat-i cüz'îye 4
seyahatin anahtarı 5
seyl-i zaman 80, 86
seyr-i umumî 5
seyr u seyahat 32
seyr u sülûk 12, 15, 25, 44, 56, 71,
99, 100
seyr u sülûk-u ruhânî 99
seyyâlât-ı latîfe 35
Seyyârat 24, 36, 37, 41
seyyârat ve nücum 37
seyyiât 73
seyyid 104
sıddikîn 115
Sidretü'l-müntehâ 3, 5, 6, 40, 67,
74, 89
Sıfât 97
sıfatlarının tecelliyâtı 19
sihir 108
sihr 109
sinek 79
sırat-ı müstakîm 104
sırr-ı azîm 6, 20, 127
sırr-ı ehadiyet 121
sırr-ı gâmız 8
sırr-ı hikmet 113
sırr-ı i'câz-ı Kur'ân 8
Sırr-ı irşad 113
sırr-ı Miraç 8
sırr-ı sücud 91
sırr-ı teklif 110, 111, 113
sis ve bulut 111, 113
Siyaset 126
Siyaset-i medenî 126
siyer 108
sohbet 8, 9, 10, 11, 31, 43, 101
süfliyet 31
Süleyman Efendi 90, 92, 96, 101
sultan 18
Sultan-ı Ezelî ve Ebedî 24
Sultan-ı Ezel ve Ebed 77, 78
Sultan-ı Zifünûn 49
Sultan-ı Zifünûn ve Zîşuûn 52
Sultan-ı Zîşân 49
Sultan-ı Zülcelâl 28
sünnet-i daimî 127
sürûr 77, 81, 84
sürûru kalbi 83

Ş

- şâhid-i âdil ve sâdık 31
 şahıs ile nev-i beşer 127
 şahs-ı mânevîsi 34
 şahsiyet-i mâneviye 18
 Şakk-ı Kamer 59, 106, 107, 110,
 114
 Şakk-ı Kamer Mucizesi 106
 şâşaa-yı saltanat 10
 şe'n-i rubûbiyet 96
 şe'n ve nâmları 19
 şebîh 97
 şecere-i âzam 68
 şecere-i hilkat 48, 68
 şecere-i kâinat 12, 69, 70
 şecere-i tûbâ 70
 şecere-i tûbâ-yı mâneviye 75
 şefaât 87
 şefî 104
 şehâdet 28, 60, 73, 115, 122, 125
 Şehid 125
 Şems 10, 11, 12, 34, 39, 79, 99,
 112
 Şems-i Ezel 11, 34, 39
 Şems-i Ezeli 12, 99
 Şems-i Ezel ve Ebed 11, 34
 Şems'in câzibesî 39
 Şems ve Kamer'in Hâlık-ı Hakîm'i
 112
 şeriat 60
 şevk 77

- Şeyh Geylânî 45
 şeytan 126, 129
 Şikk ve Satîh 58
 şuhûdî mesâil 110
 şükür 87
 şuûnât 79, 97
 şuûnât-ı rubûbiyet 97
 şuûnât-ı zâtiye 123
 şuur 98

T

- taamlar 50
 tabaka-yı hâkimiyet 24
 tabakat-ı hükûmet 18
 tabakat-ı kâinat 16
 tabakat-ı kesret 56
 tabakat-ı mahlûkat 20, 24,
 tabakat-ı mevcudat 33
 tabakat ve menziller 51
 tâbirât 97
 tahkik 115
 tahmidât 74
 tahrifat 58
 taht-ı saltanat 18
 tâife-i hayvanât 90
 tâife-i nebâtât 90
 takrib 68
 tarassudat-ı semâviye 107
 tarih 103, 108
 tarih-i beşer 106
 tarihçe-i hayat-ı mâneviye 104

tarihler 107, 111
tarih ve siyer 60
tarikler 114
tasarrufat 20
tasarrufat-ı ilâhiye 20
tasdik 112
tavâif-i mevcudat 24
tayy-ı merâtip 11
tayyare 38
tecelli 11, 12, 13, 16, 17, 19, 20,
33, 46, 48, 72, 121
tecelli-i âzam 12
tecelli-i ehadiyet 46
tecelli-i îcad 72
tecelli-i muhabbet 48
tecelli-i sîfât ve ef'âl 33
tecelli-i Zât 12
tecelliyât-ı ilâhiye 16
Tecrübe 128
tecrübe ve imtihan 129
tedenni 124
teessüf 126
tefekkür 66
tekzib 108
temessül 73, 74
temsîlât 68
tenezzüh 83
terakki 99
terakkiyât 104
terhisat 84
tertib-i mahlûkat 16
tesadüfi 112

tesbih 93
tesbihât 74, 85
teşci 128
teşvikât-ı vehmiye 110
teşrifat merasimi 52
tevâtür 110
teveccüh 15
tevhid 67
Tevrat 58
tezahür 11, 12, 42, 47, 61
tılsım 16, 63, 64
tılsım-ı muğlak 63
tılsım-ı kâinat 16

U

ubûdiyet-i külliye 64
ubûdiyetindeki velâyet 116
Ulûhiyet 61
ulûhiyetinin daireleri 19
ulûm-u bedîa 49
ulûmunun âsâr-ı mucizekârâneleri
50
ulvî ruh 41
umumî şuûrlu 14
unvan-ı âzam 22
unvan-ı ilâhî 20
unvan-ı mülâhaza 96
unvan-ı velâyet 99
urûc 5, 40, 41, 45, 57
urûc-u küllî 5
urûc-u ruhânî 45

usûl-ü dinleri 6
 usûl-ü imaniye 98
 uyanık âlemi 75

Ü

üç sual-i müşkülün muamması 63
 ümmet-i Muhammediye 115
 üstad-ı küll 103

V

Vâcibü'l-vücûd 92, 98, 99, 119
 vahdâniyet 61
 vakt-i gaflet 107, 111
 vâris-i mutlak 6
 vaziyet-i mevhume 76
 Velâdet-i Ahmediye (aleyhissalâtü
 vesselâm) 59
 velâyet 7, 9, 13, 90, 99, 100, 116
 velâyet-i Ahmediye (aleyhissalâtü
 vesselâm) 7, 9, 13
 velâyetiyle gitmiş 71
 velâyetler 12
 veli 7, 25, 44, 71
 Veliler 39, 114
 veliyy-i kâmil 23
 veliyy-i nimet 78
 velvele-i zikir 93
 velvele-i zikir ve tesbih 95
 vesile-i saadet-i dâreyn 91
 vesvese 1
 vesveseli vehham 128

vezâif-i ubûdiyet 40
 vezâif-i ubûdiyetleri 24
 vicdan 119
 vird-i zebân 103
 vücûb-u vücûd 97
 vücûd-u haricî 122
 vücûden en âhir 72
 vüs'at-i istidat 64

Y

yabancı 85
 Yaratılış 120
 Yaver-i Ekrem 51
 Yemen 108
 Yetim-i Ebî Talib 109
 yetimler 84
 Yetmiş bin perde 32, 78, 98
 yetmişden ziyade esmâ 120
 yıldızlar 35, 36, 37, 44
 yıldızların denizleri olan gökler 36
 Yirmi Dokuzuncu Söz 37
 Yirmi Dördüncü Söz 17, 90
 Yirminci Mektub'un Sekizinci
 Kelimesi 123
 yüz işârî beşaretler 58

Z

Zaaf 128
 zaaf ve acz 119
 Zâhir-i Miraç 13
 zâkir 85

- zaman-ı Âdem 53, 103
zamir 4, 5
Zât-ı Ahmediye (aleyhissalâtü ves-selâm) 15, 21, 40, 45, 57, 61, 71, 72, 78, 79, 116
Zât-ı Celil-i Zülcemâl 25
Zât-ı Ehad ve Samed 11
Zât-ı Kibriyâ 24
Zât-ı Vâcibü'l-vücûd 92, 97, 122
zât-ı zîfünûn 54
Zât-ı Zülcelâl 13, 34, 54, 76, 79, 82, 93
Zât-ı Zülcelâl'i ve'l-kemâl 82
Zât-ı Muhammed-i Arabî 91
Zât-ı Muhammediye (aleyhissalâtü vesselâm) 70
Zât-ı Zülcelâl 34, 79
Zât ve sıfâtı 97
Zebûr 58
zelzele-i zevâl ve firâk 80
zerrât 20, 80, 86
zevâl ve firâk 83
zevk-i imanî ve nurâni 97
zicemâl 81
zihayat 36, 47, 65, 95, 102
zühşan 81
zülüm 44
züiman 44
zûkalb 44
zükemâl 81
zikir 66
zikir ve tesbih 84
zill 13
zînazar 44
zîşuur 36, 43, 46, 47, 63, 64, 65, 76, 82, 94, 95, 102
zîşuurlar 29, 53, 63
zîşuur mahlûkatı 63
ziyâ 10, 35, 37, 41
ziyafet-i âmme 51
zulümât 86